

■ ■ ■ TÉR, IDŐ, EMBEREK

A kataszteri felmérések személyi állományának vizsgálata eredményeképpen újabb tanulmányokat adhatunk közre. A hazánkban 1856-ban megkezdett részletes kataszteri felmérés felügyelőségeinek munkatársai zömükben az osztrák tartományok felmérésétől kerültek át, és szinte kizárólagosan arról a vidékről rekrutálódtak, ezt igazolja Török Enikő tanulmánya. Kiss Márton dolgozata pedig bemutatja, hogy bő fél évszázad múlva a pécsi felügyelőség munkatársai néhány kivétellel mind magyarországi illetőségűek voltak.

Samarjay Zoltán a *Catastrum*ban korábban az André családról megjelent cikkeket egészíti ki a család birtokában lévő iratok adataival és fényképekkel, megerősítve azt a történetírói véleményt, hogy a magánosoknál lévő történeti emléktanyag jelentős mértékben bővíti a múlt megismerésének lehetőségét. Timár Gábor a kataszteri térképeknél alkalmazott vetületi rendszerek egyik kevésbé ismert érdekességét, az ivanicsi rendszer magyarországi alkalmazását mutatja be.

A „Négyzetkaszter” projekt 2019 és 2023 közötti időszakának teljesítményét a *Catastrum* folyamatosan nyomon kísérte, most a projekt folytatásának kutatási terve a következő periódus célkitűzéseit foglalja össze. A projekthez adatvizualizációs munka is kapcsolódik, ennek módszerébe és eredményeibe Török Enikő összefoglalója ad betekintést.

■ ■ ■ TARTALOM

TÖRÖK ENIKŐ: Az 1856. évi második felmérési felügyelőség személyzete.....	3
SAMARJAY ZOLTÁN: Az André család útja Tübingiából Cseh- és Morvaországon keresztül Magyarországra..	15
KISS MÁRTON: A pécsi 11. földmérési felügyelőség személyzeti adattára (1918–1949)	27
TIMÁR GÁBOR: A mai Magyarország kataszteri térképei az ivanicsi rendszerben	39
TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri munkálatok állása az 1920-as években	47
REISZ T. CSABA: „Négyzetkaszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918. II. Új irányok. Kutatási terv, NKFI Alap K 147251	58

CATASTRUM ■ Évnegyedes katasztertörténeti folyóirat ■ XI. évfolyam, 2. szám

A címlapon: Sopron vármegye 1856-ban és 1857-ben felmért települései. Az adatvizualizáció a „Négyzetkaszter” projekt keretében készült. L. ehhez Török Enikő két cikkét!

Alapítva: 2013 ■ Megjelenés gyakorisága: negyedévente ■ Alapító: Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) ■ Kiadó: Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft. (HOI) ■ Címe: 1223 Budapest, Park u. 2. (info@agrarlapok.hu) ■ Felelős kiadó: Bozzay Péter ügyvezető ■ Telefon: (06 1) 362-8100, honlap: www.agrarlapok.hu

Szerkesztőbizottság:

Bozzay Péter (HOI), Reisz T. Csaba, Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.)

Szerkesztőség:

Címe: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4. ■ E-mail: info@catastrum.hu ■ Honlap: www.catastrum.hu

 www.facebook.com/catastrum

Főszerkesztő: Reisz T. Csaba (MNL) ■ Felelős szerkesztő: dr. Török Enikő (MNL) ■ Szerkesztők: dr. Pászti László (HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum), Varga Felicián (Lechner Nonprofit Kft.)

Olvasószerkesztő: Mikesy Gábor ■ Kézirat-előkészítés: Dávid Ildikó

A szerkesztőség kéziratokat nem őriz meg és nem küld vissza.

A nyomdai munkálatokat végezte: Séd Nyomda, Szekszárd

Előfizetés: a kiadónál ■ Előfizetés egy évre 6000 Ft, számonként 1500 Ft.

ISSN (papíralapú): 2064-5805 ■ ISSN (online): 2064-6542

SUMMARY

TÖRÖK, Enikő: Staff of the Second Survey Inspectorate in 1856

torok.eniko@mnl.gov.hu

When the detailed cadastral survey in Hungary began in 1856, two sub-directorates and 12 survey inspectorates were established in the Sopron tax district. That year, eight engineers and four desk managers worked at the 2nd survey inspectorate, which belonged to the 1st sub-directorate, and was based in Kismarton. The number of assistants was around 13 people. We do not know the place of birth of five of the total 24 members of the personnel; the others were born in Bohemia (15), Moravia (2), Hungary (3), Galicia (1) or Lower Austria (2). We know that two of the foreign-born employees died in Hungary.

SAMARJAY, Zoltán: The Journey of the André Family to Hungary from Thuringia through Bohemia and Moravia

samarjay.zoltan@gmail.com

Christian (1712–1784), the first member of the André family, and his successors were prominent representatives of Central European intellectuals for several generations. Many sources are kept in the descendants' family records; thus, new mosaic pieces of the family history can be put together based on them.

KISS, Márton: Personnel Database of the 11th Land Surveying Inspectorate in Pécs (1918–1949)

kiss.marton1990@gmail.com

When the cadastral works in Hungary started, the Pécs surveying – later land surveying – inspectorate was one of the first to be established. The two world wars, as well as the period of economic and political challenges, severely impacted the cadastral organisation's operation. The description of the 20th-century history of the Pécs Land Surveying Inspectorate is complemented by a biographical database of its personnel.

TIMÁR, Gábor: Cadastral Maps of Today's Hungary in the Ivanic System

timar.gabor@ttk.elte.hu

The maps of Croatia, Burgenland (Határőrvidék), and Međimurska županija (Muraköz) were prepared in the Ivanic system before the Austro–Hungarian Compromise. As a result of the Treaty of Trianon and the on-site border establishment process, small parts of these regions have also become areas of our country's present-day territory; the work reviews them.

REISZ, T. Csaba: “Square Cadastre”: Cadastre of Map and Record Materials of the Hungarian Cadastral Survey, 1850–1918. II. New Directions. Research Plan, NKFI Fund K 147251

reisz.t.csaba@mnl.gov.hu

The project is a continuation of the expansion (K 132723) of the OTKA K 105 886 “Source discovery of maps and documents of the cadastral survey” project (2013–2015). The project aims to set up a cadastre (“square cadastre”) on the maps and record the survey activity in Hungary at the time, including each type of document, its storage location, and access options at the settlement level. In the framework of the project, scientific research is carried out on the organization's officials, creating the prosopographic collection of the cadastral survey and studies on cadastral history.

TÖRÖK, Enikő: Status of Cadastral Work in the 1920s

torok.eniko@mnl.gov.hu

In the Central Archives of the National Archives of Hungary, in the miscellaneous records of the National Geodetic Institute, 32 tables contain data on the status of cadastral work per county. These sources were created around 1920 and contain data for each settlement until 1926, about the year of the detailed survey, the latest survey, the engineering site survey, the most recent engineering record, and making a copy of the map.

TÖRÖK ENIKŐ

*Az 1856. évi második felmérési felügyelőség személyzete**

A magyarországi kataszteri részletes felmérés 1856. évi kezdetekor a soproni adókerületben két aligazgatóságot és 12 felmérési felügyelőséget alakítottak ki. A Johann Schuster által vezetett, soproni székhelyű 1. aligazgatósághoz tartozott az első hat felügyelőség, így a 2. felmérési felügyelőség is. Az 1856. évi munkaterv szerint a nyári munkaszakaszban kezdetben Sopron lett volna a 2. felügyelőség központja. Az év folyamán kelt munkabeszámolóik alapján megállapítható, hogy végül Kismarton lett a felügyelőség nyári és téli székhelye is. A téli központosítás idejére Johann Enzel vendéglőbérelő – 9. számú – házában béreltek nyolc helyiséget a műszaki személyzet számára.¹

A felügyelőség személyzetéről az osztrák császárság udvari és állami sematizmusa (*Hof- und Staatshandbuch des österreichischen Kaiserthumes*) nyújt információkat. Az 1856. évi sematizmus szerint egy felügyelő (Johann Schetlik), nyolc mérnök (August Berger, Karl Adler, Vinzenz Förchtgott, Demeter Alajos, Wenzel Horak, Zsidovics Mihály, Tápay István, Johann Wonka), négy asztalvezető (Friedrich Mierka, Heinrich Potuček, Anton Šafařík, Josef Woženilek), 13 segéd és egy kisegítő (Gehilfe) dolgozott a 2. felmérési fe-

lügyelőségen. A segédek és a kisegítőket a sematizmusban nem sorolták fel név szerint, őket a hivatali ügyiratokból lehet azonosítani. Az ügyiratokban csak 12 segéd (Josef Czerwenka, Leopold Fnadschek, Vinzenz Gall, Johann Haala, id. Karl Holub, Eduard Horr, Ladislaus Krzyzanowsky, Maly Nándor, Franz Piskaczek, Anton Schönberger, Wenzel Soukup, Josef Ulbricht) és három kisegítő (Johann Bernhardt, Franz Bestachowsky, August Neumayer) névvel találkozunk.

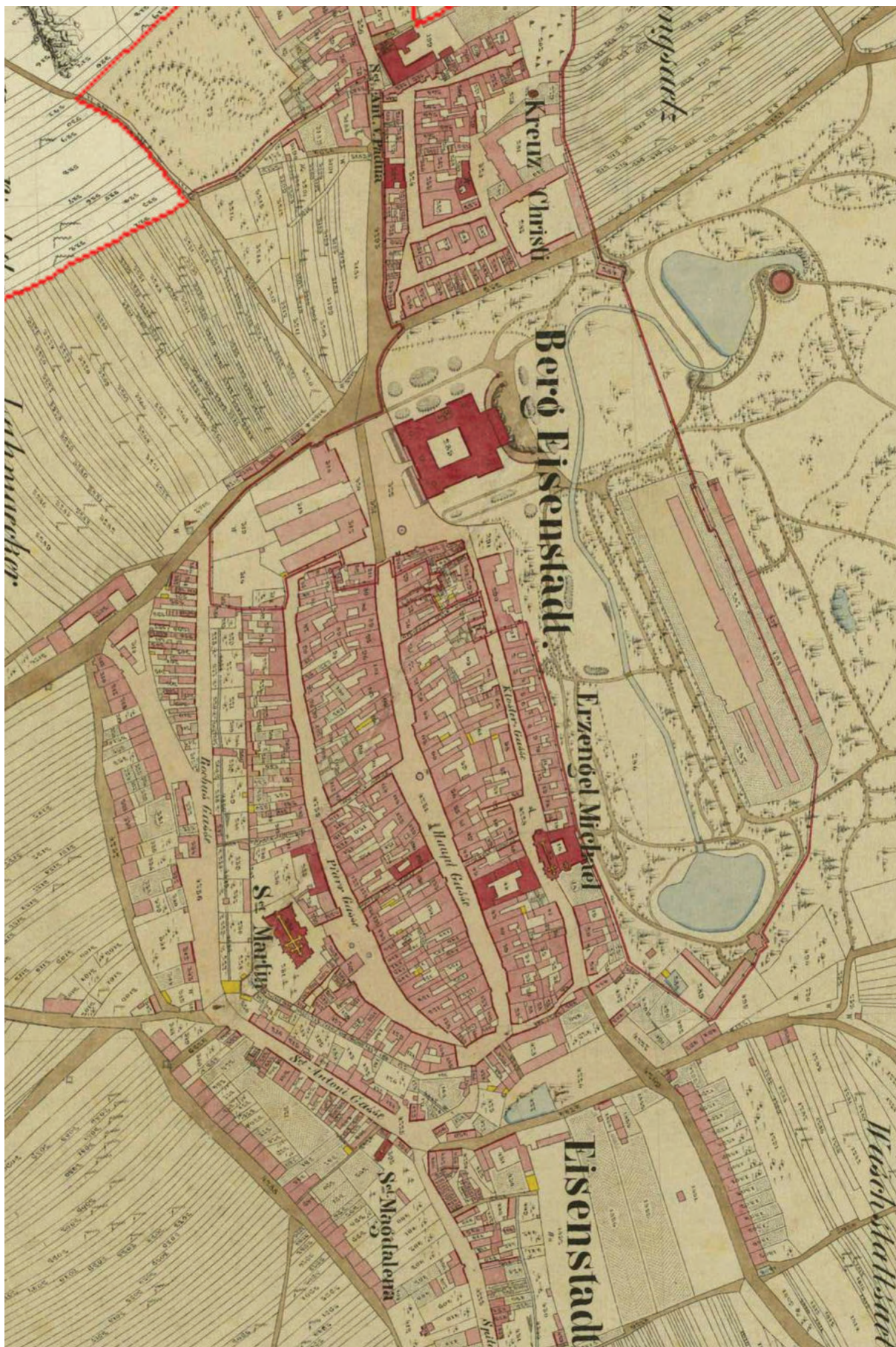
A 28 fős személyzetből ötnek a születési helyére vonatkozóan ez ideig nincsen adat, hárman magyarországi, ketten morvaországi, 15-en csehországi, ketten alsó-ausztriai születésűek voltak, egy személy Galíciában született. A külföldi születésűek közül kettőről tudjuk, hogy Magyarországon hunyt el.

Jelen prozopográfiai tanulmány célja a 2. felmérési felügyelőség személyzete szakmai tevékenységének ismertetése. A források adattartalmától függően szerepelnek a szócikkekben a személyek alapvető életrajzi adatai, a tanulmányokra vonatkozó információk, a kataszteri előmenetel ismertetése, illetve röviden utalás a kataszteri szervezeten kívüli szakmai működésre. Az utóbbi vagy megelőzte, vagy követte a kataszteri szervezetben eltöltött időszakot.²

* A bécsi kutatásaimat a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj (2015, 2017), a bécsi Collegium Hungaricum kutatói ösztöndíj (2019, 2022) és a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal (2021, 2023) támogatásával végeztem. Ezúton is köszönöm Oross Andrásnak, a bécsi magyar levéltári delegátusnak a kutatásban nyújtott segítségét. A tanulmányhoz szükséges kutatás a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Hivatal támogatásával az NKFI Alapból (K 132723, K 147251) valósult meg.

1 Österreichisches Staatsarchiv (= ÖStA), Finanz- und Hofkammerarchiv (= FHKA), Neue Hofkammerarchiv und Finanzministerium (= NHK) Katasterabteilung Akten (= Katasterabt.) 375. 1856/1135., 383. 1856/3327., 384. 1856/4097., 386. 1856/4519., 401. 1857/12130. TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:13–17. Uő: A „földképi”, azaz felmérési igazgató hatásköre az 1854. évi előírások szerint. *Catastrum*, 4. (2017) 2:18. Az 1. felmérési felügyelőség személyzetéről I. Uő: Az 1856. évi első felmérési felügyelőség személyzete. *Catastrum*, 11. (2024) 1:25–40. (= TÖRÖK, 2024; <https://doi.org/10.59884/Catastrum.2024.1.25>)

2 A forrástípusokra vonatkozóan I. REISZ T. CSABA: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Törzskönyvi lap, szolgálati és minősítési táblázat. *Catastrum*, 4. (2017) 2:29–48. Uő: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Anyakönyvek, iskolai értesítők, gyászjelentések. *Catastrum*, 4. (2017) 3:14–21. Uő: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Címterek, hivatalos közlönyök, adatbázisok. *Catastrum*, 5. (2018) 1:15–25. REISZ T. CSABA – TÖRÖK ENIKŐ: A magyarországi kataszteri felmérés tisztviselői kara. *Catastrum*, 9. (2022) 3:54–64.

■ Kismarton kataszteri térképének részlete, 1856 (<https://maps.arcamum.com/hu/map/cadastral/>)

A szócikkekben alkalmazott rövidítések: adóker. = adókerület, felm. = felmérési, ff. = felmérési felügyelőség, hf. = helyszínelési felmérési felügyelőség, ideigl. = ideiglenes, kat. = kataszteri, ker. = kerület, Ktt. = kataszteri térképtár, oszt. = osztályú. Zárójelben a munkakörbe lépés időpontja és évszámmal a szolgálati hely (Magyarországon első említéskor az adókerület és a felmérési felügyelőség, később csak a felmérési felügyelőség, egyébként csak országnév) szerepel. A kataszteri pályafutást gyakran nem tudjuk folyamatosan követni, mivel nem minden évből rendelkezünk adatokkal. A személyek betűrendben követik egymást.

Adler, Karl („Gilom” / „Geljom”, Csehország, 1820. 06. 27. – ?) Tanulmányok: 1 év politikum Prágában. Kataszteri szolgálat kezdete: 1838. 08. 01. Gyakornok (1838. 10. 20.), 2. oszt. segéd (1840. 04. 26.; 1841–1842: Csehország; 1845–1855: Galícia), 1. oszt. segéd (1848. 10. 01.), asztalvezető (1849. 11. 01.), 1. oszt. segéd (1850. 05. 27.), asztalvezető (1850. 07. 07.), 4. oszt. mérnök (1851. 11. 01.), 3. oszt. mérnök (1855. 11. 01.; 1856–1858: soproni adóker. 2.

ff.), 2. oszt. mérnök (1857. 11. 01.; 1858–1859: 5. ff.), erdőfelmérés a katonai határőrvidéken (1859. 04. 26. – 1863. 04. 28.), 1. oszt. mérnök (1862. 01. 01.; 1863–1865: kassai adóker. 12. ff.), 1868–1869: 11. ff.). 1869. 05. 01.: nyugdíjazás.³

Bernhardt, Johann (? – ?) kiségitő (1856–1858. 05. 06.: soproni adóker. 2. ff.), 3. oszt. segéd (1856. 09. 01.), 2. oszt. segéd (1858; 1858–1860: Galícia).⁴

Berger, August („Rudolitz”, Morvaország, 1804. 07. 04. – ?) Tanulmányok: 1 év a dačicei erdészeti iskolában. Kat. szolgálat: 1825. 09. 01. – 1826. 11. 01., 1827. 09. 24. – 1827. 11. 24., majd 1833. 04. 15.-től. Segéd (1836–1837: Morvaország), asztalvezető (1837), 4. oszt. mérnök (1839–1844: Csehország; 1845–1855: Galícia), 3. oszt. mérnök (1850), 2. oszt. mérnök (1854. 11. 01.; 1856–1859: soproni adóker. 2. ff.; 1857. 05. 01. – 1858. 05. 08.: 5. ff.; 1858–1860. 04. 30.: Horvátország). 1860: nyugdíjazás.⁵

Bestachowsky, Franz (Přelouč, Csehország, 1828. 11. 19. – ?) Tanulmányok: 4 osztály, majd 2 évfolyam középfokú oktatási intézményben Čáslavban. 1854. 11. 18. – 1856. 10.: pénzügyi felügyelő. Kat. szolgálatban: kiségitő (1856. 10. 15.; 1856–1857: soproni adóker. 2.

3 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 388. 1856/5555., 403. 1857/19515., 415. 1858/2154., 419. 1858/9640., 444. 1859/8414., 454. 1859/34105., 467. 1860/16747., 514. 1864/20329., 556. 1868/6256., 600. 1871/5391., 609. 1871/23795., 659. 1858/24667., 661. 1858/39331., 665. 1859/5738., 680. 1864/28410., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908., 683. 1865/29338., 683. 1865/59330. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), Polgári kori kormányhatósági levéltárak, Pénzügyminisztériumi Levéltár, Pénzügyminisztérium, Általános iratok (= K 269), I. Kútfő-tételes iratok 10. Az Állandó kataszter ügyei (= I.-10.) 1869-294.-21065., 1869-294.-29119.; II. rész Tárgyi alapon rendezett iratok, A Pénzügyi közigazgatási ügyek, 21. tétel Háromszögelési és kataszteri felmérési ügyek (= II.-A-21.); b Az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 1. köt. 1860–1865. (= b-1.) 145., 191., 256.; b Az országos kataszteri felmérés tisztviselőinek szolgálati beosztása, 2. köt. 1868–1874. (= b-2.) 15., 69. *Schematismus des Königreichs Böhmen* (= *Schematismus Böhmen*), 1841:41., 1842:42., 1843:43., 1844:49., *Provinzial Handbuch der Königreiche Galizien und Lodomerien* (= *Handbuch Galizien*), 1845:97., 1846:95., 1847:102., 1848:126., 1849:83., 1850:82., 1851:201., 1852:187., 1853:201., 1854:207., 1855:178. *Hof- und Staats-Handbuch des Kaiserthumes Österreich* (= *HSHKÖ*), (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 4:168. HRENKÓ PÁL: Kegydíjas mérnökök a kiegyezés után. *Geodézia és Kartográfia*, 37. (1985) 4:277. (= HRENKÓ, 1985).

4 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3327., 387. 1856/5116., 388. 1856/5555., 390. 1856/6840., 396. 1856/9427., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 660. 1858/34696. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1859:144., 1860:142.

5 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 387. 1856/5116., 388. 1856/5555., 403. 1857/19515., 411. 1857/44867., 415. 1858/2154., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 456. 1859/39229., 519. 1864/40079., 658. 1858/19435., 659. 1858/24667., 660. 1858/34696., 661. 1858/39331., Bücher 142. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:163. *Schematismus des Markgrathums Mähren und Herzogthums Schlesien* (= *Schematismus Mähren*), 1836:40., 1837:40. *Schematismus Böhmen*, 1839:38., 1840:41., 1841:41., 1842:41., 1843:42. *Handbuch Galizien*, 1845:95., 1846:93., 1847:100., 1848:126., 1849:83., 1850:84., 1851:201., 1852:188., 1853:202., 1854:208. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:179.

Alsó-Ausztriában született, ezért feltehetően akkor Förchtgott Alsó-Ausztriában dolgozott. 1831–1834: szünetelt a felmérés; majd 1834. 11. 25-től a haláláig a kataszternél szolgált. Segéd (1836–1837: Morvaország), 1. oszt. segéd (1837; 1839–1843: Csehország; 1845–1855: Galícia), 4. oszt. mérnök (1848), 3. oszt. mérnök (1854; 1856–1858: 2. ff.), 2. oszt. mérnök (1857; 1858. 03. 04. – 1860. 04. 01.: pozsonyi adóker. 1. ff.).¹⁰

Gall, Vinzenz (Altstadt, Csehország, 1835. 05. 17. – ?, 1862. 11. 10.) Tanulmányok: 2 év a prágai politechnikumban. 3. oszt. segéd (1856. 12. 10.; 1856. 12. 10. – 1857: soproni adóker. 2. ff.), 2. oszt. segéd (1857. 05. 01.), 1. oszt. segéd (1858. 10. 01.; 1858–1859: 5. ff.; 1859: 7. ff.; 1860: 1. ff.; 1861–1862: Horvátország).¹¹

Haala, Johann (Vstiš, Csehország, 1827. 02. 05. – ?) Tanulmányok: bölcsészet Plzeňben, 1849–1852 prágai politechnikum. 3. oszt. segéd (1852. 11. 01.; 1853–1855: Galícia), 2. oszt. segéd (1854. 11. 01.; 1856–1857: soproni adóker.

2. ff.), 1. oszt. segéd (1857. 02. 01.), asztalvezető (1858. 07. 09.; 1858–1859: 5. ff.), 1. oszt. segéd (1859. 04. 26.; 1860: 4. ff.; 1861–1863. 04. 19.: Horvátország; 1863–1865: kassai adóker. 9. ff.; 1867: 21. ff.; 1868–1869: 10. ff.; 1869–1874: 8. ff.), mérnöksegéd (vagyis asztalvezető, 1874; 1875: 4. ff.). 1875: nyugdíjazás.¹²

Holub, Karl, id. (? , 1830 – Budapest, 1911. 09. 19.) Tanulmányok: 7 gimnáziumi osztály, bölcsészet. Kat. szolgálat kezdete: 1851. 05. 23. 2. oszt. segéd (1852–1855: Galícia), 1. oszt. segéd (1854. 11. 01.; 1856: Tirol; 1856–1858: soproni adóker. 2. ff.), asztalvezető (1857. 05. 01.; 1858–1860: pozsonyi adóker. 1. ff.), 4. oszt. mérnök (1858. 10. 01.; 1861–1863: Horvátország; 1864–1865: soproni adóker. 5. ff.), 3. oszt. mérnök (1865; 1868–1869: 1. ff.; 1869–1874: 7. ff.), 2. oszt. mérnök (1870; 1875: változó állomásokkal), 1. oszt. mérnök (1879: 6. ff.; 1884–1887: 2. hf.). 1887. 05. 01.: nyugdíjazás. Fia, ifj. Holub Károly szintén kataszteri mérnök volt.¹³

10 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. 388. 1856/5555., 415. 1858/2154., 419. 1858/9640., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 436. 1858/55781., 438. 1858/61268., 439. 1858/66092., 441. 1859/223., 444. 1859/8707., 448. 1859/20463., 455. 1859/36586., 464. 1860/1122., 477. 1860/51285., 659. 1858/24667.; Österreichisches Kamerale (= Neues Kaale Ö) 1233. 1860/53782. *Schematismus Mähren*, 1837:42. *Schematismus Böhmen*, 1839:39., 1840:42., 1841:41., 1842:42., 1843:42. *Handbuch Galizien*, 1845:95., 1846:93., 1847:100., 1848:124., 1849:81., 1850:82., 1851:201., 1852:188., 1853:202. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:179. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224. TÖRÖK, 2024. 30. Özvegye: Josefíne, akit 1855. 01. 21-én vett feleségül, akitől egy lánya született (1858. 04. 12.).

11 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 390. 1856/6840., 392. 1856/7992., 454. 34105/1859., 403. 1857/19515., 430. 1858/39331., 664. 1858/68457., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., Bücher 146. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 4., 27., 38., 60., 73.

12 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 381. 1856/2850., 384. 1856/3945., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 454. 1859/34105., 514. 1864/20329., 542. 1867/3732., 570. 1869/27165., 572. 1869/30197., 662. 1858/48823., 665. 1859/5738., 678. 1863/32359., 681. 1864/62988., 682. 1865/19954. MNL OL, K 255. 1875-51.-1019., K 269. II.-A-21.-b-1. 30., 38., 59., 142., 188., 254., II.-A-21.-b-2. 14., 68., 84., 173., 191., 275., 321., 336. *Handbuch Galizien*, 1853:199., 1854:205. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:175. HSHKÖ, 1859:168. MTCN, 1875. Porta Fontium: https://www.portafontium.eu/iipimage/30061121/dobraný-17_0150-n?x=-39&y=355&w=662&h=267 (elérés ideje: 2024. ápr. 20.). *Institut zu Prag*, 1856. 278.

13 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 381. 1856/2850., 390. 1856/6840., 392. 1856/7846., 403. 1857/19515., 406. 1857/32436., 411. 1857/44867., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 420. 1858/9911., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 426. 1858/29518., 430. 1858/39331., 436. 1858/55781., 438. 1858/61268., 439. 1858/66092., 441. 1859/223., 444. 1859/8707., 448. 1859/20463., 455. 1859/36586., 464. 1860/1122., 469. 1860/25510., 659. 1858/24667. MNL OL, K 269. I.-10.-1868-204., II.-A-21.-a-1935-43934.-1871-63132., II.-A-21.-b-1. 37., 57., 125., 161., 207., II.-A-21.-b-2. 5., 59., 83., 117., 172., 190., 274., 335., II.-A-21.-b-3. 43., 86.; E 675 Magyar kincstári levéltárak, Abszolútizmuskori pénzügyigazgatási levéltár, K. K. Finanz Landes Directions Abtheilung Oedenburg, Általános iratok 1864/16649. *Handbuch Galizien*, 1852:184., 1853:198., 1854:204. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:173. HSHKÖ, 1858:224. MTCN, 1873–1887. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-DBRV-YY>. Offener Sprechsaal. *Zeitung für Landwirtschaft*. 13. (1888) 432:37. Verzeichniß der P. T. Abnehmer von Neujahrs-Entschuldigungs-Karten pro 1856 der Stadt Innsbruck. *Intelligenz-Blatt zum Tiroler Bothen*, (1856) 27:150. Első felesége Klementina Martini, gyermekeik Károly (Ótura, 1858. 05. 30. – 1900), Antal (*Besztercebánya, 1859. 10. 07.) és Ernő (*Ótura, 1861. 06. 23.), majd második felesége Friczmann Mária, gyermekeik Mária (*Alsókorompa, 1868. 04. 21.). FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939F-YNSZ-5S>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GTMJ-56G>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939F-YNSZ-67>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9Q97-Y39V-4MV> (elérés ideje: 2024. ápr. 20.). Vegyesek. *Kataszteri Közlöny*, 9. (1900) 5:99.

Horak, Wenzel (Střihov, Csehország, 1818. 12. 24. – ?) Gyakornok (1833. 11. 01.; 1833: Morvaország), 2. oszt. segéd (1836. 07. 24.; 1837–1838: Morvaország), gyakornok (1839. 05. 01.; 1839, 1841–1843: Csehország), 2. oszt. segéd (1840. 05. 28.; 1845–1855: Galícia), 1. oszt. segéd (1848. 10. 01.), asztalvezető (1850. 05. 24.), 4. oszt. mérnök (1851. 11. 01.; 1856–1858: soproni adóker. 2. ff., 1858. 04. 10. – 1858. 05. 06.: 1. ff.), 3. oszt. mérnök (1857. 02. 01.; 1858–1863. 04. 16.: Horvátország; 1863: kassai adóker. 2. ff.; 1864–1865: 5. ff.; 1866: 7. ff.; 1866. 07. 27.–?: 6. ff.; 1868–1869. 04. 30.: 7. ff.). 1869. 05. 01.: nyugdíjazás.¹⁴

Horr, Eduard (Bécs, Alsó-Ausztria, 1837. 04. 16. – ?) Tanulmányok: a felsőreáliskola mindkét évfolyama Bécsben. 3. oszt. segéd (1856. 04. 28.; 1856–1857: soproni adóker. 2. ff.), 2. oszt. segéd (1856. 09. 01.; 1858. 05. 06.–1862: Horvátország). 1862 folyamán szabadságon volt, így 1862. 12. 29-vel elbocsátották.¹⁵

Krzyanowsky, Ladislaus (? – ?) 3. oszt. segéd (1856. 07. 24. – 1858: soproni adóker. 2. ff.), 2. oszt. segéd (1857. 05. 01.; 1858. 05. 06.–1860: Galícia). 1860. 04. 30.: elbocsátották.¹⁶

Maly (Mally, Mály) Nándor (Prága, Csehország, 1835. 03. 12. – Győr, 1907. 05. 07.) Tanulmányok: 4 év a prágai politechnikumban. 3. oszt. segéd (1854. 03. 03.; 1855: Galícia), 2. oszt. segéd (1855. 05. 01.; 1856–1858: soproni adóker. 2. ff.), 1. oszt. segéd (1857. 11. 01.), asztalvezető (1858. 08. 01.; 1858–1860: 5. ff., 1861–1863. 04. 11.: Horvátország; 1863–1865: kassai adóker. 5. ff.), 4. oszt. mérnök (1868–1869: 13. ff.; 1869–1886: 1. ff.), 3. oszt. mérnök (1870), 2. oszt. mérnök (1879), 1. oszt. mérnök (1880; 1887–1894: 6. ff.), főmérnök (1893). 1894: nyugdíjazás.¹⁷

Mierka, Friedrich (Błażowa, Galícia, 1830. 02. 28. – ?) Tanulmányok: 2 év alsóreáliskola és 2 év felsőreáliskola Lembergben (ma Lviv), 1 év kereskedelmi kurzus bizonyítvány nélkül, 1 év politechnikum Lembergben vizsga nélkül. Gyakornok (1847. 05. 04.), 3. oszt. segéd (1849. 04. 26.; 1850–1855: Galícia), 2. oszt. segéd (1850. 05. 01.), 1. oszt. segéd (1852. 11. 01.), ideigl. asztalvezető (1854. 10. 18.–1854. 12. 09.; 1855: elbocsátották, majd újra alkalmazták), asztalvezető (1855. 05. 15.; 1856–1858. 05. 06.: soproni adóker. 2. ff.), 4. oszt. mérnök (1857.

14 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 381. 1856/2850., 383. 1856/3401., 384. 1856/3945., 392. 1856/7846., 403. 1857/19515., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 456. 1859/39229., 514. 1864/20329., 538. 1866/40264., 541. 1867/2830., 542. 1867/3732., 568. 1869/22868., 570. 1869/26724., 572. 1869/30195., 659. 1858/24667., 660. 1858/32063., 660. 1858/34696., 678. 1863/32359., 679. 1864/5474., 681. 1864/62988., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908., 683. 1865/29338. MNL OL, K 269. I.-10.-1869-851., I.-10.-1869-294.-28484., I.-10.-1869-294.-31240., I.-10.-1869-294.-36103. II.-A-21.-b-1. 35., 53., 135., 184., 252., II.-A-21.-b-2. 11., 65. *Schematismus Mähren*, 1837:38. *Schematismus Böhmen*, 1839:38., 1841:40., 1842:41., 1843:41. *Handbuch Galizien*, 1845:94., 1846:92., 1847:99., 1848:122., 1849:79., 1850:80., 1851:196., 1852:182., 1853:197., 1854:202. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:171. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:163. HRENKÓ, 1985. 278.

15 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3327., 383. 1856/3459., 390. 1856/6840., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 456. 1859/39229., 659. 1858/24667., 660. 1858/34696., Bücher 146. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 35., 53., 66. HSHKÖ, (1859) 4:162.

16 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 384. 1856/3945., 388. 1856/5555., 390. 1856/6840., 403. 1857/19515., 404. 1857/22016., 406. 1857/30276., 419. 1858/9640., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 469. 1860/25332., 660. 1858/34696.

17 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3401., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 415. 1858/2154., 422. 1858/17048., 454. 1859/34105., 659. 1858/24667., 661. 1858/39331., 663. 1858/55739., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 678. 1863/32359., 682. 1865/19954., 683. 1865/29338. MNL OL, K 269. II.-A-21.-a-1871-63132., II.-A-21.-b-1. 31., 38., 61., 138., 184., 252., II.-A-21.-b-2. 17., 71., 77., 166., 182., 268., 329., II.-A-21.-b-3. 35., 78. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:180. HSHKÖ, (1859) 4:168. MTCN, 1873–1894. ZÁVOCZKI ADRIENN: Szentes felmérését végző kataszteri mérnökök. *Catastrum*, 3. (2016) 4:49. Gyászrovat. *Budapesti Hírlap*, 27. (1907) 110:8. Vegyes közlemények. *KK*, 3. (1894) 4:12. Felesége: Bettinger Mária (1864 k. –Vajszló, 1839. 01. 26.). OSZK, Gyászjelentésgyűjtemény <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/173902#>. Napi hírek. *Pesti Hírlap*, 2. (1880) 150:6. Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny* (= BK), 27. (1893) 96:1. Sírja a győri Nádorvárosi köztemetőben található (parcella: XI, sor: I, sírhely: 14): <https://www.findagrave.com/memorial/165594761/nandor-maly>, <https://sirhelyek.osz.govorszol.hu/>. Felesége Bettinger Mária (*Jászberény), gyermekük Nándor Ferenc (Felsőzsolca, 1892. 09. 10. – Székesfehérvár, 1973. 11. 10.) FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939J-B176-6>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9TM8-FCP> (elérés ideje: 2024. ápr. 20.).

02. 01.; 1858. 05. 06. – 1860. 04. 30.: helyszínelés, Galícia; 1860. 05. 01. – 1863. 04. 30.: felszólalás Bukovina), 3. oszt. mérnök (1862. 01. 01.; 1863. 05. 31. – 1863. 10. 21.: helyszínelés, Galícia; 1863. 11. 18. – 1864: kassai adóker. 1. ff.; 1867: 19. ff.), 2. oszt. mérnök (1868. 01. 01.; 1865. 05. 04. – 1869: kassai Ktt.).¹⁸

Neumayer, August (Bécs, Alsó-Ausztria, 1834. 08. 03. – ?) Tanulmányok: elemei iskola 2 évfolyama, egy kurzus a bécsi politechnikumban. Kisegítő (1856. 05. 15.; 1856–1857: soproni adóker. 2. ff.), 1857. 01. 13.: kilépett, majd még ebben az évben újból alkalmazták. 3. oszt. segéd (1857: 13. ff.; 1857. 09. 25. – 1858: 5. ff.). 1858. 01. 13.: elbocsátották.¹⁹

Piskaczek, Franz (Klatovy, Csehország, 1828. 04. 11. – ?) Tanulmányok: 3 év grammatikai osztály Klatovyban, további 2 év Linzben. Kataszteri alkalmazása előtt irodai munkát végzett. 3. oszt. segéd (1856. 04. 25.; 1856: soproni adóker. 2. ff.), 2. oszt. segéd (1856. 10. 01.; 1857: 3. ff.; 1857. 10. 27. – 1858. 03. 24.: 2. ff.; 1858: 1. ff.). 1858: Tirolba tervezték áthelyezni.²⁰

Potuček, Henrik (Přelouč, Csehország, 1830. 07. 15. – ?) Tanulmányok: 1844–1852: a prágai politechnikumban 4 évfolyam. 3. oszt. segéd (1852. 08. 23.), 2. oszt. segéd (1853. 04.

01.; 1853–1854: Galícia), segéd (1854. 09. 15. – 1856. 04. 01: grafikus háromszögelés), 1. oszt. segéd (1855. 11. 01.), asztalvezető (1856. 04. 08.; 1856–1858: soproni adóker. 2. ff.), 4. oszt. mérnök (1857. 11. 01.; 1859–1860: 5. ff.; 1861–1863. 04. 15.: Horvátország; 1863–1865: kassai adóker. 12. ff.), 3. oszt. mérnök (1865. 01. 01.), 1869: Mistelbachban (Alsó-Ausztria) tartózkodott.²¹

Šafařík (Schafarik), Anton (Písek, Csehország, 1824. 01. 13. – ?) Tanulmányok: 1846–1849: 4 évfolyam a prágai politechnikumban. 3. oszt. segéd (1850. 05. 30.), 2. oszt. segéd (1851. 07. 01.; 1851–1854: Galícia), 1. oszt. segéd (1853. 11. 01.; 1854. 05. 01. – 1856. 04. 30.: soproni adóker. háromszögelés), ideigl. asztalvezető (1856. 05. 03.; 1856–1858. 05. 06.: soproni adóker. 2. ff.), asztalvezető (1857. 11. 01.; 1858–1863. 04. 13.: Horvátország), asztalvezető pótlék nélkül (1860. 05. 19.), 4. oszt. mérnök (1861. 01. 01.; 1869: 1. ff.; 1863–1864: kassai adóker. 3. ff.; 1865: 4. ff., majd 5. ff.; 1868–1869: 13. ff.). 1869. 05. 01.: nyugdíjazás.²²

Schetlik János (Čechtice, Csehország, 1803. 04. 09. – Kassa, 1872. 05. 28.) Tanulmányok: 1821–1824 prágai politechnikum. 2. oszt. segéd (1825. 05. 09.), 1. oszt. segéd (1829. 07. 10.), 1831. 04. 15. – 1833. 04. 15.: szünetelt a felmé-

18 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 381. 1856/2850., 383. 1856/3401., 387. 1856/5116., 388. 1856/5555., 392. 1856/7846., 403. 1857/19515., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 497. 1862/47708., 513. 1864/8260., 514. 1864/20329., 530. 1865/53179., 541. 1867/2458., 557. 1868/9562., 566. 1869/10362., 557. 1868/10620., 566. 1869/10862., 570. 1869/26119., 659. 1858/24667., 660. 1858/34696., 661. 1858/39331., 682. 1865/19954., 683. 1865/29338. *Handbuch Galizien*, 1850:83., 1851:201., 1852:188., 1853:201., 1854:207. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 134., 180., 249., II.-A-21.-b-2. 58., 76. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:173. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224. TÖRÖK ENIKŐ: Magyarországi kataszteri térképek litografálása Bécsben. *Catastrum*, 10. (2023) 1:7. TÖRÖK ENIKŐ: Kataszteri térképtárak az 1860-as években. *Catastrum*, 9. (2022) 2:18.

19 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3459., 384. 1856/3945., 387. 1856/5116., 388. 1856/5555., 390. 1856/6840., 394. 1856/8799., 411. 1857/44867., 417. 1858/5159.

20 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 383. 1856/3459., 384. 1856/3945., 387. 1856/5116., 388. 1856/5555., 390. 1856/6840., 415. 1858/2154., 658. 1858/12232., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 658. 1858/12232., 659. 1858/24667.

21 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 390. 1856/6840., 392. 1856/7846., 404. 1857/22016., 415. 1858/2154., 419. 1858/9640., 454. 1859/34105., 566. 1869/11042., 566. 1869/13707., 572. 1869/29417., 661. 1858/39331., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 678. 1863/32359., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908., 683. 1865/29338. MNL OL, II.-A-21.-b-1. 31., 38., 61., 145., 191., 256. *Handbuch Galizien*, 1853:199., 1854:205. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:168. *Institut zu Prag*, 1856. 310.

22 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 328. 1853/1147., 387. 1856/5116., 388. 1856/5555., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 426. 1858/29518., 456. 1859/39229., 543. 1867/10132., 660. 1858/34696., 678. 1863/32359., 679. 1864/5474., 680. 1864/28410., 681. 1864/62988., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908., 683. 1865/29338., 683. 1865/59330. MNL OL, K 269. I.-10.-1869-294.-21085., I.-10.-1869-294.-31232., II.-A-21.-b-1. 35., 54., 136., 182., 252., II.-A-21.-b-2. 17., 71. *Handbuch Galizien*, 1851:196., 1852:183., 1853:196., 1854:202. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:163. DigiArchiv, Státní oblastní archiv v Třeboni: [https://digi.cesearchiv.cz/6371/196/1850/2156/64/0_\(elérés_ideje:_2024._ápr._20.\)](https://digi.cesearchiv.cz/6371/196/1850/2156/64/0_(elérés_ideje:_2024._ápr._20.)). HRENKÓ, 1985. 278. *Institut zu Prag*, 1856. 316.

rés, 2. oszt. segéd (1833. 04. 15.), 1. oszt. segéd (1833. 08. 01.), 4. oszt. mérnök (1834. 04. 10.; 1835–1837: Morvaország), 3. oszt. mérnök (1839. 10. 01.; 1839–1844: Csehország; 1845–1855: Galícia), 2. oszt. mérnök (1846. 09. 01.), 1. oszt. mérnök (1851. 11. 01.; 1856: Bukovina), felügyelőségi vezető (1856. 05. 04.; 1856–1859: soproni adóker. 2. ff.), 2. oszt. felm. felügyelő (1857. 11. 01.; 1858–1860: 5. ff.; 1861–1863. 04. 20.: Horvátország), 1. oszt. felm. felügyelő (1862. 01. 01.; 1863–1865: kassai adóker. 12. ff.; 1868–1869: 11. ff.). 1869. 04. 30.: nyugdíjazás.²³ Fiai, Schetlik Móric (Čechtice, Csehország, 1837. 09. 23. – Bécs, 1888. 10. 18.) és Schetlik Lipót (Vysoké Mýto, Csehország, 1838. 11. 15. – Budapest, 1911. 06. 21.) szintén kataszteri mérnökök voltak.²⁴

Schönberger, Anton (Prága, Csehország, 1833. 03. 06. – ?) Tanulmányok: prágai politechnikum első két évfolyama. 3. oszt. segéd (1856. 09. 13.; 1856–1858. 05. 06.: soproni adóker. 2. ff.), 2. oszt. segéd (1857. 05. 01.; 1858–1860: Tirol). 1860. 04. 30.: elbocsátották. 1862: kataszteri állásra pályázott Csehországból, de sikertelenül.²⁵

Soukup, Wenzel (Hostomice, Csehország, 1825. 12. 11. – ?) Tanulmányok: prágai politech-

nikum. A prágai magisztrátusnál dolgozott napidíjasként és irodai gyakornokként. Kat. szolgálat: 2. segéd (1856. 10. 01.; 1856–1857. 08. 22.: soproni adóker. 2. ff.; 1857. 08. 24. – ?; rajzoló a központi Ktt.-ban Bécsben), számítósegéd (1858–?: kat. főigazgatóság háromszögelési irodája Bécsben), segéd (1860–1863: laibachi térképtár). 1863: felmentését kérte.²⁶

Tápay István (Szeged, 1820. 01. 04. – ?) Tápay Péter kat. mérnök testvére. Tanulmányok: 6 latiniskola (1834–1836: a szegedi líceum, 1837–1838: bölcsészetet tanult ugyanott), majd a pesti Institutum Geometricumban elméleti és gyakorlati geometriát hallgatott. Ezt követően kamarai erdészgyakornokként dolgozott. Kat. szolgálat: mérnök (1851. 01. 08. – 1853?: provizórium, temesvári adóker. 7. becsőfelügyelőség; 1853?–1856: provizórium, Horvátország), 4. oszt. mérnök (1856. 09. 05.; 1856. 09. 05. – 1858: részletes felmérés, soproni adóker. 2. ff.; 1858: 5. ff.). 1858. 07. 08.: kilépett.²⁷

Ulbricht, Josef (Jiřetín pod Bukovou, Csehország, 1828. 09. 14. – Körmöcbánya, 1905. 04. 08.) Tanulmányok: 2 év felsőreáliskola Prágában, 1844–1848: prágai politechnikum. 3. oszt. segéd (1856. 04. 29.; 1856–1857: soproni adóker.

23 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 337. 1853/4364., 375. 1856/877., 375. 1856/1026., 404. 1857/22016., 447. 1859/17731., 448. 1859/20490., 419. 1858/9640., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 454. 1859/34105., 514. 1864/20329., 562. 1868/35862., 659. 1858/24667., 665. 1859/5738., 669. 1859/36751., 678. 1863/32359., 680. 1864/28410., 682. 1865/19954., 682. 1865/26908. ÖStA, Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Sonderbestände, Familienpapiere Schetlik (= HHStA SB) 1. Johann Schetlik. Köszönöm dr. Arany Krisztinának, a bécsi levéltári delegátusnak a HHStA anyagában történő kutatásaimhoz nyújtott segítségét. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-1. 31., 38., 61., 145., 191., 256., II.-A-21.-b-2. 15., 31., 47., 69. Státní oblastní archiv v Praze: <https://ebadatelna.soapraha.cz/d/4702/183>. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9R77-CL2> (elérés ideje: 2024. ápr. 20.). TÖRÖK ENIKŐ: A magyarországi részletes felmérés vezetői 1856–1857-ben. *Catastrum*, 4. (2017) 3:8. *Institut zu Prag*, 1856. 317.

24 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 454. 1859/34105., 463. 1859/60597., 519. 1864/40188., HHStA SB 2. Moritz Schetlik. ANY Biztonsági Nyomda Nyrt., Archivum, Iratok, HR 177. Johann Schetlik felesége: Maria Schwager (České Budějovice, 1810 k. – Kassa, 1881. 02. 12.), további gyermekeik Gabriella (Hübner Ferencné) és Adolf. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9RQB-7W>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-DBRJ-GG> (elérés ideje: 2024. ápr. 20.). Moritz születési helye a halotti anyakönyvi bejegyzés szerint „Schuliz”. MatriculaOnline: <https://data.matricula-online.eu/en/oesterreich/wien/02-st-leopold/03-25/?pg=81> (elérés ideje: 2024. ápr. 20.).

25 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 388. 1856/5555., 403. 1857/19515., 415. 1858/2154., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 494. 1862/25275., 499. 1862/62386., 519. 1864/40349., 660. 1858/34696.

26 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. Akten 386. 1856/4778., 387. 1856/5252., 390. 1856/6840., 405. 1857/30173., 409. 1857/40015., 410. 1857/42501., 429. 1858/37079., Bücher 137., 139., 143., 147., 148.

27 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. 304. 1851/1007., 315. 1851/4694., 317. 1852/554., 331. 1853/2027., 386. 1856/4778., 388. 1856/5555., 396. 1856/9427., 659. 1858/24667., 662. 1858/48823. HSHKÓ, (1856) 4:226., (1858) 4:224. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:9398-NS94-BP>. TÖRÖK, 2024. 38. *Juventus in gymnasio regio majore Szegediensi scholarum piarum e studiis secundi semestris in classes relata*. 1833–1836. https://pkk.piarista.hu/sites/default/files/2023-09/Ertesito_Szeged_gimnazium_1835-2.pdf, https://pkk.piarista.hu/sites/default/files/2023-09/Ertesito_Szeged_gimnazium_1836-2.pdf (elérés ideje: 2024. ápr. 20.). SZÖGI LÁSZLÓ: *A szegedi bölcsészeti liceum hallgatói 1792–1850*. Bp., 2023. 298.

2. ff.), 2. oszt. segéd (1857. 01. 01.; 1857. 05. 01.–?: határleírás a 2. aligazgatóságban; 1858: 10. ff.; 1858. 02. 25. – 1865: grafikus háromszögelés Bécsben; 1865–: Magyarország), asztalvezető (1866; 1868–1869. 04. 30.: 7. ff.), 4. oszt. mérnök (1869; 1869–1874: az államjavak felmérésénél Petrozsényban), 3. oszt. mérnök (1870; 1875, 1884–1890: az államjavak felmérésénél Selmecbányán), 2. oszt. mérnök (1878), 1. oszt. mérnök (1886; 1890: 6. ff.). 1890. 12. 30.: nyugdíjazás.²⁸

Wonka, Johann (Nová Olešná, Morvaország, 1813. 05. 21. – Telč, 1888) Tanulmányok: elemi iskola Brünnben. 1833. 10. 01. – 1835. 07. 31.: fizetés nélküli kisegítőként dolgozott a jihlavai iskolában. Kat. szolgálat: fizetés nélküli gyakornok (1835. 09. 10.; 1835–1837: Morvaország), 2. oszt. segéd (1836. 08. 01.; 1839–1843: Csehország; 1845–1848, 1853–1855: Galícia), 1. oszt. segéd (1848. 10. 01.), asztalvezető (1854. 02. 09.), 4. oszt. mérnök (1856. 08. 01.; 1856: soproni adóker. 2. ff.; 1857: 5. ff.; 1857. 10. 27. – 1858: 2. ff.; 1858. 03. 24. – 1858. 05. 06.:

1. ff.), asztalvezető (1859. 04. 01.; 1858–1860: Horvátország). 1860. 04. 30.: nyugdíjazás. Magánmérnök Telčben (1868. 01. 11.–től).²⁹

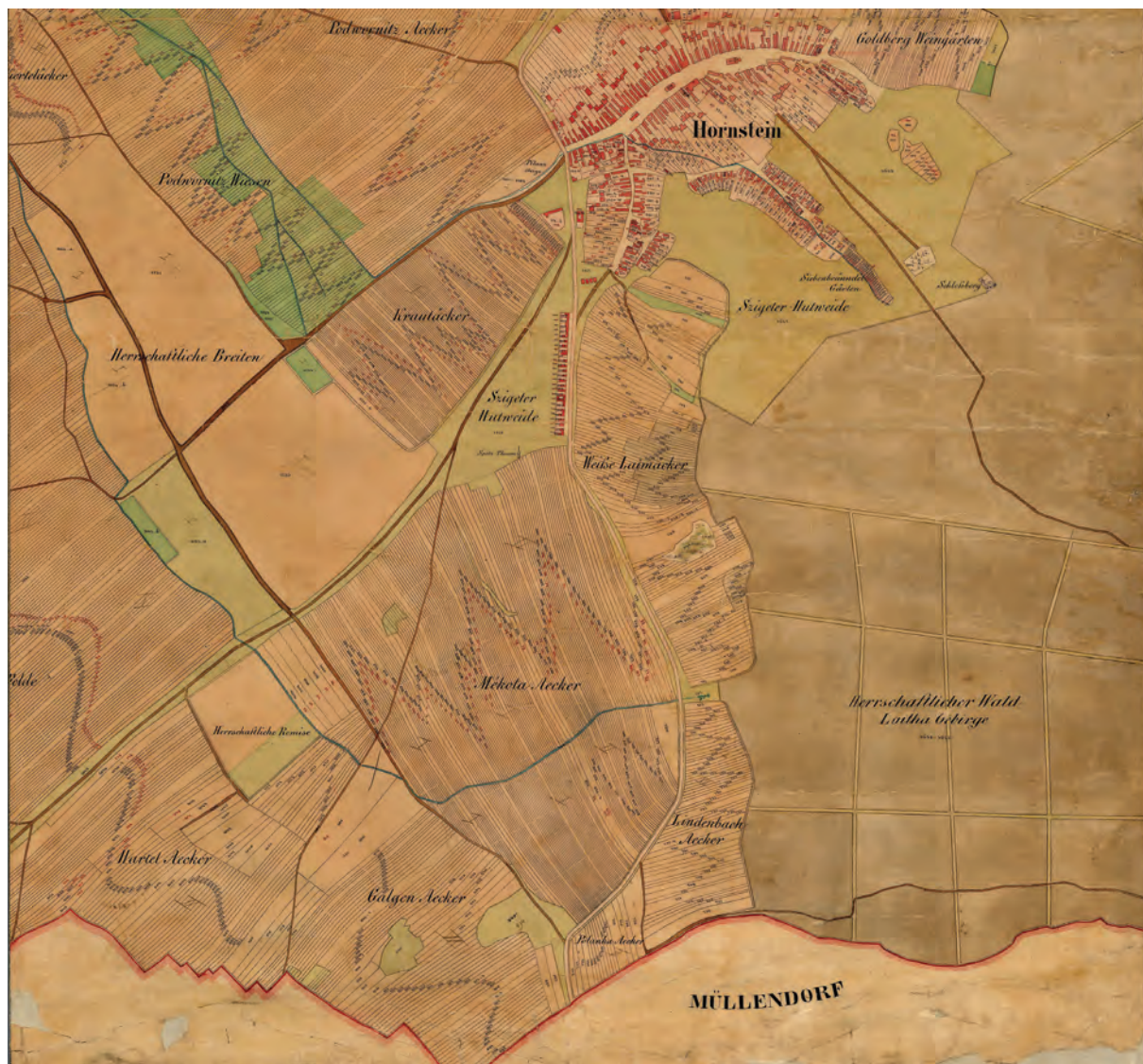
Woženilek, Josef (Drozdice, Csehország, 1828. 03. 27. – ?) Tanulmányok: 1844–1851 4 évfolyam a prágai politechnikumban. 3. oszt. segéd (1851. 03. 13), 2. oszt. segéd (1851. 11. 01.; 1852–1854: Galícia), 1. oszt. segéd (1854. 11. 01.), asztalvezető (1856. 04. 10.; 1856–1858: soproni adóker. 2. ff.), 4. oszt. mérnök (1858. 10. 01.; 1858–1859: 5. ff.; 1860: 4. ff.; 1861–1863. 04. 17.: Horvátország; 1863–1865: kaszai adóker. 9. ff.), 3. oszt. mérnök (1868–1869. 04. 30.: 13. ff.; 1869: a diósgyőri építkezéshez rendelték; 1870–1873: 5. ff.), 2. oszt. mérnök (1872; 1874: 1. ff.; 1875: ff.-ek változó állomásokkal; 1879: földadó-szabályozás, 8. pozsonyi ker.; 1884–1886: 3. hf.), 1. oszt. mérnök (1884; 1886–1888: állandó kataszter 5. ff.). 1888. 04. 30.: nyugdíjazás.³⁰

Zsidovics Mihály (Felsővisó, 1821. 11. 17. – ?) Tanulmányok: bécsi politechnikum. Több

28 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. 383. 1856/3459., 387. 1856/5116., 390. 1856/6840., 392. 1856/7846., 394. 1856/8799., 403. 1857/19515., 419. 1858/9672., 423. 1858/19230., 658. 1858/19435., Bücher 150., 151. MNL OL, K 269. II.-A-21.-b-2. 11., 65., 87., 176., 194., 279., 339., K 269. II.-A-21.-b-3. 16., 60., 89., 119., 134., 165., 180., 189., 204. *Institut zu Prag*, 1856. 329. *A Magyar Királyi Pénzügyministerium és alárendelt hivatalainak tisztii névtára*. Buda, 1869. KANTNER JÁNOS: A zsilvölgyi m. kir. kincstári szénbányászat. *Bányászati és Kohászati Lapok*, 36. (1903) 16:240. *MTCN*, 1873–1891. Hivatalos rész. *BK*, 12. (1878) 75:2361., 20. (1886) 90:1. Egy szabadsághős halála. *Felvidéki Híradó*, 24. (1905) 16:3. FS: [https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9TMV-SNP_\(elérés ideje: 2024. ápr. 20.\)](https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9TMV-SNP_(elérés ideje: 2024. ápr. 20.)).

29 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. 387. 1856/5116., 394. 1856/8716., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 456. 1859/39229., 467. 1860/16646., 489. 1861/50615., 531. 1865/56774., 570. 1869/27436., 609. 1871/24940., 659. 1858/24667., 660. 1858/34696.; Neues Kaale Ö 1232. 1860/23695. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:162. *Schematismus Mähren*, 1837:39. *Schematismus Böhmen*, 1839:40., 1840:42., 1841:41., 1842:42., 1843:42. *Handbuch Galizien*, 1845:97., 1846:95., 1847:102., 1848:125., 1853:200., 1854:207. *Handbuch des Lemberger Statthalterei-Gebietes in Galizien*, 1855:180. Verzeichniss der behördlich autorisierten Civil-Techniker Oesterreichs mit Ende December 1878. *Der Civil-Techniker*, 9. (1879) 2. mellékelete. Personalnachrichten. *Der Civil-Techniker*, 10. (1888) 23:119. Felsője: Anna Ernst, gyermeik: Maria és Theodor. ÖStA, Neues Kaale Ö 1232. 1860/23695.

30 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. 381. 1856/2850., 404. 1857/22016., 415. 1858/2154., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 426. 1858/29518., 430. 1858/39331., 447. 1859/17735., 454. 1859/34105., 513. 1864/8260., 574. 1869/33198., 659. 1858/24667., 664. 1858/68457., 665. 1859/5738., 678. 1863/32359., 682. 1865/19954., 683. 1865/29338. MNL OL, II.-A-21.-b-1. 30., 38., 59., 142., 188., 254., II.-A-21.-b-2. 17., 71., 170., 188., 256., 287., 329., II.-A-21.-b-3. 14., 44., 53., 58., 82., 112. *Handbuch Galizien*, 1852:187., 1853:200., 1854:206. *HSHKÖ*, (1856) 4:226., (1858) 4:224., (1859) 5:168. *MTCN*, 1875–1888. ARON: <https://aron.vychodoceskearchiv.cz/apu/106b72bb-5271-4f3d-97f6-563e608a8c11/dao/106b72bb-5271-4f3d-97f6-563e608a8c11/file/21ff10a3-53df-46cc-86a6-4844e1857994> (elérés ideje: 2024. ápr. 20.). Personalnachrichten. *Zeitung für Landwirtschaft*, 13. (1888) 440:101. *Institut zu Prag*, 1856. 335. Felesége Anna (Anida Julianna / Angela) Jurkiewic, gyermekeik: Károly (*Kőszeg, 1859. 01. 10., 1902-ben Vadnaira változtatta vezetéknévét), Maria Magdalena (*Eperjes, 1866. 12. 31.), Adalbert Johann (Selmecbánya, 1872. 04. 24. – Selmecbánya, 1872. 12. 03.). FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:939X-SB9M-DY>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9TM8-4Y3>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33HY-DY6S-F99>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9TMG-4Q5>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9T9M-6FW> (elérés ideje: 2024. ápr. 20.).

■ Zsidovics Mihály: Szarvő térképének részlete, 1855–1856 (OSZK, TK 1363)

éven át magánmérnök a hg. Esterházy család szolgálatában, 1855–1856 folyamán készítette Szarvő térképét. Kat. szolgálat: (1856. 08. 15.; 1856–1858: soproni adóker. 2. ff.), 4. oszt.

mérnök (1857. 01. 01.). 1858. 05. 01.: kilépett. Utána erdőmérnökként, majd erdőfelügyelőként dolgozott Kismartonban, az Esterházy-uradalomban.³¹

31 ÖStA, FHKA NHK Katasterabt. 382. 1856/3168., 387. 1856/5116., 388. 1856/5555., 391. 1856/7570., 394. 1856/8799., 415. 1858/2154., 419. 1858/9677., 422. 1858/17048., 424. 1858/22338., 425. 1858/27198., 659. 1858/24667., 660. 1858/34696. OSZK, TK 1363. HSHKÖ, (1856) 4:226., (1858) 4:224. Emrich Gusztáv magyar- és erdélyországi nagy képes naptára az 1860. szőkő évre. Szerk.: VAHOT IMRE. Pest, 1860. 252. Az Országos Erdészeti Egyesület évkönyve, 1867:95., 1868:151., 1869:224., 1870:175., 1871:238., 1872:238.

Az André család eredete

Az említett életrajzi összeállítások és az interneten fellelhető anyakönyvi bejegyzések alapján a tizennyolcadik század elejéig tudunk vizsgaszamenni. A család névadója Christian Andrä (1712–1784) volt.⁶ Ő a Szász-Hildburghauseni Hercegség fővárosában született Simon Lazarus néven a Hoffaktor családjában.⁷ 1732. november 30-án áttért az evangélikus hitre, megkeresztelkedett a hildburghauseni várkapornában. Ekkor vette fel a Christian Andrä nevet.⁸ A család a szász-hildburghauseni hercegek szolgálatában állt. Christian Andrä, illetve Simon Lazarus apja az első herceg, Ernst (1680–1715), majd I. Ernst Friedrich (1715–1724), II. Ernst Friedrich (1724–1745) és III. Ernst Friedrich Carl (1745–1780) alatt szolgált.⁹ Ez a feltételezés azon alapszik, hogy végig Hildburghausenben laktak, itt anyakönyvezték a gyermekeket az általunk ismert utolsóig (1757), és mindegyik gyermek anyakönyvi bejegyzésénél az apja foglalkozása Hofagent.

A *Deutsche Biographie* szerint Christian Andrä foglalkozása vagy hivatala: „Hofagent; Intendant des Wittumshofes, Gasthofbesitzer in Hildburghausen, Gastwirt” volt.¹⁰

Christian Andrä gyermekei közül egyiknek, Johann Friedrich Andrä lóidomárnak és lovasoktatónak nem ismert az anyakönyvi bejegyzése, és tevékenységének helyszínei sem, hacsak nem vesszük figyelembe fiának,

Christian Carl Andrének a születési helyét, Hildburghausent, és egy adatot az unokája, Emil André keresztelési anyakönyvi bejegyzéséből. Az 1817. augusztus 30-án a rädicheni templom anyakönyvéből készült kivonat szerint „1790. március 3-án Johann Joseph Emil Friedrichet, Christian Carl André, Waldeck hercegségbeli schepenthali nevelőintézet nevelésügyi tanácsosának a fiacskáját keresztelték meg itt. [...] A keresztszülők voltak: [...] Friedrich André istállómester úr Halleból”.¹¹ Johann Friedrich Andrä fontos láncszem, mert ő a kapcsolat Christian Andrä és unokája, Christian Carl André között. Két forrás támasztja alá a rokonságot. Az egyik az angol nyelvű Wikipedia-cikk Christian Carl André-ről, amelyiknek a végén van egy utalás a Német Nemzeti Könyvtár katalógusára (Katalog der Deutschen Nationalbibliothek), ahol Christian Carl André (Hildburghausen, 1763 – Stuttgart, 1831) apjaként Johann Friedrich Andrä, továbbá Emil és Rudolf André mint fiai szerepelnek.¹² A másik a német nyelvű Wikipedia-cikk Christian Carl André-ről, ahol apja, Johann Friedrich Andrä (1737–1820) nevéhez a következő jegyzetet fűzték: „Johann Friedrich apja, Christian udvari ügynök, a Wittumshof (özvegyi udvar) intézője és fogadótulajdonos volt Hildburghausenben, Simon Lazarusnak hívták 1732-es keresztelkedéséig, és 1712-től 1784-ig élt. Johann Friedrich anyja, Johanna Dorothea Neumann egy papírmalom-tulajdonos lánya volt.”¹³

6 A család neve Andras, Andreas, Andrä, Andre, André változatokban található az anyakönyvekben, a névírás mikéntje az anyakönyvvezetőtől függött.

7 A Hoffaktor vagy Hofagent, magyarul udvari ügynök egy uralkodói udvarban alkalmazott kereskedő volt, aki (luxus)termékeket, katonai felszerelést vagy tőkét szerzett be az uralkodónak. Sok Hoffaktor zsidó volt, akikre a korabeli források szerint az udvari zsidó kifejezést használták. A 19. században az udvari bankár megnevezést kezdték használni (<https://de.wikipedia.org/wiki/Hoffaktor>).

8 A Christian, Krisztián a görög Khrisztianosz szóból ered, jelentése krisztusi, Krisztushoz tartozó, de magyarra gyakran fordítják kereszténynek is (<https://hu.wikipedia.org/wiki/Krisztián>). November 30-án, a kereszteléskor Szent András napja volt, innen ered az Andrä, illetve André családnév.

9 A hercegekre I. a német Wikipédia (<https://de.wikipedia.org/wiki/>) szócikkei: Ernst (Sachsen-Hildburghausen), Ernst Friedrich I. (Sachsen-Hildburghausen), Ernst Friedrich II. (Sachsen-Hildburghausen), Ernst Friedrich III. (Sachsen-Hildburghausen).

10 <https://www.deutsche-biographie.de/sfz107051.html>. Intendant des Wittumshofes: Özvegyi udvar intézője. Az uralkodó özvegye fontos személy volt, mivel a trónörökös nagykorúságáig a gyámja volt, és helyette uralkodott. Így volt II. és III. Ernst Friedrich hercegek esetében is. Gasthofbesitzer: vendégfogadó tulajdonos, Gastwirt: fogadós.

11 Az anyakönyvi kivonat a családi levéltárunkban található.

12 https://en.wikipedia.org/wiki/Christian_Carl_André.

13 https://de.wikipedia.org/wiki/Christian_Karl_André. Christian Andrä keresztelési bejegyzése: [https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C398-LSDN-N\(102-103. oldalon\)](https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C398-LSDN-N(102-103. oldalon);); Feleségével, Johanna Dorothea Neumannal kötött házasságának bejegyzése: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C398-LSDW-F>.

Christian Carl André

Az André család harmadik generációját a bevezető részben már említett Christian Carl André (Hildburghausen, 1763. március 20. – Stuttgart, 1831. július 19.) képviseli.¹⁴ A hercegi lóidomár és lovasoktató, Johann Friedrich Andrä (1737–1820) és felesége, Johanna Rosina Körbitz (elhunyt 1796 előtt) fiaként született Hildburghausenben. 1779-től jogtudományt, pedagógiát és zenét tanult a jénai egyetemen.

Tanulmányai után rövid ideig titkárként és tanácsosként dolgozott a Waldecki Hercegségben, majd Arolsenben lett tanácsos. 1782-ben felhagyott az állami pályával, és a népművelés területén kezdett el dolgozni. Fő célja a közép- és alsóbb néposztály szellemi és erkölcsi fejlesztése volt, amit egyszerű, érthető eszközökkel akart elérni. Iskolát alapított Arolsenben, a mintát a schnepfenthali Salzmann-iskoláról vette. Christian Gotthilf Salzmann 1784. március 8-án alapította Schnepfenthalban az iskoláját, amely a filantropizmus alapelvei szerint működött. A ma is helytálló alapelvek között szerepelt a gyermek életkori sajátosságainak és egyéniségének figyelembevétele, a szemléltető oktatás, a játékos elemek használata az oktatásban, az önálló gondolkodás tanítása, a vallási tolerancia (általános hitoktatás), a kötelező fizikai tevékenységek (testnevelés, játékorák), a testi fenyítés tilalma, a gyakorlatorientált tartalom (modern nyelvek, természettudományok), a kézműves órák, a hazafias nevelés (német nyelv, irodalom, földrajz és történelem órákon keresztül), az egyenlőség elve (származástól függetlenül ugyanaz a ruha és étel), a nemi oktatás.

Christian Carl 1785-ben lépett be a máig is működő schnepfenthali nevelési intézetbe, és annak fő támogatója lett.¹⁵ 1787-ben maga is

alapított Schnepfenthalban egy leányiskolát, amelyet azután 1790-ben Gothába helyezett át és 1798-ig vezetett.

André Gothában napilap és folyóiratok (társ)kiadója volt. Rudolph Zacharias Beckerrel együtt alapította 1791-ben a *Der Anzeiger: Ein Tagblatt zum Behuf der Justiz, der Polizey und aller bürgerlicher Gewerbe, wie auch zur freyen gegenseitigen Unterhaltung der Leser über gemeinnützige Gegenstände aller Art*, a későbbiekben *Allgemeiner Anzeiger der Deutschen* című napilapot.¹⁶ 1790 és 1797 között Johann Matthäus Bechsteinnel közösen adta ki a *Gemeinnützige Spaziergänge auf alle Tage im Jahr für Eltern, Hofmeister, Jugendlehrer und Erzieher-t*.¹⁷

1793 és 1797 között kiadta a *Compendiöse Bibliothek der gemeinnützigsten Kenntnisse für alle Stände* sorozatot.¹⁸ Az előzetes tervek szerint a sorozat 27 részből, minden rész több, néha öt-hat füzetből állt:

I. A paraszt. Az ehhez tartozó füzetben semmi más nem szerepel, mint ami a közgazdaságtanhoz tartozik, és egyébként a gazdálkodó tényleges célját érinti, egyszerű, a gazdálkodó számára teljesen érthető előadásokkal.

II. A polgár. Művészetek, kézművesek és saját rendeltetésük.

III. Az üzletember. Minden, ami a kereskedéshez tartozik.

IV. A művész. Képzőművészet.

V. A lelkész. Ebbe a füzetbe kerül minden, ami a vallással és a népszerű teológiával kapcsolatos, különösen a bibliai magyarázatok.

VI. A pedagógus. Nevelés és tanítás, különösen gyakorlati szempontból, ezért kézikönyvként a szülők számára.

VII. Az orvos. Népszerű gyógyászat, valamint diétetika stb.

14 Ezt a fejezetet Christian Carl André unokája, André Lajos említett *Erinnerungen aus meinem Leben* című emlékirata, az angol, cseh és német nyelvű Wikipédia-szócikkek, Brünn város történelmének internetes enciklopédiája és a Morva Tartományi Múzeum weboldala alapján állítottam össze.

15 Salzmannschule Schnepfenthal Staatliches Spezialgymnasium für Sprachen.

16 *Híradó: Napilap az igazságszolgáltatás, a rendőrség és minden polgári mesterség hasznára, valamint az olvasók ingyenes, kölcsönös szórakoztatására mindenféle közhasznú tárgyról.*

17 Johann Matthäus Bechstein (1757. július 11. – 1822. február 23.) német természettudós, erdész, ornitológus, rovarkutató és herpetológus (a zoológia kételtűekkel és hullókkal foglalkozó ága). *Közhasznú séták az év minden napjára szülők, udvarmesterek, tanítók, és nevelők részére.*

18 A legközhazsnúbb ismeretek összefoglaló könyvtára az összes rend számára.

VIII. A jogtudós. Minden, amit közönséges polgári körülmények között minden polgárnak hasznos tudni, pl. ami a végrendelet érvényességéhez tartozik.

IX. Az üzletember. Kamara, pénzügyi, rendőrségi, bírósági és kormányzati ügyek.

X. A katona. Minden, ami a katonasággal kapcsolatos, mindaddig, amíg nem igényel magasabb tudományos ismereteket.

XI. Az asszony. Minden, ami ennek a nemnek a meghatározásához tartozik.

XII. Az ember. Minden, ami a természetéhez tartozik test és lélek szerint.

XIII. A filozófus. Minden a dolgok és a lények viszonyainak megértéséhez.

XIV. A fizikus. A dolgok anyagi viszonyai.

XV. Az aritmetikus. Minden, ami a számvitelhez tartozik.

XVI. A matematikus. Csak a közhasznút tartalmazza a geometriából, mechanikából és az optikából.

XVII. A csillagász.

XVIII. Az építőmester.

XIX. A mineralógus. Az ásványtanon kívül mindent tartalmaz majd, ami általában a természetrajzot érinti.

XX. A botanikus. Minden, ami a növényekkel kapcsolatos.

XXI. A zoológus. Minden, ami az állatvilággal kapcsolatos.

XXII. A geográfus. Főleg útleírások kivonatai.

XXIII. A történész. Főleg életrajzok.

XXIV. A szép szellem. Különösen a legjobb versek, regényrészletek és színdarabok válogatása a legjobb szövegrészekből vett idézetekkel.

XXV. A szabadkőműves. Minden, ami a titkos társaságokkal kapcsolatos.

XXVI. A nyelvész az anyanyelvért.

XXVII. A hézagtöltő. Ebbe az utolsó füzetbe kerül minden hasznos, ami nem illik jól az előzőek egyikébe sem.

Christian Carl Andráét 1798-ban barátja,

Mitrovský gróf kezdeményezésére meghívták a brünni evangélikus iskola igazgatói állásába, ahol 1812-ig tevékenykedett.¹⁹

André már ekkor érdeklődni kezdett a mezőgazdaság iránt, és ilyen tárgyú írásokat is megjelentetett. Brünnben eredményes tevékenységet fejtett ki mindenekelőtt a természettudományos oktatás fejlesztése terén; ő írta Morvaországban az első útmutatót az ásványtan tanulmányozásához, az első statisztikát és a morvaországi ipar első áttekintését.

1800-ban megalapította a nagyon befolyásos *Patriotisches Tageblattot*, amelyet azonban a jezsuiták és a rendőrség nyomására 1805-ben be kellett szüntetnie.²⁰ Napilapjában a magánhirdetések és hírek mellett a következő rovatok voltak: hazafias javaslatok, közhasznú tárgyak, élet és egészség, honismeret, természettudomány, technológia, erkölcs, hazafiak és hazafias tettek, ajánlott írások, vegyes ügyek. A tartalom középpontjába a gyakorlati tanácsok, a mezőgazdasággal és a háztartással, valamint az orvosi közoktatással kapcsolatos információk kerültek. Emellett a felvilágosodáshoz kapcsolódó vagy erkölcsi történetek, tanulságos párbeszéd, közhasznú árkérdések és a közhasznú és közgazdasági reformprogramból származó javaslatok, valamint a végrehajtott reformokról és „hazafias tettekről” szóló számos beszámoló kapott helyet a lapban.

Töretlen szakirodalmi erőfeszítései sorába tartozik, hogy 1809-ben és 1810-ben három folyóiratot alapított. A művelt osztályok számára a *Hesperus* című folyóirat (Prága, 1809–1820, Stuttgart, 1821–1831), a gazdálkodók számára *Die ökonomischen Neuigkeiten und Verhandlungen* (Prága 1811–1831), a középosztály számára pedig 1809 óta a *Nationalkalender für die gesammte östr. Monarchie* (Prága, 1809–1822) címen megjelent lapok fűződnek a nevéhez.²¹

André nagy érdemeket szerzett azzal, hogy ösztönözte a Brünn környéki szén- és érckészletek kiaknázását és hasznosítását, ami a II. József

19 Jan Nepomuk Mitrovský (Brünn, 1757. január 20. – Brünn, 1799. május 20.) cseh természettudós, a természettudományi kutatás mecénása, a morva tudományos ásványtan megalapítója, író, zeneszerző és a felvilágosodás egyik legfontosabb képviselője Cseh- és Morvaországban.

20 *Hazafias napilap*.

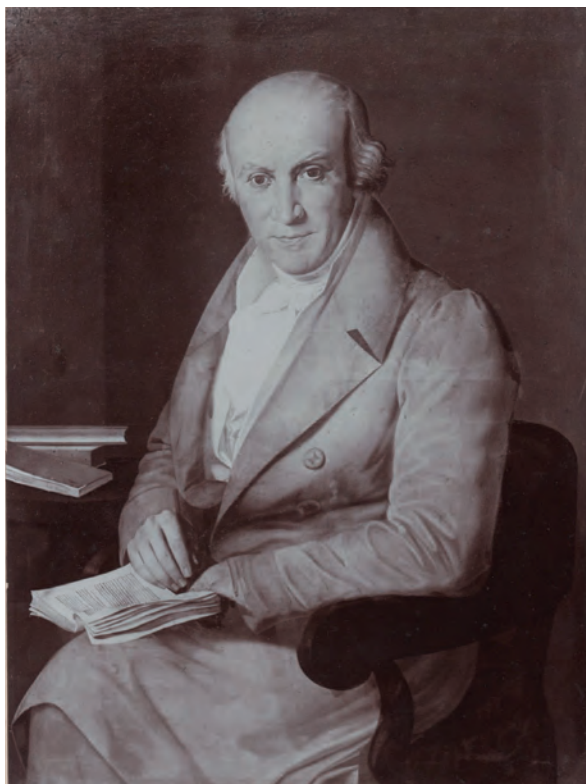
21 *Közgazdasági újdonságok és értekezések; Nemzeti naptár az egész osztrák Monarchiának*.

türelmi rendelete nyomán Németországból bevándorolt nagyszámú protestáns révén virágzó iparvárossá váló Brünn szempontjából óriási jelentőségű volt. 1811-ben lemondott az evangélikus iskola igazgatói tisztéről és előbb Salm gróf, majd Waldeck herceg gazdasági tanácsadója lett, akik kiterjedt morvaországi birtokokkal rendelkeztek.

Foglalkozott a Morva-karszt feltárásával: két átfogó leírást írt a területről (1804, 1805), elsőként értette meg annak vízrajzi rendszere lényegét, és próbálta megmagyarázni a barlangok és víznyelők kialakulását.

Brünnbe érkezése után rövidesen csatlakozott az 1770-ben alapított „Die Gesellschaft des Ackerbaues und der freien Künste” közösségéhez, és hamarosan annak titkára lett.²² A társaság később egyesült a hasonló célkitűzésű társaságokkal, majd 1811-ben a „Kaiserlich-königliche Mährisch-Schlesische Gesellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde” nevű társasággá alakult át.²³ Ebben a szervezetben azok a morva értelmiségiek és művelt nemesek egyesültek, akik különböző területeken akarták támogatni a vállalkozást, így például a méhészetben, a növénynevelésben és más gazdasági területeken, amelyekkel az egyes tagok a saját birtokukon foglalkoztak. Céljuk a gazdaság és kereskedelem színvonalának emelése volt, ebben a képzésnek és a tudománynak kellett segítenie. A Morva-Sziléziai Társaságot a későbbi Tudományos Akadémia előfutárának nevezhetjük.²⁴

Christian Carl André előmozdította az alkalmazott kutatásokat, különösen a juhtenyésztés területén. Az 1795-ben megjelent állattani tankönyvében ismertette azt a felfogását, hogy hogyan járulnak hozzá a két szülő tulajdonságai az új egyén tulajdonságaihoz, álláspontja a preformacionizmus régebbi fogalmával szemben állt. A nemesítésben a mesterséges szelekció kér-

■ Christian Carl André portréja. Az eredeti festményről készült fényképfelvételt a hátlap szerint André Eugénia, André Rudolf lánya őszinte szeretettel ajánlotta „a kiváló dédnagyapám méltó unokájának”, nagybátyjának, idősebb Samarjay Emilnek (a szerző tulajdona)

déseivel foglalkozott, majd 1806-ban Brünnben gyümölcsnevelési egyesületet alapított, lendületet adva a szőlő tudományos alapú nevelésének Morvaországban. Ezen tevékenysége révén gyakorlatilag J. G. Mendel elődjévé vált.²⁵ 1815-ben kutatási programot készített a Morva Mezőgazdasági Társaság számára, hangsúlyozva az alap- és alkalmazott kutatás szükségességét a természettudományban. Számos folyóiratcikkben népszerűsítette a tudományos állat- és növénynevelés terén a Morva Mezőgazdasági Társaságban és Angliában elért eredményeket. Jelentős szerepet játszott a juhtenyésztési szekció felállításában a társaságon – az első kontinentális európai állattenyésztő szövetségen – belül,

22 A földművelés és szabad művészetek társasága.

23 Császári és királyi Morva-Sziléziai társaság a földművelés, természetrajz és honismeret támogatására.

24 A Morva Tartományi Múzeum alapításának 200. évfordulója. <https://deutsch.radio.cz/mit-kaiserlicher-zustimmung-maehrisches-landesmuseum-wird-200-jahre-alt-8185610>

25 Johann Gregor Mendel (Heinzendorf /csehül Hynčice, Nový Jičín-i járás/, 1822. július 20. – Brünn, 1884. január 6.) szudétanémet származású Ágoston-rendi szerzetes, a brünni Ágoston-rendi monostor apátja, botanikus, a tudományos örökléstan megalapozója.

gálatába szegődött udvari tanácsosként, áldásos tevékenységét egészen 1831. július 19-én bekövetkezett haláláig folytatta. Továbbra is kiadta a kalendáriumot és a „Gazdasági újdonságokat” (I. 21. jegyzet). Utóbbi szerkesztését halála után fia, Emil André vette át és folytatta 1840-ig.

A Velké Pavlovicén (Csehország) működő borászati nemesítő állomáson Horák Jaroslav (1922–1994) egy új szőlőfajtát nemesített ki 1960-ban a kékfrankos és szentlőrinci fajták keresztezésével. Christian Carl André morva gyümölcs- és szőlőnemesítésért végzett nagy érdemeiért ennek az új fajtának 1980-ban az André nevet adták.

Christian Carl André felesége Johanna Schnell (1765–1813) volt, Christian Gotthilf Salzman sógornője. A házasságban négy lány – Rosa, Caroline, Anna, ismét egy Caroline – és négy fiú – Emil, Rudolf, Fridrich Ludwig Carl, Friedrich Johann Heinrich – született.²⁶

Emil André

Emil André (Schnepfenthal, Tübingia, 1790. március 1. – Kisbér, 1869. február 26.) szakképzett erdész volt, 1807-ben Salm herceg erdésze lett. Osztrák katonaként részt vett a Franciaország elleni harcokban.²⁷ A békekötés után visszatért az erdészethez, és Auersperg herceg cseh- és morvaországi, osztrák, krajnai és isztriai birtokainak főfelügyelője lett. 1825-ben feladta az állását, és Prágában az *Oekonomischen Neuigkeiten* című lap kiadásával foglalkozott.²⁸ Néhány év múlva Prága közelében juhtenyésztéssel kezdett foglalkozni. 1838-tól Odescalchi herceg birtoka-

inak igazgatását végezte. 1846–1847-ben átvette a *Neue ökonomische Zeitschrift* szerkesztését Bécsben.²⁹ Erdészeti íróként szaktekintélynek számított, munkássága jeles darabjai: *Einfachste, den höchsten Ertrag und die Nachhaltigkeit ganz sicher stellende Forstwirtschaftsmethode* (Prága, 1832), *Die vorzüglichsten Mittel, den Wäldern einen höheren Ertrag abzugewinnen* (Prága, 1826), *Versuch einer zeitgemässen Forstorganisation* (Prága, 1830), *Kubiktabellen* (Bécs, 1845).³⁰

Fia, ifjabb Emil – cs. kir. kamarai hivatalnok Morvaországban – a juhtenyészet nemesítésén dolgozott, ő adta ki a *Züchtung des Edelschafes mit hochedler Wolle* (Prága, 1840) című munkát.³¹

Ennyit tudunk idősebb és ifjabb Emil André-ről az 1856-ban kiadott *Biographisches Lexikon des Kaisertums Österreich*-ből.³² Az alább következő adatokat az idősebb dr. Samarjay Emil által hitelesített anyakönyvi kivonatokban, illetve André Lajos *Erinnerungen aus meinem Leben* című emlékiratában, valamint a Hafenbrädl családról interneten található információk alapján állítottam össze.

Emil André 1817. október 12-én vette feleségül Anna Hafenbrädl, Ignatz Hafenbrädl üvegmester lányát. Az anyakönyvi bejegyzés szerint André akkor Dietrichstein herceg wallischbirkeni uradalmának volt a főerdésze.³³ Franz Ignatz Hafenbrädl (Hurkenthal/Hürka, 1753. július 30. – Saar/Žďár nad Sázavou, 1828. április 28.) egy régi, Bayerisch Eisensteinből eredő üveghuta-tulajdonos családból származott, amelyik a tevékenységét a határ másik oldalára, Böhmisches Eisensteinbe (Železná Ruda) is kiterjesztette.

26 Friedrich Johann Heinrich André 1889. május 9-én elhunyt. Az édesapja, Christian Carl André 1823. november 4-én és 1830. október 28-án végakarattal a Majna-Frankfurtban működő Hoff Testvéreknél jelentős összeget hagyott, amelynek kamatait az elhunyt fiú élethossziglan megkapta. Mivel gyermektelenül hunyt el, a tőkét az örökhatározó hét másik testvére utódai között osztották szét. A Prágában, 1891. október 1-jén kelt jegyzék az André-családfa részletes kiegészítését tette lehetővé. A német nyelvű jegyzék és annak másolata a szerző tulajdonában van.

27 A győri (1809. június 14.) és a wagrami (1809. július 5–6.) csatában. Ezt követően 1809. október 14-én Bécsben kötötték meg a schönbrunni békét.

28 A *Közgazdasági újdonságok és értekezések* című lap kiadását apjától, Christian Carl André-től vette át, miután ő távozott Cseh- és Morvaországból.

29 *Új közgazdasági újság*.

30 Műveinek magyar fordítása: *A legnagyobb hozamot és fentarthatóságot biztosító legegyszerűbb erdőgazdálkodási módszerek; A legelőnyösebb eszközök az erdőkből nagy hozamot nyerni; Kísérlet egy korszerű erdészeti szervezésre; Köbtáblázatok*.

31 *Nemes juh tenyésztése nagyon nemes gyapjúval*.

32 WURZBACH, 1856.

33 Wallischbirken, csehül Vlachovo Březí, Csehország déli részén, 1680-tól Dietrichstein-birtok.

történt gyógyítása mellékhatásai miatt Pozsonyban elhunyt.

André Lajos

Emil André fia Blanskóban született 1822-ben.³⁵ Iskolai tanulmányait Prágában kezdte gimnáziumban, később reáliskolában, de nem fejezte be, mert Pozsonyba költözött a család. Úgy látszik, a pozsonyi környezet erősen befolyásolta az addig nem igen jeleskedő diákot. Emlékiratában írja: „Fritz öcsémmel ekkoriban szenvedélyesen vetettük bele magunkat a magyar nyelv tanulásába, mindent el akartunk sajátítani, ami magyar, magyar hazafiak lettünk, piros-fehér-zöld szalagot hordtunk a szalmakalapunkon stb. Nyelvtanárunk későbbi sógorom, Samarjay Károly volt, aki nálunk lakott, és rábeszélte, hogy megkezdett gimnáziumi tanulmányaimat Pozsonyban fejezzem be, amit meg is tettem, majd Losoncon jogot tanultam, és az 1843-as országgyűlési évben lettettem az ügyvédi vizsgát.”

Ügyvédi vizsgája után az országgyűlésben alkalmazták a távollevő mágnások követeként. Feladata az elhangzott beszédek lejegyzése volt. 1845 májusától Gervay báró javaslatára a Magyar Kir. Udvari Kamara gyakornokaként Budára ment. 1846-ban fizetés nélküli gyakornokként Bécsbe került az akkori Udvari Kamarához, később pedig a Pénzügyminisztériumba, ahol hamarosan már díjazást is kapott. 1847-ben, megint csak báró Gervay államtanácsos révén a pozsonyi országgyűlésbe delegálták ugyanazzal a feladattal, mint 1843-ban. André Lajos emlékiratában így írt erről: „Ez utolsó pozsonyi országgyűlés idején, 1848 februárjában, Párizsban forradalom tört ki, amely Lajos Fülöp király elűzésével és Napóleon herceg köztársasági elnökké választásával ért véget. Utóbbi nagybátyja, I. Napóleon mintájára III. Napóleon néven később császárrá koronáztatta magát. Ezekután majdnem minden országban (Anglia kivételével) többé-kevésbé heves és véres forradalmak törtek ki, így Bécsben és Magyarországon is. Pesten a fiatalság vette kezébe a

dolgot a két barát, Jókai és Petőfi irányításával, akik 1848. március 15-én a Nemzeti Múzeum előtt sajtószabadságot hirdettek ki, és 12 pontban kinyilvánították a nemzet kívánságait. Nagy lármát csináltak, de nem forradalmat, mivel időközben Kossuth a pozsonyi országgyűlésben azt kezdeményezte, hogy a régi magyar nemesi alkotmányt angol mintára egy modern, felelős kormányt tartalmazó alkotmánnyá alakítsák át. Az országgyűlés rövid időn belül elfogadta a javaslatokat, és nádorként István főherceg is azon fáradozott, hogy a bécsi udvarnál támogatást szerezzen. Bécsben március 13-án tört ki a forradalom, 13-án és 14-én Albrecht főherceg, aki akkor Bécs főparancsnoka volt, rálövetett az összeverődött zajongó emberekre, néhányan meg is haltak. Március 15-én Bécsben kihirdették az első osztrák alkotmányt sajtószabadsággal stb. együtt, amit nagy ujjongás fogadott: mindenki fehér kokárdát viselt a kalapján és fehér szalagot a gomblyukában a béke jeléül.

A magyar országgyűlés tagjai testületileg elhátározták, hogy egy külön e célra bérelt gőzhajón Bécsbe utaznak, és ott Ferdinánd királytól az új magyar törvények elfogadását kérik. Én is csatlakoztam az utazókhoz, teljes díszmagyarban, szép, prémekkel szegett mentém volt, kardom és kalpagom, amelyen egy óriási magyar kokárda virított, és emellé Bécsben egy ugyanolyan nagy fehér kokárdát tűztem.

A hajó délután érkezett a bécsi Práterbe, és az óriási küldöttség kocsijai felsorakoztak: az élen Kossuth a feleségével, mellette kissé teát-rálisan egy közismert kortes, aki egy hatalmas magyar zászlót emelt a magasba. Eközben én egyedül fiákerbe ültem, hogy a városban még gyorsan meglátogassam a szüleimet, azonban már a Rothenthurmstrassén el kellett hagynom a kocsit, mert minden utca telis-tele volt emberekkel, akik a magyarok bevonulására vártak. És ahogy kiszálltam a kocsiból, a bécsiek megrohantak, megöleltek és kitörő lelkesedéssel kiabáltak: Koszut (nem Kossuth) úr? Én meg, aki a sok pozsonyi éljenzéstől olyan rekedt voltam, hogy alig jött ki hang a torkomon, hagytam, hogy

35 REISZ, 2020A–B bőségesen foglalkozik André Lajos életével, ezért itt csak a kiadás alatt álló emlékirataiból közlök néhány érdekes részletet. Csak azon családtagok nevét írom magyar szórend szerint, akik Magyarországon éltek és tevékenykedtek.

elcipeljenek az akkori udvari cukrász, Dehne boltjáig, ahol teletömték a zsebemet cukorkával! A magyarokat óriási lelkesedéssel fogadták, és Kossuth a Károly főherceg szálló erkélyéről hosszú előadást tartott németül annak a közönségnek, amely a Kärntner Strassét és a környező utcákat, tereket megtöltötte. Hát így volt ez akkor, és aki a mostani ellenséges hangulatot látja, aligha tudja elképzelni.”

Ugorjunk André emlékirata vége felé. Itt a pozsonyi evangélikus líceum érdekes vállalkozásáról ír: „A pozsonyi evangélikus Líceum diákjai körében egy egészen különleges utazási módszer terjedt el. Ez az iskola, ahol kitűnő tanárok tanítottak, mint pl. a fizikatanár Kovács-Martiny, bizonyos értelemben nemzetközi intézmény volt, mert az előadások nyelve a latin volt.³⁶ Így aztán jöttek diákok Sziléziából, a Visztula mentéről (egyesek közülük a Visztula partján gyakori hajbetegségben, a „lengyelfürtben” szenvedtek), aztán az ország szerb vidékeiről, ahol nem volt magasabb iskola, és a fiatalok nem szívesen mentek katolikus tanintézménybe.

A líceum diákjai közül azok, akik a Duna mellékéről származtak, már a tanév folyamán hajóstársaságot alakítottak, és maguk közül hajóskapitányt választottak. Ez a társaság aztán a tagoktól összegyűjtött pénzen vett egy közönséges teherhajót, amely délről fát és gabonát szállított, és a visszaútra nem kapott szállítmányt, mert alig volt hajóforgalom, így a hajó nem került sokba. Ezzel a hajóval utaztak haza a hajósegylet tagjai, és aki utolsónak maradt, eladta a hajót. Az evezést és a kormányzást maguk végezték, és az ellátásról is maguk gondoskodtak.”

Végül idézzük az emlékirat záró sorait, amelyeket akkor a család fiatalabb tagjainak szánt, és mai napig sem veszítettek az aktualitásukból: „Ami pedig a történelmi adalékokat illeti, azokra az összefüggések miatt volt szükség, s arra is gondoltam, hogy ti akkor még nem éltetek, és az iskolai történelemórán csak felületesen tanultatok ezekről, minthogy a történelem tanulmányozása nem a gyerekek, hanem a felnőttek dolga. Azt azért még hozzá kell tennem, hogy egész életem-

ben nem olvastam annyi szégyenteljes dolgot emberekről, mint az utóbbi néhány évben: szülő-, gyerek-, testvér- és egyéb gyilkosságok, sikkasztás, pénzbehajtás, bankrablás és így tovább.”

André Lajos arcképei

A Samarjay család családtörténeti iratai között több fénykép is található André Lajosról. Ezek legkorábbi darabja Bécsben készült, a hátlapi bélyegző szerint Rudolf von Bohr műhelyében az Alte Wieden, Feldgasse 264. szám alatt. Ezen a címen volt a neves bécsi fényképész első műhelye, ahonnan a Theresianumgasse 31-be, majd onnan 1863-ban a Fleischmanngasse 5. alá költözött át. Mivel Ludwig Angerer (1827–1879) 1858-ban alapította a műhelyét a Feldgasse 264-

■ André Lajos az 1850-es évek végén (Rudolf von Bohr felvétele, a szerző tulajdona)

■ André Lajos 1885 körül. Haske Ferenc rajza (a szerző tulajdona)

■ *André Lajos 75 éves korában, Graz, 1897 (Leopold Bude felvétele, a szerző tulajdona)*

■ *André Lajos 81 éves korában, Graz, 1903 (Ferdinand Mayer felvétele, a szerző tulajdona)*

ben, ezért a kép vélhetően az 1850-es évek közepén–végén készült André Lajosról.³⁷

André hivatali karrierjének csúcsa az volt, mikor 1880 és 1885 között a Pénzügyminisztérium egyik – VII., majd VIII. – főosztályát vezette, amely a földadó és annak katasztere irányítását végezte.³⁸ A korszakban jellemző volt, hogy a vezető tisztviselőt munkatársai saját arcképével ajándékozzák meg egy nevezetes szakmai évforduló vagy nyugalomba vonulása alkalmából. Vélhetően ekkor – talán a nyugalomba vonulásakor – készült az a litográfia Andréről, amelyet Haske Ferenc (1834–1894), az Államnyomda munkatársa rajzolt, és amelyet a minisztériumi főosztály alárendeltségében tevékenykedő Államnyomdában sokszorosítottak. Az arckép sokszorosított volta ellenére eddig ismeretlen volt, közgyűjteményben nem

találtuk nyomát. Ehhez hasonló módon készült Sártory Antal arcképe, amelyet Haske közvetlen munkatársa, L'Hiver János készített, amelyről Marastoni József „öregített” portréját ugyancsak az Államnyomdában litografálták 1892-ben.³⁹

André Lajost 1885. december 15-én saját kérelmére nyugdíjba helyezték. Két lánya volt, Emma és Mária, előbbi Hartmann Lajos sorhajóhadnagy felesége lett 1887-ben, de igen hamar, 1889-ben megözvegyült. Öt évvel később, 1894-ben Christian Freiherr von Ehrenfels prágai professzorhoz ment feleségül és Grazban telepedtek le, hozzájuk költözött André Lajos és felesége. Az idős André Lajosról 75 és 81 éves korában is készült fénykép, amit aztán Samarjay Emil nevű rokonának ajándékozott, a fényképek ma is a család tulajdonában vannak.

37 KRALIK, BODO: *Lexikon der Wiener Photographen, 1840–1900*. Wien, 2004. 5., 28.

38 REISZ, 2020B. 30.

39 REISZ T. CSABA: Sártory Antal (1892–1896) portréja. *Catastrum*, 9. (2022) 1:3–22.

KISS MÁRTON

A pécsi 11. földmérési felügyelőség személyzeti adattára (1918–1949)

A kataszteri szervezet a két világháború között

A trianoni békeszerződés (1920) után létrejövő új, független magyar állam komoly kihívásokkal szembesült. A lecsökkent terület és a gazdasági nehézségek miatt is szükség volt a kataszteri szervezet megújítására. Az 1918. évi forradalmak idején már tettek lépéseket a kataszteri struktúra megváltoztatására, a földmérési felügyelőség elnevezést a konszolidáció után is megtartották.¹ A korábban az országban működő 24 földmérési és földnyilvántartási felügyelőségből – eredeti sorszámát megtartó – kilenc maradt (Budapest /2/, Eger, Debrecen, Győr, Pápa, Pécs, Szeged és Szombathely), a négy térképtárból pedig csak egy (Budapest).² A térkép- és iratanyag mellett számos olyan szakember is a határon túl maradt, akik komoly szerepet játszottak a szakmai életben.³ Pótlásukat immáron az új országhatáron belül kellett megoldani, amely a megnövekvő feladatok miatt sem tűnt egyszerű feladatnak.⁴

A békeszerződésben elcsatolt területek visszakerülésekor (1938–1941) szervezeti bővítésre volt szükség. Az állami földmérés felügyelőségeinek száma 21-re növekedett. Ez a szám a háború lezárultával ismét csökkent, az említett kilencre.⁵ Ez a rendszer egészen 1949-ig maradt meg, ekkor a pénzügyigazgatás területén komoly reformokat vezettek be, amely a szervezet működésére is hatással volt.

A pécsi földmérési felügyelőség működése a két világháború között

A kataszteri szervezet történetének vizsgálatakor hangsúlyos szerepet kap a hivatalok működése. Különösen igaz ez a 20. századra, ahol számos külső tényező (különösen a háború) alakította a politikai környezetet. Nincs ez másként a pécsi 11. felmérési – majd földmérési – felügyelőség történetében sem, amely igazán mozgalmas időszakot tudhat magáénak a 20. század első felében.

Az első világháború végével, különösen az antant csapatok pécsi bevonulása miatt a földmérési felügyelőség feladatköre jelentős mértékben lecsökkent. A nehéz helyzet ellenére a hivatal a városban maradt, és tovább folytatta működését. A város 1921. évi „felszabadulása” után fény derült azokra a komoly károokra, amelyet a megszállás okozott.⁶

A korszak elején hangsúlyt kapott az 1918 és 1921 közötti időszakban tanúsított politikai állásfoglalás. A személyzet tagjainak vizsgálata rámutatott arra, hogy annak nagy szerepe lehetett az előmenetel szempontjából is.⁷ A hadifogság is jelentősen befolyásolta a felügyelőség működését, mert a háború után többen nem térhettek vissza.

Ebben az időszakban a felügyelőség felmondta az addigi bérleti szerződését a városban, és egy új, állandó épületbe költözött a Pozsony – ak-

1 REISZ T. CSABA: Az Állami Földmérési Igazgatóság (1919–1920). *Catastrum*, 6. (2019) 1:25–35.

2 KISS MÁRTON: A pécsi felmérési felügyelőség működése az első világháború után (1918–1921). *Catastrum*, 10. (2023) 1:29–36. (= KISS, 2023).

3 Így például Gánóczy Sándor, a pozsonyi térképtár vezetője, akinek a szaktudására még az utódállami kataszteri szervezetben is igényt tartottak, vö.: REISZ T. CSABA: Gánóczy Sándor (1861–1938) emlékezete. *Catastrum*, 2. (2015) 2:38–49.

4 SZÉKELY DOMOKOS: Politika a magyar Állami Földmérésben, avagy Állami Földmérés a magyar politikában, I. *Geodézia és Kartográfia* (= GK), 68. (2016) 11–12:20–25. ANTALFFY ANDOR: A magyar állami földmérés. *Térképészeti Közlöny*, 3. (1934) 1–2:41.

5 *A magyar földmérés és térképészet története*. 3. és 4. fejezet. Második kötet B. Főszerk.: RAUM FRIGYES – JOÓ ISTVÁN. Bp., 1992 (= *A magyar földmérés*). 208–209.

6 KISS, 2023.

7 KISS MÁRTON: Csígo Lajos (1886–1930) kataszteri tisztviselő életútja. *Catastrum*, 7. (2020) 4:33–40. (= KISS, 2020).

kor Jogász – utcába.⁸ A megnövekvő feladatok komoly terheket róttak a hivatalra, különösen a gazdasági válság idején okozott problémát például a tűzifa és a szén beszerzése.⁹

A politikai változások hatással voltak a határ közelében dolgozó pécsi földmérési felügyelőségre. A független Horvátország kikiáltása (1941. április 10.) után a magyar politikai vezetés semmisnek tekintette a korábban megkötött jugoszláv–magyar barátsági szerződést. A 3. magyar hadsereg másnap – április 11-én – átlépte a határt, és megkezdődött a Délvidék megszállása.¹⁰ A katonai hadműveletek után a kormányzat azonnal megkezdte a régi-új területek betagozását a közigazgatási rendszerbe. A legnagyobb részt az újonnan létrehozott 17. földmérési felügyelőség kapta Baja központtal.¹¹ A pécsi felügyelőség addigi illetékessége – Baranya és Tolna vármegyék, valamint Pécs törvényhatósági jogú szabad királyi város területe – három helyen változott: a dárдай, a mohácsi és a siklósi adóhivatal esetében. Ezek közül az első szinte teljes egészében korábban Jugoszláviához tartozott.¹² Az állomány vizsgálata nem igazolta, hogy a megnövekvő feladatok miatt több személyre lett volna szükség.

A háború után – 1947-ben – aláírt párizsi békeszerződés visszaállította a régi határokat Magyarország és Jugoszlávia között, alapját pedig az 1938. január 1-jei állapot jelentette.¹³

A katasztertörténet-írás forrásai

A magyarországi kataszteri szervezet történetével, illetve az ott dolgozó személyekkel számos tanulmány foglalkozott az utóbbi években. Kiemelendő ezek közül a *Catastrum* köré rendeződő szakmai közösség, amely gyakorlati és módszertani példákkal segíti a téma iránt érdeklődőket.¹⁴ Reisz T. Csaba prozopográfiai írásai rámutatnak a magyar szakigazgatási szervezet kutatásának lehetőségeire.¹⁵ A vizsgált időszakban – 1918 és 1945 között – a hagyományosnak tekinthető hivatalos források csak töredékesen állnak rendelkezésre.

A kutatásban ezért nagy segítséget nyújtottak a korszakban kiadott helyi cím- és névtárak (= *Pécs–Baranya*). Ezek célja a helyi lakosság tájékoztatása volt, ezért előfordult, hogy a személynévben bekövetkezett gyors változásokat csak nehezen követték. A további munkák nagy előnye, hogy nemcsak a hivatal munkatársaira, hanem az időközben magántisztviselőként dolgozóakra is találhatunk információkat.

Legnagyobb adatmennyiséggel a *Magyarország Tiszti Czim- és Névtára* (= MTCN, *Címtár*) rendelkezik, amelyet a korszakban 1927 és 1944 között évente kiadtak. Az ezt követő időszakban a *Geodéziai Közlöny* számaiban közölték a fennálló állapotokat, köztük a kataszteri személyzet névjegyzékét.

8 KISS MÁRTON: A pécsi kataszteri felmérési felügyelőség épületei a 20. században. *Catastrum*, 8. (2021) 2:15–22.

9 KISS MÁRTON: A pécsi földmérési felügyelőség számadáskönyveinek forrásértéke (1931–1944). *Catastrum*, 10. (2023) 3:53–61.

10 ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a XX. században*, Bp., 2010. 251.

11 *A magyar földmérés*, 208–209.

12 A m. kir. pénzügyminiszter 500/1941. P. M. számú rendelete a visszafoglalt délvidéki területeken működő pénzügyi hatóságok, hivatalok, stb. területi beosztása és az ügyvitel szabályozása tárgyában. *Pénzügyi Közlöny* (= PK), 68. (1941) 14. melléklet.

13 1947. évi XVIII. törvény a Párizsban 1947. évi február hó 10. napján kelt békeszerződés becikkelyezése tárgyában. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=94700018.TV> (elérés ideje: 2024. máj. 5.).

14 Egy felügyelőség történetének bemutatására példa: REISZ T. CSABA: A kataszteri felmérés Trencsén megyében. *Catastrum*, 5. (2018) 3:49–64. Újabban SÁFRÁNY TÍMEA cikkei a *Catastrumban*: A debreceni 12. felmérési felügyelőség személyzete 1895 és 1918 között. 10. (2023) 3:25–40.; A debreceni 12. felmérési felügyelőség tisztviselői, 1895–1918. 10. (2024) 4:17–28.

15 REISZ T. CSABA vonatkozó tanulmányai a *Catastrumban*: A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Törzskönyvi lap, szolgálati és minőségi táblázat. 4. (2017) 2:29–48.; A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Anyakönyvek, iskolai értesítők, gyászjelentések. 4. (2017) 3:14–21.; A katasztertörténeti prozopográfia forrásai. Címtárak, hivatalos közlönyök, adatbázisok. 5. (2018) 1:15–25.

A vizsgált időszak kezdetét az első világháború lezárulása (1918), végét a földmérési felügyelőségek megszüntetése és átalakítása (1949) jelentik. Az időszak utolsó éveiben – 1945 és 1949 között – a politikai helyzet szinte alapjában változott meg. A háborús pusztítások, a hatalmas embervesztés és gazdasági nehézségek nyomot hagytak az egyéni sorsokban is. A földmérési szervezetben is hamar megjelentek a politikai indíttatású vizsgálódások. 1946-tól kezdve több személlyel szemben folytattak eljárást, és egyeseket azonnali „végelbánásban” részesítettek, amely hivatalvesztést jelentett.

A felügyelőség tisztviselői és alkalmazottai

Az itt dolgozó személyzet létszámát a fent említett források feldolgozásával készítettem el. A kutatás számára komoly kihívást jelentett, hogy a korszak első éveiben – az MTCN első kiadásáig (1927) – nem rendelkezünk teljes körű adatsorral. Szerencsére egy helyi kiadvány segítségével betekintést kaphatunk a hivatal működésébe 1923 és 1925 között. Eszerint kezdetben 27 fő dolgozott itt, de viszonylag nagy volt a fluktuáció az alkalmazottak körében, így 22 és 27 fő között mozgott az összlétszám. A kutatás számára azonban voltak olyanok, akikről egyedül ez a forráscsoport számolt csak

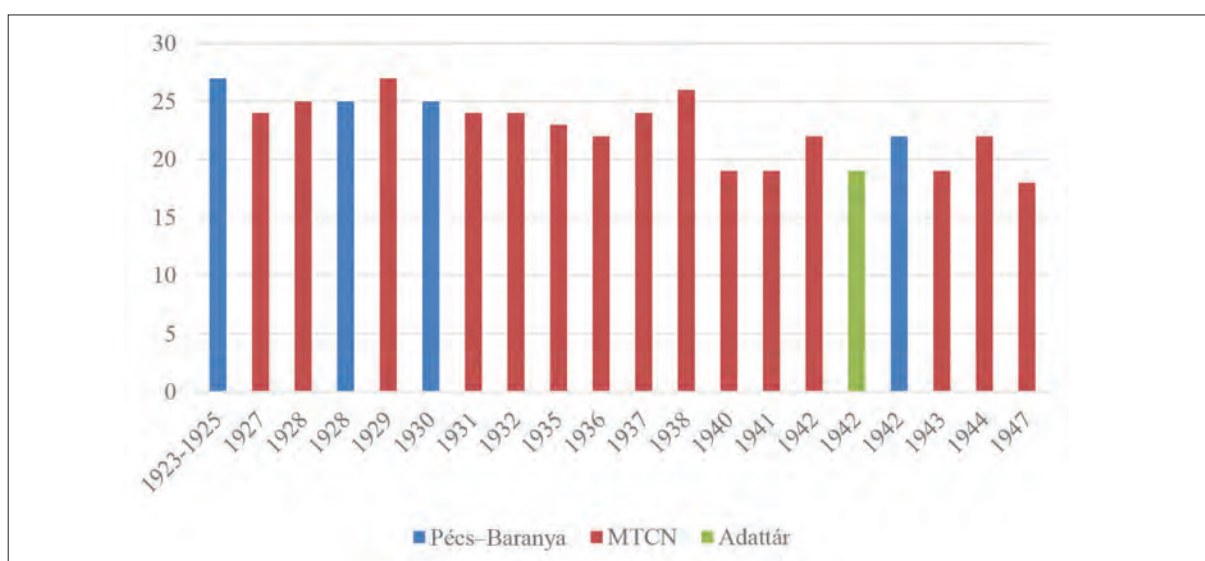
Állami 11. földmérési felügyelőség. Anna-u. 20. II. em.	
<i>Hivatalfőnök:</i> Ruttkai Vilmos műszaki főtanácsos.	Lengyel Jenő, Gyólyai István, Márfi Antal, Heilmann János, Besztyák Ferenc, Ellnberger Erich, Rehling József, Zankl Ottokár.
<i>Műszaki tanácsosok:</i> Schönér Hugó, Halmas Dávid.	<i>Segédmérnökök:</i> Horváth Lajos, Kós Rátnán, Prohászka József, Merkl Gyula, Grassel Lajos, Csigo Lajos, Petrovics Géza, Pechan Dóra, Pildri István.
<i>Földmérők:</i> Timár Manó, Till Sándor, Székely Gyula, Zador Ferenc, Flegár Ferenc.	
<i>Mérnökök:</i> Polgár György, Bayer Lajos,	

- A felmérési felügyelőség beosztása 1923–1925-ben

be (Flegár Ferenc, Gyólyai István, Grassel Lajos, Pildri István).

A háborús évnél tekinthető 1940 után hasonló folyamatokat láthatunk, itt már 18 és 22 fő között változott a pécsi hivatalnál dolgozók száma. A megnövekedett területek után nem volt munkaerő-bővítés, a hivatal nem kapott új munkatársat ebben az időszakban. A különböző helyi adattárakban található számok többnyire egyeznek az MTCN-ben található névjegyzékkel. Az 1942-ben kiadott *Magyarország közhivatalainak cím- és adattára* (= *Adattár*) esetében azonban kisebb eltérés mutatkozik.¹⁶

Az adatsorok vizsgálata során két újabb tendenciára lehetünk figyelmesek. Az egyik a női munkaerő megjelenése (Miklós Anna, Pechan Dóra), akik irodasegédtként dolgoztak itt. A másik folyamat egy újfajta munkakör, a földmérési segéd/tisztek megjelenése a pécsi hivatalokban, így a kataszteri szervezeten belül is. A munkakört 1941-ben hozták létre a megnövekedett feladatok ellátása érdekében. A tényleges

- A pécsi 11. felmérési felügyelőségen dolgozók létszáma (1923–1947)

16 *Magyarország közhivatalainak cím- és adattára*. 4. (1942). Főszerk.: BAROSS ENDRE – TAKÁCS JÓZSEF. 848.

bevezetését a tárcavezető a Pénzügyminisztérium 1942. évi állami költségvetésében így indokolta: „Az egyetemi végzettséghez kötött műszaki szak tehermentesítése céljából földmérési szak elnevezéssel középiskolai végzettséghez kötött új szakot szerveztem, egyelőre 10 IX., 20 X., 20 XI. fizetési osztályú és 50 gyakornoki állással.”¹⁷ A szervezeti reformnak köszönhetően az állami földmérést négy részre választották szét, az egyes szakok munkakörei: miniszteri tanácsos, műszaki főtanácsos, műszaki tanácsos, főmérnök, mérnök, segédmérnök, gyakornok (műszaki); földmérési főtitst, földmérési tiszt, földmérési segédtitst, gyakornok (földmérési); irodaigazgató, iroda-főtitst, irodatiszt, irodasegédtitst, gyakornok, kezelő, díjnok (kezelési); I. osztályú altiszt, II. osztályú altiszt, kisegítő szolgál (altiszt szolga).¹⁸

A pécsi 11. földmérési felügyelőségénél 11 álláshely volt, kezdetben hét főt alkalmaztak (Gál Gyula, Mikesi Rezső, Nittinger Valér, Rezsnyák Lajos földmérési gyakornok, valamint Formanek Miklós, Kiss József és Sári Iván földmérési segédtitst). A vizsgált időszakban – 1942 és 1947 között – további három személy (Beke Ferenc, Beksits Gyula és Jakab József) lépett még szolgálatba. Az alkalmazásuk arra utalhat, hogy a korábban nagy tapasztalatot szerzett mérnököket az újonnan megszerzett helyekre irányították, a különböző „földmérési titst” pedig olyan hivatalokban találtak alkalmazást, mint a viszonylag kevés új feladattal bíró pécsi. A kutatás szempontjából alkalmazásuk vizsgálata különösen nehézkes, mivel a későbbiekben nem sokan maradtak a szolgálatnál.

A személyzet adattára (1918–1949)

Az 1918 előtt alkalmazást nyert és később is Pécsen dolgozó munkatársak adatait a korábbi

adatközlésem miatt csak röviden ismertetem.¹⁹ Mivel a szervezet alapvető változásokon esett át 1950-ben, ezért a későbbi alkalmazási helyekről említést teszek. Több esetben előfordult, hogy az alapadatokon kívül más nem volt fellelhető.

Az adatoknál használt rövidítések: ÁFTH = Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal, felm. = felmérési, ff. = felmérési felügyelőség, fm. = földmérési, hh. = háromszögelési hivatal, id. = ideiglenes, kat. = kataszteri. Zárójelben a munkakörbe lépés időpontja és az – új – szolgálati hely szerepel. A személyek betűrendben követik egymást. Ahol lehetett, a pontosabb azonosításhoz megadtam a születési és halálozási adatokat is.

Ács István (Ozora, 1894. november 12. – Pécs, 1970. november 16.): érettségit Baján szerzett, majd a selmecbányai Magyar Királyi Bányászati és Erdészeti Főiskolán kezdte tanulmányait. Diplomáját a háború után, 1924-ben szerezte meg Sopronban. Kezdetben a dorogi szénbányánál dolgozott. 1928-ban vitézzé avatták.²⁰ Segédmérnök (1926: 11. ff.), mérnök (1937), főmérnök (1942), műszaki tanácsos (1947), kirendeltségi vezető (1954, ÁFTH Baranya megye).²¹

Ajkay (Achác) Arnold (Mitrovica [ma Sremska Mitrovica, Szerbia] 1891. december 17. – Pécs, 1980. január 22.), érettségit a temesvári Állami Főreáliskolában tett 1908–1909-ben. 1934-ben vette fel az Ajkay családnevet. Felm. díjnok (1909: 19. ff.), felm. gyakornok (1913), mérnöksegéd (1917), mérnök (1927), főmérnök (1934: 11. ff.), hivatalfőnök (1941: 14. ff.).²²

Bajor (Bayer) Lajos (? – ?): felm. díjnok (1906: 15. ff., 1907: 17. ff.), id. felm. növendék (1907), mérnöksegéd (1909), mérnök (1913), főmérnök (1926: 22. ff., 1928: térképtár), műszaki tanácsos (1934), műszaki főtanácsosi cím és jelleg (1940),

17 *Állami költségvetés – 1942.* Indoklás a Pénzügyminisztérium 1942. évi költségvetéséhez. Bp., 1942 (= *Állami költségvetés, 1942*) 63. Az „állami költségvetés” mibenlétéről és forrásértékéről l.: REISZ T. CSABA: A földadó a magyar államháztartásban (1867–1914). *Adózás és adóelkerülés Magyarországon a 15–20. században.* Szerk.: GERMUSKA PÁL – Ö. KOVÁCS JÓZSEF. Bp., 2021. 141–168.

18 *Állami költségvetés, 1942.* 15–16.

19 A hivatal kezdeti időszakára vonatkozó adatokat l.: KISS MÁRTON: A kataszter mint a gavallérélet harmadik stációja. A pécsi kataszteri felmérés személyzeti adattára (1884–1918). *Catastrum*, 8. (2021) 3:21–34. (= KISS, 2021).

20 KURTZ GÉZA – KRISTÓFY GÉZA: *A cs. és kir. „Albrecht-főherceg” 44. gyalogezred története.* Bp., 1937. 303.

21 Kinevezés a pécsi felmérési felügyelőséghez. *Dunántúl*, 16. (1926) 3:7. (jan. 5.); Halálozás. Ács István. *GK*, 23. (1971) 2:147–148.

22 MÁRFY IMRE: Halálozások. Ajkay Arnold. *GK*, 32. (1980) 3:213–214.

műszaki főtanácsos (1942). Nevét 1934-ben Bajorra változtatta.²³

Bársony (Nittinger) Valér (? – ?) fm. gyakornok (1907 – Székesfehérvár, 1952. január 6.) torbágyi községi szociális kiségitő alkalmazottként kezdte munkáját. Fm. gyakornok (1941: 11. ff.), id. fm. segédtiszt (1943), később technikus.²⁴

Beke Ferenc (? – ?) fm. gyakornok (1942: 2. ff.), fm. segédtiszt (1943), fm. tiszt (1947: 11. ff.).²⁵

Beksits Gyula (Pécs?, 1923. április 27. – Budapest, 1944. október 27.), a pécsi Pius Gimnáziumban érettségizett 1941-ben. Testvére, Beksits Olivér komoly katonai karriert fut be. Budapesten egy bombázásban vesztette életét. Id. fm. gyakornok (1942: 11. ff.), fm. segédtiszt (1944).²⁶

Bucska Hugó (Fogarás, 1894. március 1. – Pécs, 1939. január 14.), a fogarasi magyar kir. állami főgimnáziumban érettségizett. 1918-ban Erdélyből érkezett Pécsre. Tartalékos tüzér zászlós, 1922-ben erdőmérnöki végzettséget szerzett. Segédmérnök (1923: 11. ff.), mérnök (1932).²⁷

Byff Imre (Bedekovcsina [ma Bedekovčina, Horvátország], 1897 – ?, 1965. március 18.), 1924-ben gépészmérnöki diplomát szerzett, de utána alkalmi munkákból élt. Pécsi munkája

után a háromszögelési hivatalban dolgozott. Komoly geodéziai munkássággal rendelkezett, 1955-ben részt vett a potsdami és a budapesti hosszúsági főalappont földrajzi hosszúságkülönbségének meghatározásában. Id. segédmérnök (1928: 11. ff.), mérnöki cím és jelleg (1938), mérnök (1938: hh.), főmérnök (1942).²⁸

Corradi Keresztély (Terebesfejrpaták, 1902 k. – Sárospatak, 1958. július 12.), az első világháború után került a soproni erdőszeti főiskolára, erdőmérnök lett. Diplomájával nem tudott végzettségének megfelelő helyen állást találni, ezért 1939-ig a földmérési igazgatóságnál dolgozott. 1941-ben sikerült erdőszeti állást szereznie, ahol komoly karriert futott be. Id. segédmérnök (1927: 18. ff., 1928: 11. ff., 1929: 18. ff.), mérnök (1939: 16. ff.), erdőmérnök (1941. ungvári m. kir. erdőigazgatóság), főerdőmérnök (1942), erdőtanácsos (1944).²⁹

Csigó Lajos (Pécs, 1886. október 15. – Pécs, 1930. november 4.): id. felm. gyakornok (1912: 11. ff.), mérnöksegéd (1914), mérnök (1927).³⁰

Dám Antal (? – Pécs, 1953. április 3.). Komoly szerepet vállalt az állami tisztviselők mozgalmában. Államvasúti állomáselőjáró (1922), id. pénzügyi irodasegédtiszt (1922), id. minőségű

23 Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *Kataszteri Közlöny* (= *KK*), 15. (1906) 7:183.; Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 16. (1907) 2:76–77.; Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 16. (1907) 5:141.; Vegyesek. Személyi hírek. *KK*, 18. (1909) 8:198.; Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 22. (1913) 7:252.; Közlemények az „Állami földmérés” köréből. *Geodéziai Közlöny* (= *GeoK*) 2. (1926) 1–3: 43.; Személyi hírek. *GeoK*, 4. (1928) 11–12:208.; Személyi hírek az állami földmérés köréből. *GEoK*, 10. (1934) 1–4: 57.; A magy. kir. Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 10. (1934) 9–10: 164., Hivatalos rész. *Budapesti Közlöny* (= *BK*), 74. (1940) 296:2. (dec. 31.); Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 17. (1941) 1:65.; Hivatalos rész. *BK*, 76. (1942) 1:2. (jan. 1.).

24 Hivatalos rész. *BK*, 75. (1941) 190:2. (aug. 23.); Hivatalos rész. *BK*, 77. (1944) 4:19. (jan. 6.); Halálozás. *GK*, 4. (1952) 2:116. Halotti anyakönyvi bejegyzése a Family Search oldalán: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33SQ-GT9Q-P73>.

25 *MTCN*, 49. (1942) 221.; *MTCN*, 50. (1943) 239.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 23. (1947) 1:38.

26 *BK*, 76. (1942) 150:8. (júl. 5.) Halálozás. *Dunántúl*, 34. (1944) 249:3. (nov. 3.); Beksits Olivér (1879–1941) vezérezredes. *Pécs lexikon I. (A–M)*. Főszerk.: ROMVÁRY FERENC. Pécs, 2010. 96.

27 Személyi változások az Állami Földmérés tisztikarában. *GeoK*, 8. (1932) 9–10: 166.; *A nemes székely nemzet képe*. III. kötet. Székely seregszemle. Főszerk.: RUGONFALVI KISS ISTVÁN. Debrecen, 1939. 116.; *Az erdőszeti felsőfoktatás 200 éve I–III*. Főszerk.: ALBERT LEVENTE et al. Sopron, 2008. III. 145.; Gyászjelentés. *Dunántúl*, 29. (1939) 13:12. (jan. 17.); Elhalálozás. *GeoK*, 15. (1939) 1:71.

28 SÁRDY ANTAL: Halálozás. *GK*, 17. (1965) 3:201.

29 Corradi Keresztély. *Erdőgazdaság és Faipar*, 12. (1958) 8:19.

30 Szolgálati lapjai: Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (= MNL OL), S 92 Az Országos Földmérési Intézet vegyes iratai, Országos kataszteri felmérés – alkalmazottak törzslapjai, Régi szolgálati és minősítési táblázatok (= S 92. No. 25.), No. 25/2. C, D, E, F nevék, 68–77.; Az állami földmérés törzskönyvi lapjai, 1925–1930. XVII. kötet. A–Zs (= S 92. No. 26/1.) 107–116. Életének alakulásáról: Kiss, 2020.

irodasegédtsízt (1922: 11. ff.), irodasegédtsízt (1923), irodatiszt (1928), irodafőtiszt (1933), irodaigazgatói cím és jelleg (1939), irodaigazgató (1940).³¹

Eigner Alajos (Dunakömlőd, 1902 – ?), mérnök-gyakornok (1933: 11. ff.), segédmérnök (1937), mérnök (1941), főmérnök (1943: hh.). Tartalékos (mérnök) zászlós 1944-ben.³²

Ellnberger Erich (Budapest, 1885. február 14. – ?), érettségijét a felsőlövői evangélikus gimnáziumban szerezte 1905-ben. 1914 és 1918 között részt vett az első világháborúban. Id. felm. díjnok (1905: 13. ff.), mérnöksegéd (1909), önállóan működő mérnöksegéd (1911: 20. ff.), kataszteri mérnök (1913, 1919: 11. ff.).³³

Formanek Miklós (? – 1973), id. fm. segédtsízt (1941: 11. ff.), id. fm. tsízt (1943), műszaki előadó (1970).³⁴

Fülöp István (? – ?) segédmérnök (1929: 11. ff., 1939: 6. ff.), mérnök (1940), főmérnök (1943, 1947: 18. ff.).³⁵

Gál Gyula (? – ?) id. fm. gyakornok (1941: 11. ff.), fm. gyakornok (1942: 11. ff.), fm. segédtsízt (1943, 1947).³⁶

Gartner Ferenc (? , 1904 k. – Pécs, 1975. március 3.). Érettségijét a Ciszterci rend Nagy Lajos katolikus gimnáziumában szerezte 1917-ben Pécsen. Innen Sopronba került, ahol okleveles bányamérnök lett. Pécsre költözése után többször

végzett kutatásokat a Mecsekben, különösen a helyi vasérctelepekkel kapcsolatban. 1942-ben a tokodi bányavezetőséghez nevezték ki. Mérnökgyakornok (1936: 11. ff.), segédmérnök (1940), mérnöki cím és jelleg (1941), mérnök (1942).³⁷

Gergelyffy Ferenc (? , 1903 k. – Miskolc, 1958. június 6.), segédmérnök (1929: 11. ff., 1939: 1. ff.), mérnöki cím és jelleg (1939), mérnök (1940), főmérnök (1943), 1939-ben helyezték át. 1947-ben még a győri részleghez osztották be. 1950-ben a Miskolcon működő Megyei Földmérési Igazgatósághoz (MEFI) került. Hadifogoly volt a Szovjetunióban.³⁸

Globa M. Konstantin (? – ?) id. segédmérnök (1941: 11. ff.), id. mérnök (1943). Kényszernyugdíjazására 1946-ban került sor az 5.000/1946. M. E. rendelet alapján.³⁹

Halmos (Horn) Dávid (Kotessó, 1872. december 22. – Pécs, 1940. január 17.): id. felm. növendék (1898: 4. ff.), mérnöksegéd (1900, 1902: 11. ff.), mérnök (1904), főmérnök (1917), műszaki tanácsos (1918).⁴⁰

Heilmann János (Hosszúhetény, 1890. február 22. – Pécs, 1930. október 27.): id. felm. díjnok (1910:11. ff.), id. felm. gyakornok (1911), mérnöksegéd (1915), önállóan működő mérnöksegéd (1917), mérnök (1918), főmérnök (1927).⁴¹

Horváth Lajos (? – ?) irodai és felmérési díjnok (1907: 12. ff., 1909: 5. ff.; 1909: 11. ff.), id. felm.

31 Hivatalos rész. *BK*, 56. (1922) 150:1. (júl. 4.); A pécsi tsíztviselők mozgalma a családi tűzhelyek felépítéséért. *Pécsi Est*, 18. (1923) 252:2. (nov. 7.); Véglegesítés. *PK*, 50. (1923) 37:2068.; *Pécs-Baranyai Címtár*. Szerk.: KALOTAI LÁSZLÓ. Pécs, 1928. 94.; Hivatalos rész. *BK*, 67. (1933) 148:16. (júl. 4.); Hivatalos rész. *BK*, 73. (1939) 151:4. (júl. 7.); Hivatalos rész. *BK*, 74. (1940) 4:27. (jan. 6.).

32 A tsíztviselői kinevezések. *Magyarország*, 14. (1933) 149:6. (júl. 5.); Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 19. (1943) 1:49.; Áthelyezések. *Honvédségi Közlöny*, 1944. 11:251. (már. 14.).

33 Szolgálati lapjai: MNL OL S92 No. 25/2. 321–336.

34 *MTCN*, 49. (1942) 222.; *MTCN*, 50. (1943) 240.; Kitüntetések. *GK*, 12. (1960) 3:214.

35 Kinevezés. *GeoK*, 5. (1929) 8–10: 162.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 15. (1939) 1:77.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 16. (1940) 1:47–48.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 19. (1943) 1:49.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 23. (1947) 1:38.

36 Kinevezések a pécsi földmérési felügyelőségénél. *Dunántúl*, 31. (1941) 193:5. (aug. 26.); *MTCN*, 49. (1942) 222.

37 A m. kir. Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 12. (1936) 5–8: 129.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 17. (1941) 2:131.; Újból üzembe helyezték a város szénbányáját, amelynek napi termelés egyelőre tíz vagón. *Pécsi Napló (=PN)*, 51. (1942) 214:2. (szept. 22.); Kinevezés. *PN*, 51. (1941) 272:6. (dec. 1.); Személyi hírek. *GeoK*, 18. (1942) 1:30–31.;

38 Hivatalos rész. *BK*, 63. (1929) 60:1. (már. 13.); Áthelyezések. *GeoK*, 15. (1939) 1:71.; Kinevezések. *GeoK*, 15. (1939) 2:160.; Kinevezés. *GeoK*, 16. (1940) 1:47.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 19. (1943) 1:49.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 23. (1947) 1:38.

39 Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 17. (1941) 1:66.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 19. (1943) 1:49.; Hivatalos rész. *Magyar Közlöny (=MK)*, 1946. 202:1. (szept. 6.).

40 MNL OL, S 92. No. 25/9. A–Zs 1930–1936. évekről, 54–65., No. 26/2. Az állami földmérés törzskönyvi lapjai, 1931–1936. XVIII. kötet. A–Zs, 410–416.

41 MNL OL, S 92. No. 25/3. G, H nevéek, 287–307, No. 26/1. 312–323.

gyakornok (1911), mérnöksegéd (1915), mérnök (1923), főmérnök (1927: cím és jelleg, 1929: 22. ff.) műszaki tanácsos (1937: cím és jelleg).⁴²

Hubay Gyula (? – ?) korábban erdőmérnök-ként dolgozott. Id. mérnök (1944: 11. ff.).⁴³

Jakab József (? – ?) fm. tiszt (1947).⁴⁴

Kemenes (Krausz) Ernő (Székelyudvarhely, 1902 – Vác, 1970. december 28.), erdőmérnök. 1924-ben a soproni Bányászati és Erdészeti Főiskolán szerezte meg a diplomáját. Első alkalmazását a győri felügyelőségnél nyerte el. 1941-ben visszatért az erdészeti munkákhoz, de nem szakadt el teljes mértékben a földméréstől sem. Nevét 1935-ben változtatta Kemenesre. Segédmérnök (1927: 18. ff., 1935: 12. ff.), mérnöki cím és jelleg (1936), mérnök (1936, 1938: 11. ff.).⁴⁵

Kiss József (Söjtör, 1919. május 14. – ?, 1979. május 2.), az érettségi megszerzése után a Zalaegerszegi Államépítészeti Hivatalban mint műszaki rajzoló helyezkedett el, csak később csatlakozott a földméréshez. Később a Pécsi Geodéziai és Térképészeti Vállalathoz került. Fm. segéd tiszt (1942: 11. ff.), fm. tiszt (1944).⁴⁶

Klimó Kálmán (Kisgaram, 1899 k. – ?), a kataszteri munkája helyett erdészként épített karriert, 1941-ben főerdőmérnök, 1947-ben erdőtanácsos lett. Id. segédmérnök (1927: 11. ff.),

segédmérnök (1931: 19. ff.), mérnöki cím és jelleg (1939: 16. ff.), mérnök (1939).⁴⁷

Konrád Ödön (Nagylóc, 1904. november 14. – Budapest, 1986. április 28.), a föld- és bányamérés elismert szakértője. Iskoláit Losoncon, Balassagyarmaton és Aszódon végezte. Bányamérnöki oklevelét 1927-ben szerezte Sopronban. Munkájának csak kis részét töltötte a földmérésnél, de munkásságával nagy hatással volt Pécsre és környékére. Részt vett az Aggteleki-cseppkőbarlang felmérésében. Segédmérnök (1929: 11. ff., 1939: hh.), mérnök (1940).⁴⁸

Kós Kálmán (? , 1892 – ?): id. felm. gyakornok (1911), felm. gyakornok (1913: 11. ff.), mérnöksegéd (1915), mérnök (1923–1927), főmérnök (1930, 1939: 1. ff.), műszaki tanácsos (1941), műszaki főtanácsos (1947:18. ff.).⁴⁹

Lagler Róbert (? – Budapest, 1947. április 12. k.), id. mérnökgyakornok (1939: 11. ff.), segédmérnök (1939, 1940: hh.), mérnök (1942), főmérnöki cím és jelleg (1944).⁵⁰

László Károly (Mádéfalva, 1894 k. – ?), érettségijét az erdélyi római katolikus státus csíkszeredai főgimnáziumában szerezte meg 1912-ben. Részt vett az első világháborúban a 22. honvédegység kötelékében. 1928-ban vitézzé avatták, 1941-ben megkapta a nemzetvédelmi keresztet.

42 KK, 16. (1907) 5:142. (máj.); KK, 18. (1909) 1:31. (jan.); KK, 18. (1909) 10:248. (okt.); KK, 20. (1911) 10:353–354. (okt.); KK, 24. (1915) 3–4:84. (márc.–ápr.); BK, 57. (1923) 160:6. (júl. 18.); Kiket avattak vitézekké 1926-ban. PN, 36. (1927) 286:4. (dec.); *Budapesti Hírlap* (=BH), 47. (1927) 192:8. (aug. 26.); GeoK, 5. (1929) 8–10:162.; GeoK, 13. (1937) 5–8:118.

43 Pénzügyi kinevezések. *Dunántúl*, 34. (1944) 5:6. (jan. 8.).

44 Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 23. (1947) 1:38.

45 A Magyar Királyi Állami Földmérés közleményei. Névváltoztatások. *GeoK*, 11. (1935) 11–12:192.; A m. kir. Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 12. (1936) 5–8:128.; Cím- és jellegadományozások. *Pesti Napló*, 87. (1936) 2:6. (jan. 3.); Hivatalos rész. BK, 70. (1936) 149:5. (júl. 2.); SÓTONYI GYULA: Halálozás. *Kemenes Ernő. GK*, 23. (1971) 3:215.

46 NAGY PÁL JENŐ: Halálozások. *Kiss József. GK*, 31. (1979) 4:288.

47 Hivatalos rész. BK, 61. (1927) 153:1. (júl. 9.); Kinevezések és kitüntetések. *GeoK*, 15. (1939) 1:70.; Áthelyezések. *GeoK*, 15. (1939) 1:71.; Kinevezések. *GeoK*, 15. (1939) 2:160–161.; Hivatalos rész. MK, 1947. 80:2. (ápr. 10.).

48 Kinevezések. *GeoK*, 5. (1929) 8–10: 162.; Áthelyezések. *GeoK*, 15. (1939) 1:71.; Kinevezés. *GeoK*, 16. (1940) 1:47–48.; RAUM FRIGYES: Halálozás. Dr. Konrád Ödön. *GK*, 38. (1986) 4:286. KONRÁD ÖDÖN: Az aggtelek-jósvafői „Baradla” cseppkőbarlang felmérése. *GeoK*, 12. (1936) 1–4:27–40.; *Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk.: KENYERES ÁGNES. Bp., 1994. 499.

49 PK, 38. (1911) 27:852–853. (nov.); KK, 24. (1915) 3–4:84–85.; PN, 24. (1915) 78:5. (ápr. 9.); MTCN, 38. (1927): 110.; Két nő és 62 férfi részesült újabban háborús emlékéremben. PN, 39. (1930) 239:4, (okt. 21.); *GeoK*, 6. (1930) 11–12:206. *GeoK*, 15. (1939) 1:71.; *GeoK*, 17. (1941) 1:65.; *GeoK*, 23. (1947) 1:38.

50 Pénzügyminiszteri kinevezések. *Nemzeti Újság*, 21. (1939) 60:6. (márc. 14.); Kinevezések és kitüntetések. *GeoK*, 15. (1939) 1:70.; Kinevezések. *GeoK*, 15. (1939) 2:161.; Áthelyezés. *GeoK*, 17. (1941) 1:67.; Személyi hírek. *GeoK*, 18. (1942) 1:31.; Hivatalos rész. BK, 78. (1944) 4:3. (jan. 6.); Halálozás. *Magyar Nemzet*, 3. (1947) 84:2. (ápr. 15.).

Segédmérnök (1926: 11. ff.), mérnök (1937, 1938: hh.), főmérnök (cím és jelleg: 1942), főmérnök (1942: 20. ff.), főnökhelyettes (1944), műszaki tanácsos (1946: 18. ff. [Győr]; 1947: hh.).⁵¹

Lengyel Jenő (? , 1884 – ?, 1964. február 9.), mérnök (1917), főmérnök (1926), műszaki tanácsos (1937), műszaki főtanácsos (1943). 1945-ben nyugdíjba vonult, de később feladatokat vállalt az ÁFTH Tolna megyei földmérési és földnyilvántartási felügyelőségénél is.⁵²

Makay Gyula (? – ?) az első világháborúban egy hadi felmérőszakasznál volt beosztva, díjnok (1900: 6. ff.), id. felm. növendék (1901), mérnöksegéd (1904:7. ff. – 6. ff.), háromszögelő segéd (1907), háromszögelő mérnök (1913), műszaki tanácsos (1921), műszaki főtanácsos (1926), miniszteri tanácsosi cím és jelleg (1932), miniszteri tanácsos (1937). 1940-ben nyugdíjba vonult.⁵³

Márfi (Martinkovics) Antal (Görcsöny, 1886. június 12. – Pécs, 1941. augusztus 15.): Felm. díjnok (1907), felm. növendék (1908), mérnöksegéd (1912), mérnök (1918), főmérnök (1926), műszaki tanácsos (cím és jelleg, 1936).⁵⁴

Merkli Gyula (Győr, 1891. március 13 – ?, 1970. február 2.), felm. gyakornok (1911: 8. ff., 1914: 24. ff.), mérnök (1927: 11. ff.), műszaki osztályvezető (Zala megyei Földhivatal).⁵⁵

Mérnök János (Létánfalva, 1891 – ?), 1927-ben vitézzé avatták. Segédmérnök (1926:11. ff.), mérnöki cím és jelleg (1936), mérnök (1937), főmérnök (1942), műszaki tanácsos (1946).⁵⁶

Mihályfy Árpád (? , 1901 k. – Pécs, 1973. április 3.), a földmérési munkálatok után mérnöki tapasztalatát az autópályaépítésben is kamatoztatta. Mérnökgyakornok (1939: 19. ff., 1939: 11. ff.), segédmérnök (1942), mérnök (1943), főmérnök (1944).⁵⁷

Mikesi Rezső (Pécs, 1921. július 7. – Pécs, 1987. november 21.), érettségi után került a földmérési szervezethez. A háború és az azt követő hadifogság után 1947-ben került vissza a hivatalhoz. Közel 40 éves pályafutása során számos díjat, elismerést nyert el tudományos munkásságával. Fm. gyakornok (1941: 11. ff.), fm. segédtsz (1943).⁵⁸

Miklós Anna (? – ?) pénzügyi kezelő (1941:

51 Kinevezés a pécsi földmérési felügyelőségénél. *Dunántúl*, 16. (1926) 121:5. (jún. 1.); Pénzügyi és igazságügyi kinevezések. *Magyarság*, 18. (1937) 152:5–6. (júl. 8.); Az Állami Földmérés közleményei. Áthelyezés. *GeoK*, 14. (1938) 1–4:67–68.; Hivatalos rész. *BK*, 75. (1941) 249:9. (nov. 4.); Hivatalos rész. *BK*, 76. (1942) 1:2. (jan. 1.); Pénzügyi tisztviselői kinevezések. *Ellenzék*, 63. (1942) 153:2. (júl. 9.); Áthelyezések. *GeoK*, 18. (1942) 1:31.; Az Állami Földmérés szolgálati beosztása. *GeoK*, 23. (1947) 1:37.; Hivatalos rész. *MK*, 1946. 23:3. (jan. 27.); *Az erdélyi román. kath. státus csíkszeredai főgimnáziumának értesítője az 1912–1913-ik iskolai évről*. Szerk.: Az igazgatóság. Csíkszereda, 1913.; *Az Erdélyi Róm. Kat. Egyházmegyei Tanács vezetése alatt álló Csíkszeredai Róm. kat. Segítő Mária Gimnázium Évkönyve az 1942–43. tanévről*. Csíkszereda, 1943:81.

52 Személyi hírek. *KK*, 26. (1917) 9–10:190.; Kinevezés. *GeoK*, 19. (1943) 1:48.; Halálozás. *GeoK*, 16. (1964) 3:216.

53 Vegyesek. Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 9. (1900) 7:138.; Vegyesek. Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 10. (1901) 7:150.; Vegyesek. Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 13. (1904) 8:151.; Vegyesek. Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 15. (1906) 2:60.; Vegyesek. Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 16. (1907) 5:140.; Vegyesek. Személyi hírek az országos kataszteri felmérés köréből. *KK*, 22. (1913) 1:45.; Katonai kiténtetések. *KK*, 27. (1918) 5–6:93.; Kinevezések a pénzügyminiszter által. *PK*, 48. (1921) 28:2513. (okt. 1.); Személyi változások az Állami Földmérés tisztikarában. *GeoK*, 8. (1932) 9–10:166.; Kinevezések. *GeoK*, 13. (1937) 5–8:118.; Hivatalos rész. *BK*, 74. (1940) 160:1. (júl. 19.); Katonai kiténtetések. *KK*, 27. (1918) 5–6:93.

54 A hivatalos lapból. *BH*, 26. (1906) 6:12. (jan. 7.); *KK*, 16. (1907) 5:142. (máj.); *KK*, 17. (1908) 2:62. (febr.); *KK*, 21. (1912) 6:214. (jún.); A hadbavonult felmérési tisztviselők. *KK*, 24. (1915) 7–8:144–151.; *KK*, 27. (1918) 5–6:92.; *GeoK*, 2. (1926) 7–9:145.; *GeoK*, 12. (1936) 5–8:128.; *GeoK*, 17. (1941) 2:132.

55 TóTH ISTVÁN: Halálozás. Merkl Gyula. *GK*, 22. (1970) 6:459.

56 Az állami földmérés mérnöki tisztviselői. *PN*, 35. (1926) 31:5. (febr. 9.); Hivatalos rész. *BK*, 61. (1927) 171:2. (júl. 30.); Pénzügyi kinevezések és adományozások. *Pesti Hírlap*, 58. (1936) 292:4. (dec. 22.); Kinevezések. *GeoK*, 13. (1937) 5–8:118.; Elöléptetések a pécsi pénzügyigazgatóság területén. *PN*, 51. (1942) 3:7. (jan. 4.); Hivatalos rész. *BK*, 76. (1942) 150:5. (júl. 5.); Hivatalos rész. *MK*, 1946. 23:3. (jan. 27.); A leventéket elhurcoló százados kegyetlenkedéséről vallanak a tanúk. *Új Dunántúl*, 5. (1948) 75:5. (ápr. 2.).

57 Elöléptetések. *Pápai Hírlap*, 36. (1939) 28:3. (júl. 15.); Kinevezés. *GeoK*, 18. (1942) 3:130.; Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 23. (1947) 1:38.; Halálozás. *Dunántúli Napló*, 30. (1973) 86:7. (ápr. 7.).

58 Hivatalos rész. *BK*, 75. (1941) 190:2–3. (aug. 23.); PÁLMAI MIKLÓS: Halálozás. Mikesi Rezső. *GK*, 40. (1988) 3:202.

11. ff.), id. pénzügyi kezelési gyakornok (1943), id. pénzügyi irodasegédtsízt (1944).⁵⁹

Papp Ferenc (? – ?): díjnok (1907: 15. ff.), felm. növendék (1908), mérnöksegéd (1912: 11. ff., 1913: 5. ff.), mérnök (1917), főmérnök (1926), műszaki tanácsos (1936, 1938: 11. ff.), 1947-ben is ott volt.⁶⁰

Papp Gyula Érmihályfalva, 1888. január 1. – Budapest, 1954. március 4.) mérnök és tudós. Érettségijét Debrecenben szerezte 1907-ben. 1909-ben került az Országos Kataszteri Felmérés (később Állami Földmérés) kötelékébe. 1914 és 1918 között harctéri szolgálatot teljesített. Részt vett a magyar–osztrák határmegállapító bizottság munkájában. Több szaktanulmány szerzője, aki sokat tett a geodézia magyarországi fejlődéséért. 1936 és 1940 között a pécsi földmérési felügyelőség vezetője volt. 1946-ban nyugdíjazták, három évvel később nyugdíját központilag megvonták tőle.⁶¹

Paróczy Vendel (? – ?), id. segédmérnök (1927: 11. ff.), mérnöki cím és jelleg (1938), mérnök (1940: 22. ff. [Budapest]), főmérnök (1943). 1943-ban nyugdíjazták.⁶²

Péterfalvi (Petrovics) Géza (? – 1965. június 14.) id. felm. gyakornok (1913: 11. ff.), segédmérnök (1922), mérnök (1929), főmérnök címmel és jelleggel (1939), műszaki főtanácsos (1947).⁶³

Polgár(i) György (? – ?) id. felm. növendék (1906), mérnöksegéd (1907), mérnök (1912), főmérnök (1922), műszaki tanácsos (1930, 1939: 6. ff.) műszaki főtanácsos (cím és jelleg: 1942, tényleges: 1943).⁶⁴

Poronyi (Szporny) Zoltán (Csörötnek, 1902. január 19. – Pécs, 1980. január 8.) mérnök, geodéta. Mérnöki tanulmányait Grazban kezdte, de 1924-ben Budapesten fejezte be.⁶⁵ Segédmérnök (1927: 11. ff., 1928. hh.), mérnöki cím és jelleg (1935), mérnök (1936), főmérnök (1940), főmérnök (1941), hivatalvezető (1941: 11. ff.).⁶⁶

Prohászka József (? – ?) id. műszaki iroda-díjnok (1910: 11. ff.), id. felm. gyakornok (1912), mérnök (1927-ben biztosan), főmérnök (1936), műszaki tanácsos (1942).⁶⁷

Rehling József (Pécs, 1889. február 21. – Budapest, 1950. január 21.) id. felm. díjnok (1908), id. felm. növendék (1909: 11. ff.), mérnöksegéd (1912), mérnök (1919), főmérnök (1927: cím és jelleg, 1929: tényleges; 11. ff., 9. ff.).⁶⁸

Rezsnyák Lajos (? – ?) fm. gyakornok (1941: 11. ff.), id. fm. segédtsízt (1943).⁶⁹

Ruttkai (Ritschel) Vilmos (Mehadika, 1873. augusztus 24. – Pécs, 1923. október 3.): id. felm. díjnok (1891: 8. ff.), felm. növendék (1893), mérnöksegéd (1895, 1898: 11. ff.), mérnök (1899), főmérnök (1907), felügyelőségi vezető (1910), felmérési felügyelő (1911), műszaki főtanácsos

59 Újévi kinevezések Pécssett és Baranyában. *Dunántúl*, 31. (1941) 2:5. (jan. 3.); Hivatalos rész. *BK*, 77. (1943) 4:20. (jan. 6.); Bírósági és pénzügyi kinevezések. *Dunántúl*, 33. (1943) 5:5. (jan. 8.); Hivatalos rész. *BK*, 78. (1944) 4:20. (jan. 6.).

60 *KK*, 16. (1907) 5:142. (máj.); *KK*, 17. (1908) 2:62. (febr.); *KK*, 21. (1912) 6:213. (jún.); *KK*, 22. (1913) 3:131. (márc.); *KK*, 26. (1917) 9–10:190.; *GeoK*, 2. (1926) 1–3:43.; *GeoK*, 12. (1936) 5–8:128.; *GeoK*, 14. (1938) 1–4:67. *GeoK*, 23. (1947) 1:38.

61 SZÉKELY DOMOKOS: Emlékezés Papp Gyulára, halálának 50. évfordulóján. *GK*, 56. (2004) 7:36–38.; REGŐCZI EMIL: Meghalt Papp Gyula. *GK*, 6. (1954) 2:139.; HAZAY ISTVÁN: Emlékezés Papp Gyulára. *GK*, 40. (1988) 2:132–133.

62 *BK*, 61. (1927) 99:1. (máj. 3.).

63 *GeoK*, 10. (1934) 11–12:197.

64 *KK*, 15. (1906) 10:246. (okt.); *KK*, 16. (1907) 5:141. (máj.); *KK*, 21. (1912) 6:213. (jún.); *Nemzeti Újság*, 4. (1922) 99:9. (máj. 3.); *GeoK*, 6. (1930) 11–12:206.; *GeoK*, 15. (1939) 1:71.; *GeoK*, 18. (1942) 3:130.; *GeoK*, 19. (1943) 1:48.

65 *Magyar Életrajzi Lexikon*. Főszerk.: KENYERES ÁGNES. Bp., 1994. 729.

66 *MTCN*, 38. (1927) 110.; Áthelyezés. *GeoK*, 4. (1928) 4–6:95.; Pénzügyi kinevezések. *Pesti Napló*, 86. (1935) 153:8. (júl. 9.); Kinevezések. *GeoK*, 12. (1936) 5–8:128.; Hivatalos rész. *BK*, 74. (1940) 296:9. (dec. 31.); Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 17. (1941) 1:65–66., Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 19. (1943) 1:48.; Hivatalos rész. *MK*, 1946. 23:3. (jan. 27.); FEKETE KÁROLY – SZAMOS GÁBOR: Beszélgetés Poronyi Zoltánnal. *GK*, 30. (1978) 3:172–179.

67 *KK*, 9. (1910) 12:311. (dec.); *KK*, 21. (1912) 5:180–181. (máj.); A hadbavonult felmérési tisztviselők. *KK*, 24. (1915) 7–8:144–151. (= *Hadbavonultak*) 147.; *PN*, 24. (1915), 108:4. (máj. 13.); Január 1-i előléptetések a pécsi pénzügyigazgatóság területén. *Dunántúl*, 32. (1942) 2:5. (jan. 3.).

68 *PK*, 36. (1909), 8:220. (márc. 1.); *KK*, 21. (1912) 6:214. (jún.); *PK*, 46. (1919) 3:123. (jan. 5.); *GeoK*, 3. (1927) 11–12:190.; *Dunántúl*, 19. (1929) 202:5. (szept. 7.); *GeoK*, 8. (1932) 5–8:130.; Halálozás. *GK*, 2. (1950), 1–2:65.

69 Hivatalos rész. *BK*, 75. (1941) 190:2. (aug. 23.); Hivatalos rész. *BK*, 77. (1943) 4:19. (jan. 6.).

(1918). Nevét 1907-ben változtatta meg Ruttkaira. Részt vett Pécs városának felmérésében.⁷⁰

Sári Iván (Veszprém, 1906. szeptember 2. – Cleveland [USA] 1965. augusztus), 1957-ben már az Egyesült Államokban (Cleveland) találjuk. Itt halt meg 1965-ben. Id. fm. segédtiszt (1941: 11. ff.), fm. segédtiszt (1942), id. fm. tiszt (1944). 1946-ban az ismeretlen helyen tartózkodó személyt végelbánással elbocsátották a felügyelőségtől.⁷¹

Schöner Hugó (Stockerau [Ausztria], 1864. október 28. – Pécs, 1938. február 1.): id. felm. díjnok (1888: 5. ff.), felm. növendék (1889), mérnöksegéd (1896), mérnök (1897, 1901: 11. ff.), főmérnök (1907), műszaki tanácsos (1918).

Szakács Imre (? , 1901 k. – Pécs, 1957. augusztus 17.), erdőmérnök, 1952-től a Pécsi Tervező Irodánál dolgozott. Segédmérnök (1927: 11. ff.), mérnök (1934), főmérnök (1940), műszaki tanácsos (1944).⁷²

Szakács Imréné Pechan Dóra (Szekszárd, 1900. augusztus 16 – Sopron, 1944. július 6.), Pechan János lánya. Irodasegédtiszt (1942: 11. ff.), irodatiszt (1943).⁷³

Székely Gyula (? – ?): díjnok (1902: 11. ff.), id. felm. növendék (1904), mérnöksegéd (1907, 1908: 16. ff.), önállóan működő mérnöksegéd (1909), mérnök (1909, 1912: 11. ff.), főmérnök (1917), műszaki tanácsos (1927).⁷⁴

Tihanyi Gusztáv Izsnyéte, 1894 – Pécs, 1956. június 28.), az ÁFTH pécsi kirendeltségének mérnöke volt,⁷⁵ főmérnöki cím és jelleg (1939).⁷⁶

Till Sándor (Pécs, 1882. október 16. – Pécs, 1968. július 9.), id. felmérési díjnok (1901: 11. ff.), id. felmérési növendék (1904), mérnöksegéd (1906), mérnök (1909), főmérnök (1918), műszaki tanácsos (1926).⁷⁷

Tímár Manó (Nagykónyi, 1871. január 1. – Budapest, 1947. május 2.): felm. növendék (1902: 7. ff.), mérnöksegéd (1903: 11. ff.), önállóan működő mérnöksegéd (1905), mérnök (1907), főmérnök (?), műszaki tanácsos (1926), műszaki főtanácsos (1936: 9. ff.).⁷⁸

Váradai János (? – ?) id. segédmérnök (1940: 11. ff.), segédmérnök (1941), mérnök (1943).⁷⁹

Veleznay (Vogl) Keresztély (Kakaslomnic, 1896. március 16. – Budapest, 1968. február 29.), tanulmányait az első világháború idején kezdte el, de a katonai szolgálat ezt megszakította. 1923-ban vitézzé avatták.⁸⁰ Egy évvel később (1924) szerezte meg mérnöki diplomáját. Kezdetben Pécs város mérnöki hivatalában dolgozott a csatornaépítési osztályon. 1928. évi hirdetések szerint csatornaépítési vállalatot nyitott.⁸¹ A Földmérési Felügyelőséghez 1928-ban került. Nevét 1934-ben Veleznayra változtatta.⁸² 1950-ben elhagyta az Állami Földmérés kötelékét és több vállalat geodéziai osztályán dolgozott.⁸³

70 MNL OL, S 92. No. 25/6. 504–510.

71 Kinevezés a pécsi földmérési felügyelőségénél. *Dunántúl*, 31. (1941) 193:5.; Hivatalos rész. *BK*, 78. (1944) 4:19. (jan. 6.); Hivatalos rész. *MK*, 1946. 202:1. (szept. 6.); Hivatalos rész. *MK*, 1946. 273:1. (nov. 29.).

72 A magy. kir. Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 10. (1934) 9–10:164; Hivatalos rész. *BK*, 74. (1940) 296:9. (dec. 31.); Hivatalos rész. *BK*, 78. (1944) 4:3. (jan. 6.); Halálozás. *GK*, 9. (1957) 4:291.

73 *MTCN*, 49. (1942) 222.; Bírószági és pénzügyi kinevezések. *Dunántúl*, 33. (1943) 5:5. (jan. 8.); Édesapjának életéről l.: Bósz ATTILA: Pechán János, a zeneszerző mérnök. *Catastrum*, 10. (2023) 2:13–20.

74 *KK*, 11. (1902) 2:47. (febr.); *KK*, 13. (1904) 1:14. (jan.); *MTCN*, 28. (1909) 207.; *GeoK*, 2. (1926) 3–4:42–43; *GeoK*, 18. (1942) 3:131. (márc.); Nyugalomba vonult műszaki főtanácsos ünneplése. *PN*, 1. (1922) 11:4. (márc. 12).

75 Halálozás. *GK*, 8. (1956) 3:256.

76 Hivatalos rész. *BK*, 73. (1939) 2:1–2. (jan. 3.).

77 MNL OL, S 92. No. 25/8. T, U, V, W, Z nevéük, 40–50., No. 26/1. 630–637.

78 *KK*, 12. (1903) 1:18. (jan.); *BK*, 37. (1903) 5:1. (jan. 8.); *KK*, 14. (1905) 1:26. (jan.); *BK*, 41. (1907) 109:1. (máj. 14.); *GK*, 2. (1926) 1–3:42; 8 *Órai Újság*, 28. (1942) 144:4. (jún. 27.); Az életrajzi adatok pontosításában a család FamilySearch oldala segített (www.familysearch.org).

79 Hivatalos rész. *BK*, 74. (1940) 296:10. (dec. 31.); Az Állami Földmérés közleményei. *GeoK*, 17. (1941) 1:65.

80 A pécsi és baranyamegyei felavatandó vitézek. *Dunántúl*, 13. (1923) 118:3. (máj. 27.).

81 Hirdetés. *PN*, 37. (1928) 120:4. (máj. 17.).

82 Az egyik lapszámban Veleznai, a másikban már Veleznayként szerepelt.

83 PORONYI ZOLTÁN: Halálozás. *GK*, 20. (1968) 3:226.

■ Szakács Imre és felesége, Pechan Dóra a gyermekükkel (www.geni.com)

Apja Vogl Rezső, az Apolló Projectograph Rt. igazgatója volt.⁸⁴

Viszlóy (Rézsnnyák) Ferenc (Diósvizsló, 1890. október 4. – Pécs, 1976. április 11.), harcolt az első világháborúban, ahol fogságba esett. Közel

67 éves szolgálata alatt számos felügyelőségénél dolgozott. 1922-ben nevet változtatott. 1923-ban részt vett a magyar–csehszlovák határszakaszt megállapító bizottság munkájában.⁸⁵ 1925. április 28-án vitézzé avatták. Mérnök (1927: 11. ff.), főmérnök (1927), műszaki tanácsosi cím és jelleg (1937), műszaki tanácsos (1938: 16. ff.), műszaki főtanácsos (1947: 11. ff.).⁸⁶

Zádor (Zlatkics) Ferenc (Pécs, 1881. szeptember 16. – Budapest, 1956. október 3.): felm. növendék (1906: 11. ff.), mérnöksegéd (1907), önállóan működő mérnöksegéd (1908), mérnök (1909), főmérnök (?), műszaki tanácsos (1926), műszaki főtanácsos (1938).⁸⁷

Zankl Ottokár (Generalski Stol [Horvátország], 1888. szeptember 11. – Pécs, 1965. január 28.): a pécsi főreáliskolában szerzett érettségit 1907-ben, id. felm. díjnok (1907: 11. ff.), id. felm. növendék (1909), id. felmérési gyakornok (1911), mérnöksegéd (1913), mérnök (1918).

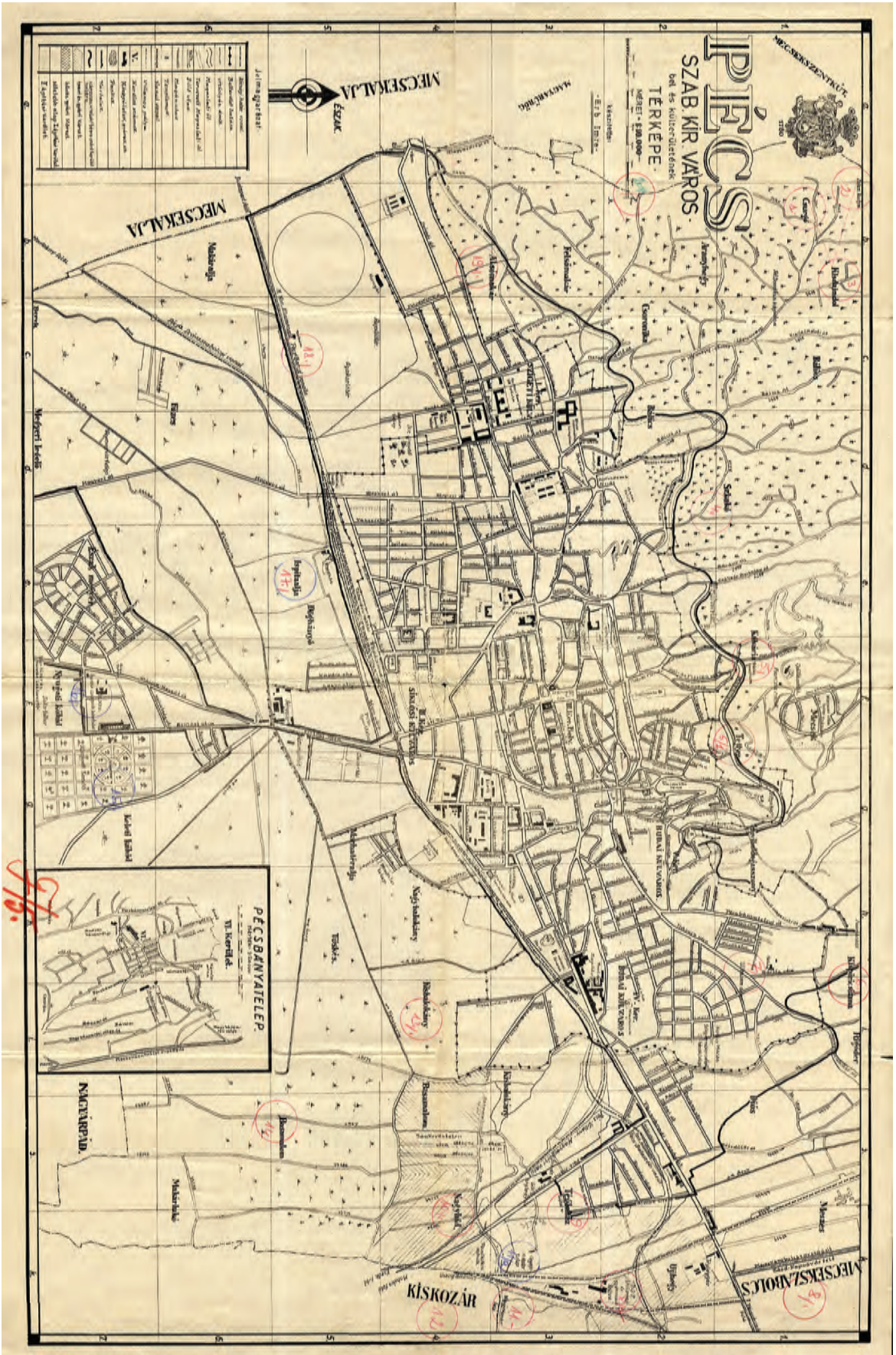
83 PORONYI ZOLTÁN: Halálozás. *GK*, 20. (1968) 3:226.

84 *Magyar Pénzügyi Compass II.* Szerk.: KORMOS ALFRÉD. Bp., 1915. 883.

85 SUBA JÁNOS: Az Állami Földmérés szerepe a trianoni határokkijelölésében, kitűzésében. A magyar–csehszlovák határszakasz. *Catastrum*, 4. (2017) 3:33.

86 MÁRFY IMRE: Halálozás. Viszlóy Ferenc. *GK*, 28. (1976) 5:390.

87 KISS, 2021. 34. Főmérnöki kinevezéséről iratanyag még nem került elő.

■ Pécs város térképe, 1939 körül (MNL BAVL, XV. 9. Pécs város térképeinek gyűjteménye, 187.)

TIMÁR GÁBOR

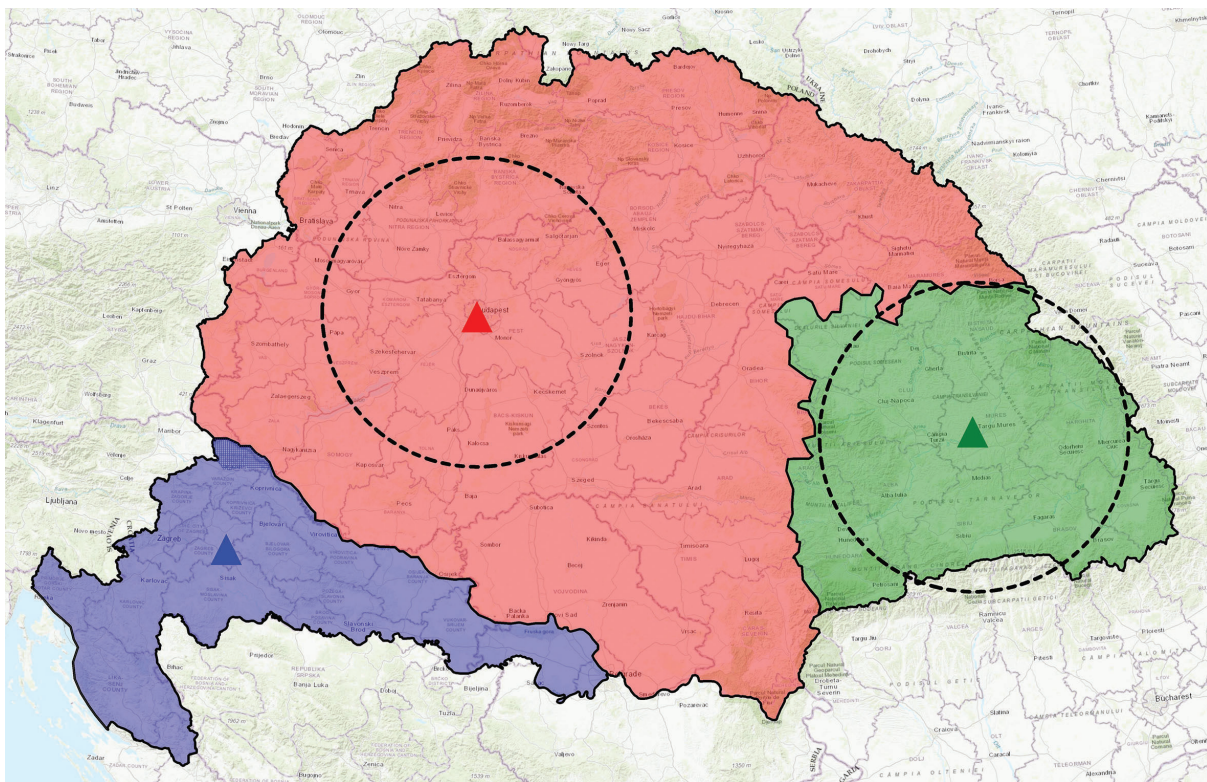
A mai Magyarország kataszteri térképei az ivanicsi rendszerben

A történeti Magyarország kataszteri rendszerei

A történelmi Magyarország első rendszeres – és eredményeit tekintve írásos formában mindmáig fennmaradt – kataszteri felmérése 1856-ban vette kezdetét. A felmérésnek három koordináta-rendszere volt. A hazai szakirodalom – elsősorban Varga József nyomán – ezeket vetület nélküli rendszereknek nevezi, valójában azonosak voltak a második katonai felmérés három hazai zónájának rendszereivel. Ezek pedig jól modellezhetők a Cassini-vetülettel, a magyarországi részekben az 1849-ben, a budai ostromkor szétlőtt Gellért-hegyi

csillagda még álló keleti tornya, Erdélyben a Nagyszeben melletti Vízaknai-hegy, az akkori Horvátországban és a katonai határőrvidék ide eső részein az ivanicsi zárdatorony volt a vetületi kezdőpont.

1860-tól Magyarországon, kis késéssel pedig Erdélyben is áttértek a kettős vetítésű rendszerre. Első lépésben az ellipszoidi koordinátákat a Gauss-gömbre vetítették, a második lépésben pedig innen sztereografikus vetítéssel tértek át a térképi síkra. Magyarországon a vetületi kezdőpont továbbra is a Gellért-hegy maradt, Erdélyben pedig Nagyszeben helyett a térképezett terület középpontja közelében levő, Marosvásárhelytől nyugatra található

■ A történeti Magyarország kataszteri rendszerei. Piros: Gellért-hegyi; zöld: marosvásárhelyi; kék: ivanicsi. A magyarországi és az erdélyi rendszer kezdőpontja köré rajzolt 127 km sugarú kör mutatja a sztereografikus vetítés során tízezredrésznél kisebb torzulású területet. A Gellért-hegyi és ivanicsi rendszerek határa, vagyis a történelmi magyar–horvát határ kb. 200 kilométeren át nagyjából a mai államhatárt követi; az I. világháború utáni kisebb határmódosítások eredményezték itt azt, hogy a mai országterület kis részét a történeti kataszteri ivanicsi rendszerű szelvényei mutatják

Kesztej-hegyre váltottak.¹ Ivanics esetében nincs arra bizonyíték, hogy új, sztereografikus rendszert építettek volna ki, itt a kataszteri rendszer alapja továbbra is az ivanicsi zárdatorony maradt, „vetület nélküli”, vagyis Cassini-vetülettel.²

Ezek a rendszerek részben alkalmazkodtak az ország aktuális közigazgatási beosztásához és természetesen a meglévő geodéziai alaphálózatokhoz is. Emellett nyilvánvalóan szerepet játszott az is, hogy a történelmi országterület, különösen Horvátországgal együtt tekintve, túlságosan nagy volt ahhoz, hogy egyetlen vetületi középponttal mindenütt alacsony torzulásokat lehessen elérni. Bár Erdély esetében a térképezett terület csaknem egésze belül maradt az 1:10 000 hossztorzulást a sztereografikus vetítés esetén garantáló, a kezdőponttól számított 127 kilométer sugarú körön, a Gellért-hegyi rendszer esetében ez látványosan nem teljesült. Bár az ivanicsi rendszer alapja még a régebbi vetítés volt, a terület viszonylagos kicsisége miatt észrevehető torzulás itt is leginkább csak Szlavónia keleti részén, a ma Szerbiához tartozó részeken lépett fel.

Az ivanicsi rendszer és kiterjedése

A köztudatban az terjedt el, hogy a történelmi magyar–horvát határ a Dráván húzódott, így az első feltételezésünk az lehet, hogy az ivanicsi rendszert a folyó déli partján alkalmazták általánosan, míg az északin a Gellért-hegyi rendszer szerint történt a felmérés. A fenti elhatárolás azonban csak nagy vonalakban igaz: a Dráva északi partján is találunk korabeli horvát, és a délin is korabeli magyar területet, és ez kisebb mértékben, de a mai országterületekre is igaz.³ Az pedig, hogy a Horvátországhoz és a Határőrvidék horvátországi részeinek a térképezéséhez használt

■ Az ivanicsi zárdatorony napjainkban (a szerző felvétele)

ivanicsi rendszert mekkora területen használták, az a fentiek értelmében az 1850-es évek közigazgatási beosztásához igazodott.⁴ A szabadságharc leverése után, 1849. november 18-án császári pátens rendelkezett arról, hogy a Dráva és a Mura közötti, Csáktornya központú területre, a Muraköz Horvátországhoz kerüljön. Ez az állapot az 1860-as ún. októberi diploma kibocsátását követően, az év decemberében szűnt meg.⁵ Eddigre azonban a Muraköz kataszteri felmérése megtörtént, az elkészült szelvényeket pedig túl nagy munka lett volna átrajzolni a Gellért-hegyi rendszerbe, így a ma Horvátországban őrzött történelmi horvát kataszteri szelvények a Muraközben is ivanicsi rendszer szerint készültek. A későbbi

1 VARGA JÓZSEF: *Vetülettan*. Bp., 2000.

2 VARGA JÓZSEF: Volt-e Ivanicsi (Ivanic) sztereografikus vetületi rendszer? *Geodézia és Kartográfia*, 57. (2005) 4:21–26.

3 GÁBOR GYULA: A somogy megyei Répás-kerület története. *Századok*, 35. (1911) 2:81–97.

4 Határőrvidék: A likai, otocsácsi, ogulini, szluini, a varasd–kőrösi, a varasd–szentgyörgyi, a két báni, a bródi, a gradiskai és a péterváradai ezredek területe. E terület „polgárosítása”, vagyis a határőrvidék-jelleg megszüntetése 1872. június 9-én, császári rendelettel történt meg.

5 DEÁK ÁGNES: Az osztrák abszolútizmus állama, 1849–1867. *A magyar állam története, 1711–2006*. Szerk.: SZABÓ PÁL CSABA. Bp., 2006. 90.

trianoni békeszerződés – mint alább ezt részletezem majd – a délszláv–magyar (a mai horvát–magyar) határt a Mura folyón, majd a torkolattól lefelé kis eltéréssel a történeti határon állapította meg. Magyarország mai területe így kb. kétszáz kilométer hosszban érintkezik az ivanicsi rendszerben felmért területtel.⁶ A trianoni határmegállapítás eredményeként ebben a határvonalban történt minden – magyar szempontból „előnyös” – változtatás így olyan területeket hagyott hazánkban, amelyek történeti kataszteri felmérése az ivanicsi rendszerben készült el. Ennek a rendszernek a kezdőpontja az ivanicsi (mai térképi megnevezéssel: Kloštar Ivanic; nem keverendő a közelben található Ivanic-Grad településsel) zárda templomtornyán létesített háromszögletes pont.⁷

A horvát–magyar határ megállapítása Trianontól 1922-ig

A mai horvát–magyar határ vonalát a trianoni szerződés a következőképp írja le: *„azután a Mura folyása lefelé; azután a volt magyar–horvát határral való találkozóponyjáig, a gyékényes–kaproncai vasúti hídtól körülbelül 1500 m-re felfelé; a Dráva folyása lefelé; innen délkelet felé, Miholjacdolnajtól keletre körülbelül 9 km távolságnyira választandó pontig; Magyarország és Horvát–Szlavonországok volt közgazgatási határa, azzal a kiigazítással, hogy a gyékényes–barcsi vasútvonal a gólai állomással együtt teljesen magyar területre essék”*.⁸

A szöveg értelmében a következő, korábban Horvátországhoz, illetve az ivanicsi rendszer-

ben felvett Muraközkhöz tartozó területrészek kerültek Magyarországhoz:

1. A békeszerződés egy ponton kifejezetten Magyarország javára módosította a történeti horvát–magyar határt: a gólai vasútállomás térségében, a barcs–gyékényesi vasútvonal Magyarországon tartása érdekében. A vasúttól északra fekvő területek így hazánkhoz kerültek.

A határmegállapító bizottság 1921–1922-ben a murai határszakaszt és a folytatásában a Dráva menti és drávai szakaszt a barcsi vasúti hídig „B-határszakasz” néven, innen a Dráva mentén odáig, ahol a határ a folyótól elszakad, 1924-ig „C-határszakasz” néven dolgozta fel és tűzte ki. A B- és C-szakaszokon egymástól különböző két módszert követtek. A B-szakasz murai részén, illetve a C-szakaszon (vagyis a Dráva hajózhatónak tartott szakaszán) a folyók aktuális, 1922–1923. évi középvezetékét fogadták el határnak.⁹ A B-szakasznak a fent említett gólai részt is tartalmazó részén pedig megtartották a történeti határt. Ezen a szakaszon a fent említett gólai korrekciót leszámítva más területi változás nem történt; a korábbi megyehatár vonalán állapították meg az államhatárt, a korábbi vonal mentén megtartva a Dráva északi partján a délszláv (horvát) hídfőket, a déli parton pedig a magyarokat.¹⁰

Ahol azonban a folyók aktuális állapota szerint rögzítették a határt, ott ismét került Magyarországhoz ivanicsi rendszerben felvett terület (és Horvátországhoz is Gellért-hegyi rendszerű – bár náluk emellett ilyen az egész baranyai háromszög is):

2. A Mura 1922. évi sodorvonalának északi oldalán levő olyan „hídfők”, amelyek a folyó

6 A Dráva és a Duna közt húzódó baranyai határszakasz, illetve a szerb–horvát vita tárgyát képező, a Dunától keletre levő néhány kilométer kivételével a horvát–magyar határ teljes hosszában igaz ez.

7 TIMÁR GÁBOR – MARKOVINOVIĆ, DANKO – KOVÁCS BÉLA: Az ivanicsi (ivanici) rendszer paraméterezése a térinformatikai alkalmazásokban. *Geodézia és Kartográfia*, 58. (2006) 8:27–31.

8 A trianoni békeszerződést l.: 1921. évi XXXIII. törvénycikk az Északamerikai Egyesült Államokkal, a Brit Birodalommal, Franciaországgal, Olaszországgal és Japánnal, továbbá Belgiummal, Kínával, Kubával, Görögországgal, Nikaraguával, Panamával, Lengyelországgal, Portugáliával, Romániával, a Szerb–Horvát–Szlóven Állammal, Szíammal és Cseh–Szlóvakországgal 1920. évi június hó 4. napján a Trianonban kötött békeszerződés becikkelyezéséről (<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92100033.TV>, elérés ideje: 2024. ápr. 29.).

9 A déli végek elhatárolása a trianoni szerződés szerint a magyar–jugoszláv határrendező bizottság által. Vassel Károly m. kir. tiszteletbeli ezredes, a magyar kormány meghatalmazottjának összefoglaló bizalmas jellegű jelentése. Szeged, 1922.

10 A békeszerződés 30. cikke mindkét megoldást elfogadhatónak és a határmegállapító bizottságok által többségi döntéssel választhatónak tartotta. A határ megállapítását követően a határos országok kétoldalú megállapodással bármikor dönthetnek a határvonal módosításáról; ez általában területcserét jelent.

egy korábbi helyzete alapján lettek a déli parti községek kataszteri területéhez rendelve.

3. Ugyanez a Dráva Barcs és Donji Miholjac közti szakaszán, viszont itt a határkitűzés 1924-ig elhúzódott.

Megjegyzendő, hogy a második világháborút követően a magyar és a délszláv fél mind a Mura, mind a Dráva korábban a folyók sodorvonalához kötött szakaszára vonatkozóan abban állapodtak meg, hogy a folyók akkori folyásán rögzítik a határt. Mivel mind a Mura, mind a Dráva dominánsan kavicsbordalékot szállít, emiatt oldalirányú mozgásuk viszonylag gyors, néhány évtized alatt a Mura szinte mindenütt, a Dráva pedig a partvédő művekkel nem szabályozott részeken elmozdult a határtól.

Viszonylag kis kiterjedésűek azok a korábbi muraközi és horvát területek, amelyek a fent említett három lehetőség alapján Magyarországhoz kerültek. Összes területük kicsivel meghaladja a 40 négyzetkilométert, a legnagyobb ilyen területrészek Baranyában Ilmapusztá (kb. 6,3 km²), Majláthpusztá (kb. 5,5 km²). A fenti összterület az ivanicsi rendszer magyarországi kiterjedésére utal, a gólai kb. másfél négyzetkilométeres „területi nyereségen” kívül a többi olyan folyóvízi hídfő, amelynek ellenpárjai a folyók déli partján Magyarországtól elcsatolt hasonló méretű kisebb területdarabok. Arra is fel kell hívjam a figyelmet, hogy – ahogy az a MAPIRE térkép-es portál kataszteri rétegén is látható – ezen területek csak egy részéről áll rendelkezésre az ivanicsi rendszerben felvett térképszelvény, és e területek kis kiterjedése miatt olyan ivanicsi szelvény nincs is, amelynek teljes területe Magyarországra esne.

A későbbi határmegállapítás során a határ által „szétvágott” szelvényeken helyenként megtaláljuk a határ később rávezetett vonalát is. Ez nem meglepő: a határmegállapító bizott-

ságok a kataszteri szelvényeket használták a határtérképek elkészítéséhez. A magyar–délszláv határon azonban a többi határunkon elkészült kataszteri méretarányú határtérképekről nincs tudomásunk. Ilyen méretarányban itt csak többé-kevésbé pontos határvázlatok készültek el, a határkövek – természetesen – geodéziai pontossággal megadott koordinátajegyzéke mellett.¹¹ Ennek egy lehetséges oka, hogy a határokmányok koordinátarendszere déli határunk „A”-határszakaszán (ez a mai szlovén határ) a henger-középső rendszer (HKR), a többi szakaszon pedig a henger-déli rendszer (HDR) volt, ilyen rendszerben készült 1920-as évekbeli határtérképekhez viszont eddig nem sikerült hozzáférnem.

Ivanicsi rendszerben térképezett területrészek a mai Magyarországon a történeti kataszterben

A történeti kataszter lapjait georeferált formában a MAPIRE térképi portálon e cikk írásának pillanatában is bárki böngészheti a „Térképek/Kataszteri térképek” menüpont alatt.¹² Az előző fejezet logikai felosztása szerinti sorrendben ismertetem itt az olyan érdekesebb területrészeket, amelyek a mai Magyarország területére esnek, és a fenti portál ivanicsi rendszerben mutatja be azokat.

A gólai vasútállomás az egyetlen olyan földrajzi pont, amely Trianon előtt a szűken vett Magyarország területén kívül (Horvátországba) esik, és a szerződésszöveg Magyarországhoz csatolni rendeli. Ez a szöveg azonban rendelkezik arról is, hogy a gyékényes–barcsi vasútvonal teljes egészében Magyarországon maradjon. Minthogy a vasútvonal a Horvátországhoz tartozó és ott is hagyott Góla (Gola) település kataszteri területén halad át, az így létrehozott „vasúti határ” ebből egy kb. 1,5 km² kiterjedésű darabot levág.¹³ Ezt a terület-

11 TIMÁR GÁBOR – VARGA NORBERT: A trianoni határtérképek koordináta-rendszere és kataszteri alapja. *Catastrum*, 8. (2021) 3:35–40.

12 <https://maps.arcanum.com/hu/map/cadastral/?layers=3%2C4&bbox=1895167.5702579974%2C5811018.886000715%2C1904258.7993096656%2C5814477.6615306195> (elérés ideje: 2024. ápr. 29.).

13 TIMÁR GÁBOR: Magyarország egyetlen területi nyeresége Trianonban. *Pangea Blog*, 2020. február 4. URL: https://pangea.blog.hu/2020/02/04/magyarorszag_egyetlen_teruleti_nyeresege_trianonban (elérés ideje: 2024. ápr. 29.).

■ A Horvátországhoz tartozó Góla település északi részén áthaladó gyékényes–barcsi vasútvonalat a község vasútállomásával együtt a trianoni szerződés Magyarországnak ítélte. A vasútállomás a kép bal szélén látható. A régi határ a Zsdála-patak mentén, az új pedig a vasút déli oldalán húzódik. A volt (már nem létező) állomás környékét ivanicsi rendszerben térképezték. A jobbra következő szelvény északi része nem lelhető fel az irattárakban: ott a magyarországi szelvény folytatása jelzi, hogy ez már a történeti Horvátország, azon belül is a régi Határőrvidék: ennek ez az egyetlen hazánkban maradt darabja

részt Gyékényeshez csatolták. A teljes terület kataszteri lapjai nem érhetőek el.

A mai magyar–szlovén–horvát hármashatár térsége arra mutat példát, hogy itt az 1849 és 1860 közötti magyar–horvát határ, tehát a muraközi községek kataszteri területének egy kis része a Mura 1921. évi mederhelyzetétől északra húzódott. Ezeket a részeket a határ levágta, és Magyarországnak juttatta. Az alábbi térkép egy kis területdarabot mutat csak, amelynek érdekessége, hogy a határmegállapítási folyamatban és utána ezekre rávezették a trianoni határ véglegesített vonalát.

Egy másik magyar vasút: a Barcs–Szigetvár

vonal egy rövid szakasza is áthaladt a történeti Horvátország területén, Barcs keleti határán. Ezt azonban a békeszerződés nem korigálta; a határmegállapítási folyamat során azonban Magyarországhoz került. Barcstól keletre a határ a Dráva 1922–1924. évi sodorvonalára került, így az északi hídfőket Magyarország, a délieket a délszláv állam kapta meg. Ez a korrekció automatikusan kezelte az említett vasútvonal sorsát is.

A Dráva mentén számos kisebb-nagyobb északi parti hídfő került a barcsihoz hasonlóan Magyarországhoz, ezek összterülete majdnem 30 négyzetkilométer. Ezek közül kettő

■ A horvát–magyar határszakasz nyugati végén elérhető történelmi kataszteri lapok. A kép felső részén az OpenStreetMap online térkép szerinti mai állapot látszik. A történelmi kataszteren a „Suhomorje” felirat a muraközi község területét jelzi, ez a szelvény ivanicsi rendszerben készült. Erre a határmegállapítás során rávezették a Mura akkori partjait és az új határt képező sodorvonalat is. A „Várhely” és „Totfüres” feliratú részek Gellért-hegyi rendszerben készültek

■ A régi horvát–magyar határ a Dráva egy sokkal régebbi mederállapotát megőrizve a folyó északi partján képezett öblösödést. Ezen halad át a Barcs–Szigetvár vasútvonal, amelyet az ivanicsi rendszerben készült szelvényen, a „Bilica” felirat mellett horvátul jeleztek: „Krlj. ug. drž. željeznica” (= „magyar királyi államvasút”). A területet a „C-határszakasz” minden, a Dráva akkori sodorvonalától északra levő területrezzsel együtt a határmegállapító bizottság Magyarországhoz csatolta

■ Adelinstan/Majláthpuszta (balra; kb. 5,5 km²) és Badjevo/Ilmapuszta (jobbra; kb. 6,3 km²), a Dráva északi oldalának két legnagyobb, Magyarországhoz csatolt régi horvát hídfője; a sötétebb háttérrel szkennelt lapok itt mind az ivanicsi rendszerben készültek

az 1920-as évek elején lakott volt: a folyó déli oldalán levő Viljevo település két külterületi lakott helye: Adelinstan és Badjevo. A Magyarországhoz csatolást követően az előbbit Majláthpuszta, az utóbbit Ilmapuszta névre

keresztelték át. Majláthpuszta ma is külterületi lakott hely, de immár Kisszentmárton része; az egyetlen olyan, KRESZ-táblával is ellátott „lakott hely”, amely Trianon előtt nem volt Magyarország része.¹⁴

14 TIMÁR GÁBOR – KONDOR ATTILA CSABA: A drávai határ megállapítása Trianon után. *Trianon100 Blog*, 2020. április 29. <https://trianon100.hu/blog-cikk/a-dravai-hatar-megallapitasa-trianon-utan> (elérés ideje: 2024. ápr. 29.).

■ A Gellért-hegyi központi magyar kataszteri rendszerben az akkori határon túl eső horvát részeket „Tó ország” néven jelezték. A Bars (bal szélén) keleti oldalán haladó, a Bars-Sziget-vár vasút áthal is érintett korábbi horvát területet ianicsi rendszerben térképezték, e szelvényeken Magyarország „Ugarská” néven szerepel

vármegye táblázatait 1920. december 9-én a budapesti 9. felmérési felügyelőség felügyelője, Klima József írta alá, Győr és Komárom vármegyéét 1920. október 18-án Kékessy Gyula (Budapest, 1874. 11. 16. – Győr, 1932. 03. 02.) műszaki tanácsos, felügyelőhelyettes, Zemplén vármegyéét november 19-én, Szabolcsét és Hajdúét december 16-án Majzik Miklós műszaki tanácsos, Szeghy Lajos (Égerszög, 1894. 01. 01. – Budapest, 1966. 07. 11.) mérnöksegéd és Lux Béla (Baglyasalja, 1886. 11. 24. – ?, ?) mérnöksegéd.³

A formanyomtatványok elrendelésének éve is bizonyítja, hogy a táblázatok már 1905-től vezették, és az adatokat frissítve újból és újból átmásolták: 1905 (Bács-Bodrog vm., Békés vm., Hajdú vm., Szabolcs vm., Veszprém vm.), 1907 (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm.), 1912 (Arad vm., Bereg vm., Bihar vm., Borsod vm., Gömör és Kishont vm., Heves vm., Hont vm., Jász-Nagykun-Szolnok vm., Moson vm., Nógrád vm., Sopron vm., Vas vm.) és 1926 (Abaúj-Torna vm., Baranya vm., Somogy vm., Szatmár vm., Tolna vm., Torontál vm., Zala vm.).

Nem maradtak fenn kimutatások az elcsatolt vármegyék munkálatairól. Az országhatár által felosztott vármegyéknél előfordul, hogy a táblázat tartalmazza az elcsatolt településeket (pl. Sopron vm.), de nem minden esetben (pl. Abaúj-Torna vm.). Ahol felvették az elcsatolt községeket, ott általában áthúzták a neveiket és/vagy a Jegyzet oszlopban megadták az ország nevét.

Ugyanezen adatok alapján készült az az átnézeti térkép, amelynek legalább négy pél-

dánya ismert. A *Magyar Állam területén az országos kataszteri felmérési és telekkönyvi be-tétszerkesztési munkálatok állása az 1913. év végén* című, 1:1 152 000 méretarányú térképet a Pénzügyminisztérium XVIII. ügyosztálya (Országos kataszteri felmérés és állami nyomda) készítette el és a M. Kir. Államnyomda adta ki 1914-ben.⁴ Az évszám átragasztásával 1915-re is „elkészült” a térkép, de a háborús viszonyok miatt tényleges adatváltoztatás bizonyára nem történt.⁵

A táblázatok adatai jól vizualizálhatók annak a poligontérképnek a felhasználásával, amely a K 132723 NKFIA-projekt keretében készült.⁶ A térképeket a QGIS térinformatikai szoftver 3.36.2 verziójában készítettem el. Megjeleníthető a térképen, hogy mely települések szerepelnek a táblázatokban. Azt is lehet ábrázolni, hogy a települések ma melyik ország területéhez tartoznak. Például Sopron és Vas vármegye táblázatában Ausztriához, Zemplén vármegyénél Csehszlovákiához, Vas és Bács-Bodrog vármegyéknél Jugoszláviához csatolt községek szerepelnek.

A táblázatok adattartalma többnyire megegyezik:

- közigazgatási járás (Zemplén és Komárom vármegye táblázatában: megye),
- telekkönyvi hatóság,
- község,
- terület holdban és ölben,
- birtokrészek száma a munkálatok leg-utóbbi állása szerint,
- a részletes felmérés éve,
- a részletes felmérés alapján készült felmé-

3 Kovácsról I. A „Kataszteri Közlöny” zsebnaptára az 1898. évre. Szerk.: DOBROVICVS VIKTOR. Bp., 1898. 29. Halálozás. *Nemzeti Újság*, 8. (1926) 14:9. FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:33S7-9R1P-GL7>. Klima Józsefről I. ZÁVOCZKI ADRIENN: Összefüggések egy telekvásárlás és a kataszteri munka között. *Catastrum*, 4. (2017) 3:28. Kékessyről I. MNL OL, S 92. No. 25/4. Régi szolgálati és minősítési táblázatok, L, M, N, O nevek 261., Országos Széchényi Könyvtár (= OSZK), Gyászjelentés-gyűjtemény: <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/501456#>. Majzikról I. SÁFRÁNY TÍMEA: A debreceni 12. felmérési felügyelőség személyzete 1895 és 1918 között. *Catastrum*, 10. (2023) 2:35. Szeghyről FS: <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:S3HY-DYS3-RW7>, <https://www.familysearch.org/ark:/61903/3:1:3Q9M-C33H-68QW>, Halálozás. *Geodézia és Kartográfia*, 18. (1966) 5:378. Luxról, aki 1934-ben Lövészre változtatta vezetéknevét I. MNL OL, S 92. No. 25/5. 127.

4 Az 1913. évi állapotot bemutató térkép (ELTE Egyetemi Könyvtár) a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon online is tanulmányozható (<https://gallery.hungaricana.hu/hu/EKGrafika/1452124>, elérés ideje: 2024. máj. 20.). MNL OL, S 73 Új szerzeményű térképek (= 73), No. 16/2. OSZK, Térképtár TM 6.024.

5 MNL OL, S 73 No. 16/1., a *Catastrum* honlapján is elérhető: <http://www.castrum.hu/index.php/hu/mnl-ol/kataszteri-felmeresek> (elérés ideje: 2024. máj. 20.). Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Hadtörténeti Térképtár B IX c 43., online: <https://maps.hungaricana.hu/hu/HTTterkeptar/2375> (elérés ideje: 2024. máj. 20.).

6 NÉMETH GÁBOR: Poligontérkép készítése a kataszteri térkép- és iratanyag feltáráshoz. *Catastrum*, 9. (2022) 1:59–64.

rési munkálatok kiigazításának vagy pótlásának éve: újabb részletes felmérés (Zemplénnél és Komáromnál hiányzik), mérnöki helyszínelés, a legutóbbi mérnöki nyilvántartás éve,

- a kataszteri tiszta jövedelem jóváhagyásának éve (Zemplénnél és Komáromnál hiányzik),
- térképmásolat (Zemplénnél és Komáromnál megkülönböztetve a könyomatú és az „autográfiai” másolat) készítésének éve,
- a kataszteri munkálatok betétszerkesztésre átadásának éve vagy napra pontos dátuma,
- a betétszerkesztés megkezdésének éve vagy napra pontos dátuma,
- a betétek közforgalomnak való átadásának éve vagy napra pontos dátuma,
- jegyzet.

Esztergom, Fejér és Győr vármegye táblázataiba kézírással még egy oszlopot beszúrtak: a telekkönyvi hatóság térképpel történő ellátásának évét. Előfordul, hogy nem minden adatot vettek fel a táblázatban, például Zala vármegye esetében a birtokrészletek számát vagy Baranya vármegyénel a közigazgatási járás és a telekkönyvi hatóság nevét nem adták meg.

A táblázatokban a települések vagy vármegyenként, vagy járásonként (általában nem szoros) betűrendben szerepelnek. Vannak olyan települések, amelyek két táblázatban is megtalálhatók: például a veszprémi járásbíró-ság mint telekkönyvi hatóság területéhez tartozó 26 Zala vármegyei település Veszprém és Zala vármegye táblázatába is bekerült. Néhány magyarországi település hiányzik, például Budapest, a Somogy vármegyei Szörény, a Baranya vármegyei Hercegszentmárton, a Nógrád vármegyei Csesztve és Bakó, a Szatmár vármegyei Szamosújlak.

Az idők során a közigazgatásilag önálló települések száma is változott, egyes települések megszűntek, új települések alakultak.⁷ Ezzel magyarázható például, hogy Pusztaszentpéter nem szerepel az iratokban, mivel 1926-tól Zalalövő része lett. Ugyanakkor nem csak

közigazgatásilag önálló településeket vettek fel a táblázatban, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyénel számos ilyen helységgel találkozhatunk. Erre példa a Kalocsához tartozó Kőégető, Újdrágszél, Telek és Gyarmatsziget, vagy a Kecskeméthez tartozó Bugacmonostor és Koháryszentlőrinc. Bár az utóbbi 1892 és 1913 között ténylegesen önálló volt.

A részletes felmérés évének oszlopában leggyakrabban az első felmérés évét tüntették fel. Kivételt képez például Győr vármegye, ahol a települések nagy részének első felmérésére 1856 és 1857 folyamán került sor. A megye északi települései közül hétnek (Balony, Csiliznyárad, Csilizpatas, Csilizradvány, Kulcsod, Medve, Szap) a felmérésével 1889-ben készültek el. Az 1850-es években felmért településeket a 20. század elején, 1902 és 1909 között újból felmérték, mivel az adatok elavultak. A kataszteri munkák állását tartalmazó táblázatban az újabb felmérés évét adták meg.

Az adatok megjelenítését nehezíti, hogy nem csak közigazgatásilag önálló településeket vettek fel benne, és gyakran eltérő adatokkal. Például a Szabadkához tartozó Csikéria, Kelebia és Tompa is önálló sorban van feltüntetve. Szabadka részletes felmérésének éve 1879, a külterületeknél nincs év megadva. Szabadka mérnöki helyszínelésére 1906-ban került sor, a külterületeken pedig 1923-ban. Ilyen esetben csak egy adatot tudunk megjeleníteni a térképen, Szabadka adatait.

Ha térképre visszük a részletes felmérés évét a táblázatok alapján, akkor tudatosítanunk kell, hogy ez nem mindig az első felmérés évét jelenti. Ennek ellenére látható a térképen, hogy 1856-ban a Dunántúl nyugati részén kezdődtek a felmérési munkák, amelyek 1861–1862-ben szüneteltek, mivel akkor a felmérési személyzet Horvátországban dolgozott. 1863-ban folytatódtak a magyarországi felmérések a kaszai adókerület területén, 12 felmérési felügyelőséget hoztak létre az ország északkeleti felében. 1864-től Dunántúlon is folytatták a mun-

⁷ BAJMÓCZY PÉTER – MAKRA ZSÓFIA – VASÁRUS GÁBOR: A közigazgatásilag önálló települések számának változása és a változások tipizálása Magyarországon. *Településföldrajzi Tanulmányok*, 3. (2014) 1:36–49.

kálatokat. 1867-ben a kataszteri felmérés az önálló államiságát visszanyerő Magyarország Pénzügyminisztériumához került. Ezt követően került sor az ország középső területeinek felmérésére. A 20. század elején újból felmérték az 1850-es években térképezett területeket, főleg azokat a településeket, ahol közben tagosítás vagy vízrendezés miatt jelentős változások történtek. Erre példa Győr vármegye. A vizsgált iratok néhány településnél nem adják meg a felmérést évét (pl. Sopron), de az nem azt jelenti, hogy nem mérték fel azokat. Az 1920-as években néhány településről újabb felmérés készült: Cered, Medveshidegkút, Pogony, Salgótarján, Somoskő, Somoskőújfalu, Alsógöd, Drágszélzállás, Felsőnána, Kalaznó, Miszla, Murga, Varsád, Kübekháza, Újszentiván, Balatonalmádi, Csehbánya és Kishidegkút.⁸

1883-ban állították fel a helyszínelési felügyelőségeket, szám szerint négyet. Ezek végezték a mérnöki helyszínelést és a mérnöki nyilvántartást. A mérnöki helyszínelés során az időközi változások tömeges eseteit vezették át a kataszteri munkálatokban, a mérnöki nyil-

vántartás során ezzel szemben a szórványos változásokat.⁹ De helyszínelés ezt megelőzően is folyt. 1874-ben helyszíneltek Somogyárd községet, 1881-ben és 1882-ben több Baranya és Somogy vármegyei települést.¹⁰ Ahol nincs adat, ott sok esetben volt újabb felmérés, például Vas vármegyében.

A „Térképmásolat” oszlop a nyomtatott térkép nyomtatásának éve. A nyomtatott térképmásolatokat adták át betétszerkesztésre. A táblázatból is kiderül, hogy 1866-ban kezdték meg a térképek sokszorosítását, amit 1867-ig a bécsi kataszteri litográfiai intézetben végeztek, utána a budai Államnyomdában.¹¹

Az 1886. évi XXIX. törvénycikk 25. §-a kimondta, hogy a „a földadókataszteri munkálatokat az állandó kataszteri felmérés alkalmával felvett térképnek egy általok készített másodlatával együtt, az illető telekkönyvi hatóságnak megküldik. A telekkönyvi betétek elkészítése után ez a térkép fogja a hiteles telekkönyvi térképet képezni.”¹² A vizsgált iratok szerint 1888-tól kezdték átadni a kataszteri munkálatokat a betétszerkesztés céljára.

■ A Fortuna utca 18. 1941–1942 körül. Itt működött a Telekzeti Könyomda 1869–1870-ben, majd a jogutódja, az Államnyomda az új épületbe költözéséig (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, Budapest Gyűjtemény, 30.335)

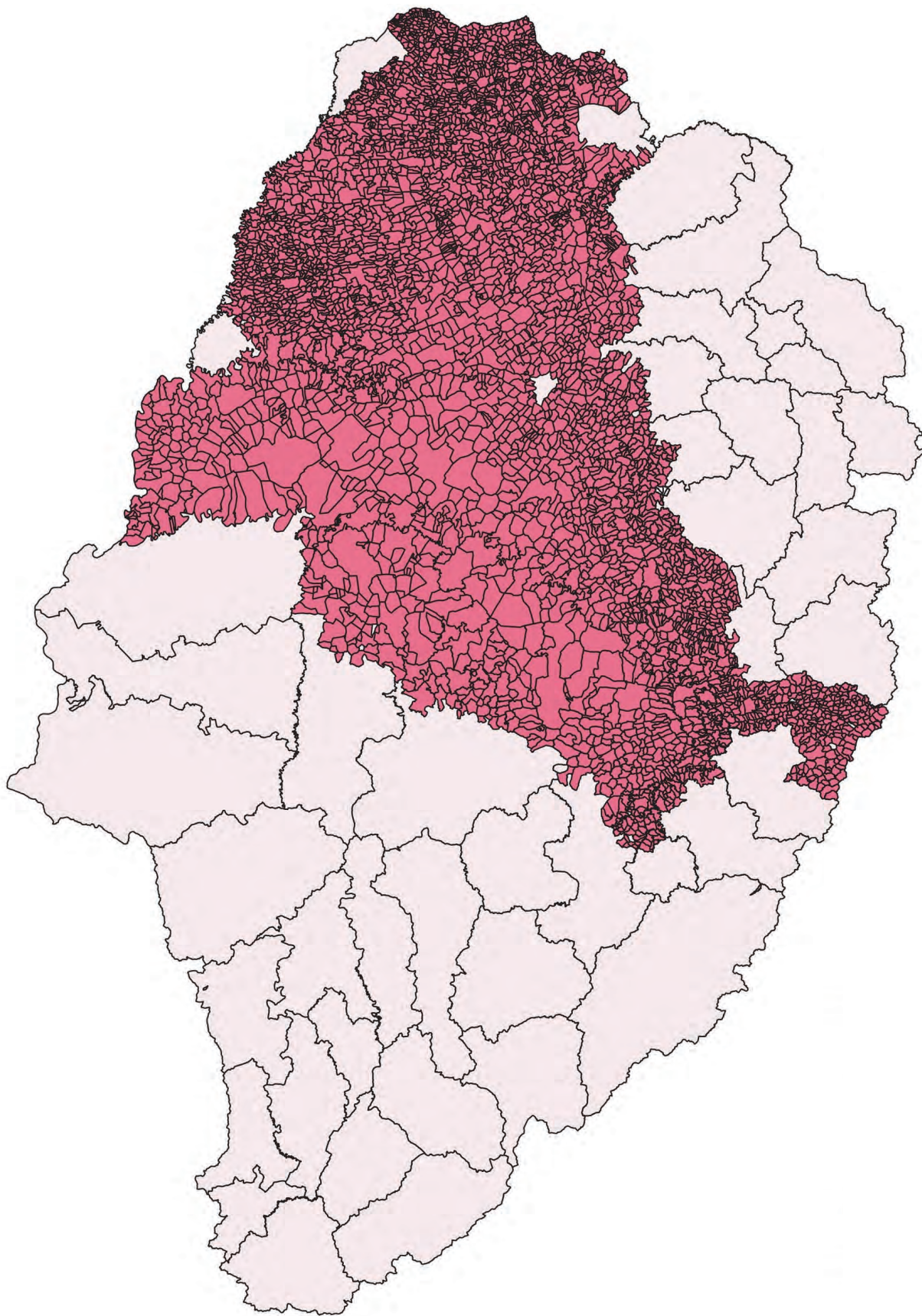
8 TÖRÖK ENIKŐ: A kataszteri részletes felmérés előrehaladása Magyarországon 1856 és 1916 között. *Catastrum*, 2. (2015) 1:11–18. Uő: A kataszteri felmérés szervezete 1850 és 1861 között. *Catastrum*, 8. (2021) 1:3–22.

9 Közgazdaság. *Pesti Hírlap*, 5. (1883) 127:7. ANTALFFY ANDOR: A magyar állami földmérés. *Térképészeti Közlöny*, 3. (1934–1935) 1–2.:22. (= ANTALFFY, 1935).

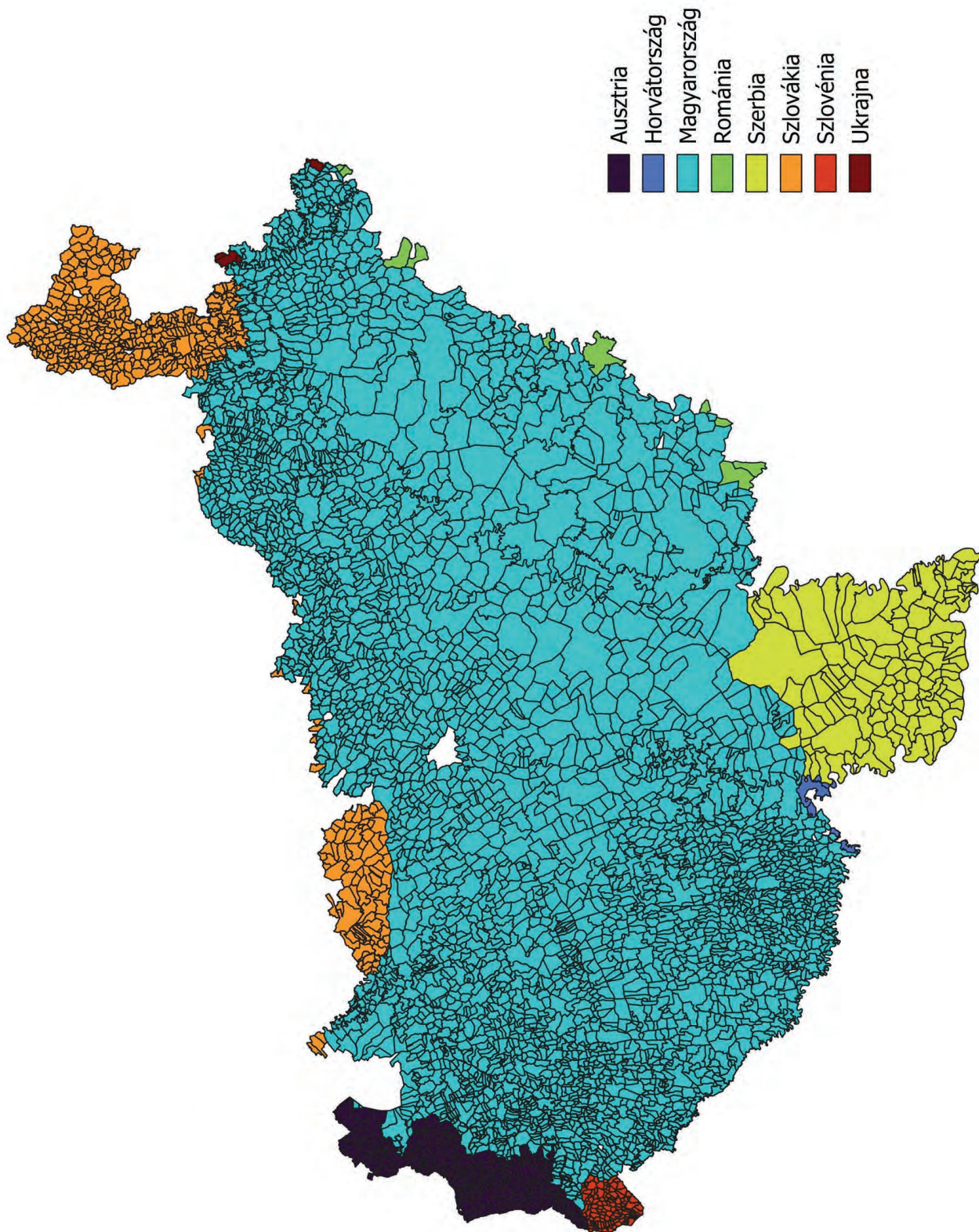
10 Somogy megye, Sárd kisközség. Felméretett 1864, helyszíneltetett 1874. [1:2880] Bp., Államnyomda, 1894. MNL OL, S 78. Térképtár, Kataszteri gyűjtemény, Térképek No. 1505/5-21.

11 TÖRÖK ENIKŐ: Magyarországi kataszteri térképek litografálása Bécsben. *Catastrum*, 10. (2023) 1:3–18. PÁLYI ZSÓFIA KATA: A Magyar Királyi Telekzeti Könyomda Budán. *Catastrum*, 1. (2014) 1:2–19.

12 1886. évi XXIX. törvénycikk a telekkönyvi betétek szerkesztéséről. <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88600029-TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3Dxxix%25201886> (elérés ideje: 2024. jún. 04.). ANTALFFY, 1935. 22–25.

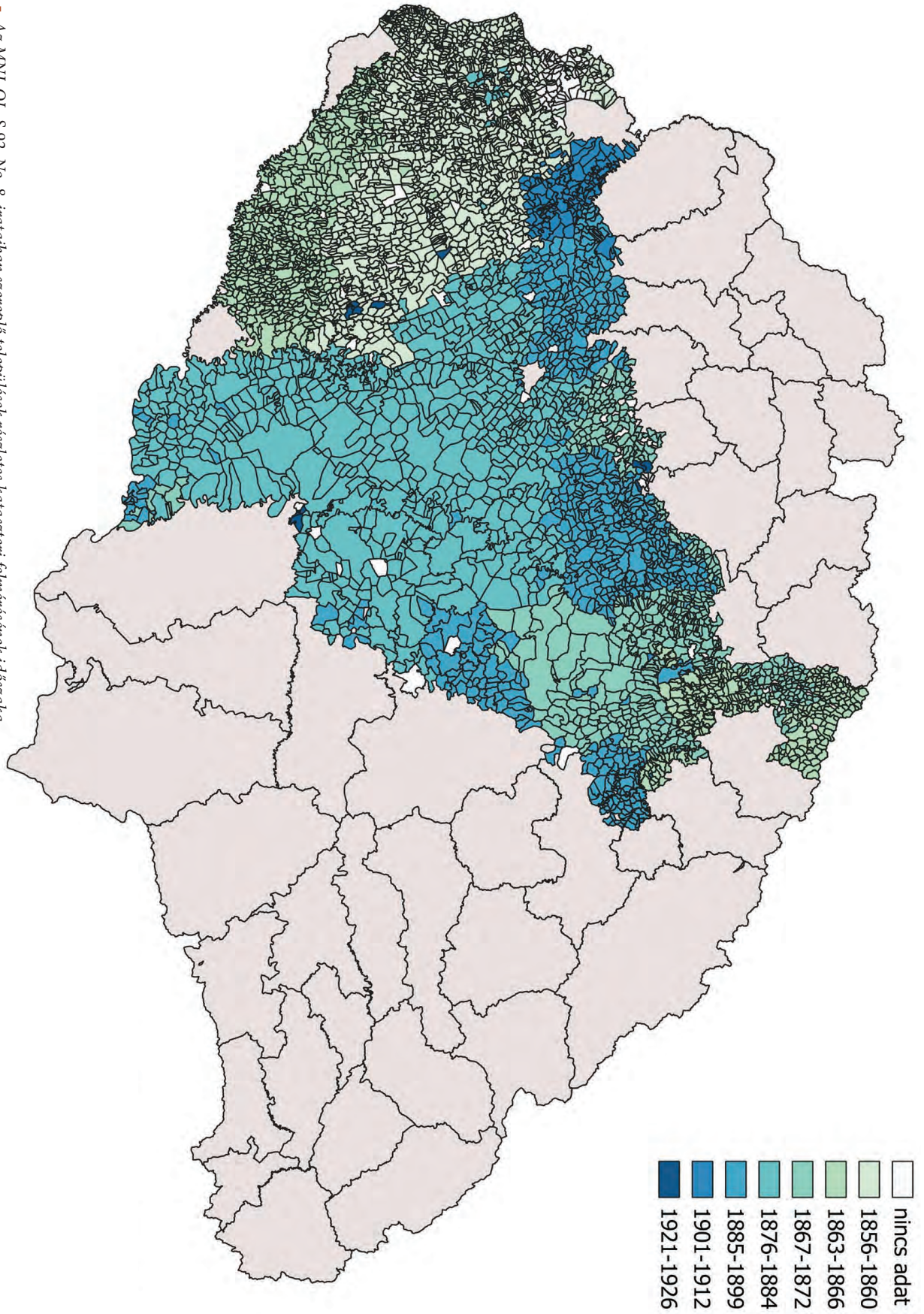

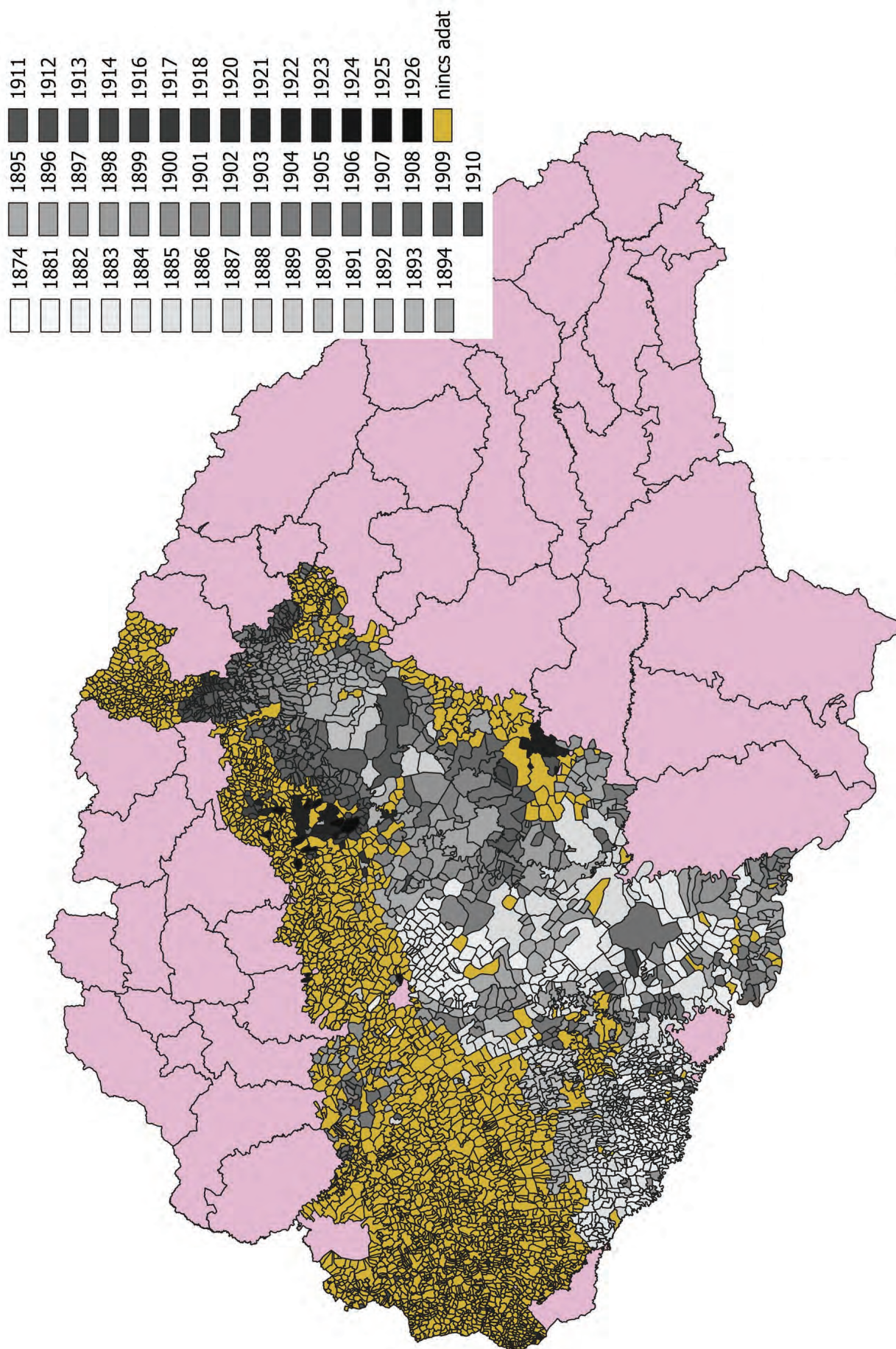
■ Az MNL OL, S 92. No. 8. jelzetű irategyűttesben megtalálható települések. Jól látható, hogy elsősorban a bekeszerződés utáni országhatáron belüli települések adatai érhetők el az iratokban, de nyugaton, északon és délen egyes megyék jegyzékei az utódállamokhoz kerültek településeket is tartalmazták

■ Az MNL OL, S 92. No. 8. jelzettű irategyűttesben megtalálható települések. Az előző térképpel összehasonlítva érzékelhető, hogy az adatokat hányféle módon lehet láthatóvá tenni (vizualizálni)

▪ Az MNL OL, S 92. No. 8. iratokban szereplő települések részletes kataszteri felmérések időszaka

■ Az MNL OL, S 92. No. 8. irataiban szereplő települések mérnöki helyszínelésének éve

REISZ T. CSABA

„Négyzetkataszter”: A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere, 1850–1918. II. Új irányok

Kutatási terv, NKFI Alap K 147251

1. Háttér, nemzetközi előzmények, megoldandó problémák. Saját előzmények a projektben

Jelen pályázat az NKFIH K 132723 azonosítójú projekt folytatása (II.) Az „Új irányok” alcím arra utal, hogy a) az MNL OL kataszteri telekkönyv irattípusának lehetőleg teljes körű digitalizálását követően annak – önkéntesek bevonásával, mesterséges intelligencia alapú, kézirásos szöveget felismerő szoftverrel végzett – indexelése is megtörténik; b) az ország nyugati vármegyéinek (Vas, Zala) térkép- és iratanyagát tárjuk fel a két vármegyei levéltárban, a szlovén és az osztrák gyűjteményekben; c) fiatal kutató alkalmazása mellett/helyett az intézmény (volt) munkatársai végzik a feltáró munkát. A pályázat projektfolytatás, így az előző projektben mondottak fennállnak, de az önálló értékelhetőség miatt azokat megismételjük. A projekt nagy kihívása, hogy az elmúlt négy év alatt a dologi és eszközöltségek megduplázódtak, így a tervezés során éppen a személyi költségeket kell redukálni, ami a megvalósítás kockázata.

Az iratanyag keletkezése és jelentősége. A földadó kivetéséhez szükséges, a földterület térbeli, mennyiségi, minőségi és tulajdonosi paramétereit megállapító kataszteri felmérés – majd azt követően az adóigazgatási ügyintézés – során jelentős mennyiségű olyan térkép- és iratanyag keletkezett, amely a köz-, gazdaság-, társadalom-, hely- és családtörténet számára elsőrangú, sokszor hiánypótló forrást jelent. E forrásanyag számos körülmény (impériumváltások, szervezetfejlesztés, időmúlás, őrzési feltételek) miatt részben megsemmisült, részben szétszóródott, de még így is jelentős mennyiségű. Éppen a terjedelme miatt az anyag kutatása nehézkes vagy szinte lehetetlen, mert csak

igen kevés helyen dolgozták fel darabszinten, és nem hozzáférhetőek tértől és időtől függetlenül (online).

Az 1850-ben megkezdődő magyarországi kataszteri felmérés szerves folytatása volt az Osztrák Birodalom német és itáliai területein 1817-ben megindult kataszteri felmérésnek. Az utóbbiak részletes feltárását végzi a *Der Franziszeische Kataster* (www.franziszeischerkataster.at) projekt, amely eddig három szakaszban Bukovina (1.), Karintia (2.) és Osztrák-Szilézia (3. 2018–2021) feldolgozását végezte el (kisebb területet hosszabb idő alatt). Az e projekt kezdeti szakaszában feltárt szakirodalom Magyarországra vonatkozó teljes hiánya volt az egyik ösztönzője a hazai katasztertörténeti kutatásnak 2008-tól, amelyet az OTKA K 105886 projekt (2013–2015) intézményi keretek közé emelt.

Történet. A modern állam a magánosok vagyoni erejét meghaladó közösségi, továbbá államszervezési feladatai (állam- és közigazgatás, igazságszolgáltatás, közbiztonság, gazdasági élet szabályozása, egészségügy, oktatás, kultúra stb.) költségeinek fedezésére a magántulajdon és a termelés, a forgalom és a fogyasztás egy részét különféle jogcímenek (egyenes- és fogyasztási adók, vámok, jövedékek, illetékek, díjak formájában) önkényesen, rendeleti úton vagy törvényes felhatalmazás alapján elvonja.

Az alapvetően agrárgazdálkodást folytató országokban, így a Habsburg Monarchiában és a részét alkotó Magyarországon az egyik alapvető adótárgy a föld lehetett, így az államhatalom számára ennek adóztatása egyértelmű törekvés volt. Már II. József is kísérletet tett arra (1785–1790), hogy az adó alapjául szolgáló földterület nagyságát és művelési ágakon és

minőségen alapuló jövedelmét az adó lehetőleg igazságos, mindenesetre elviselhető mértékű kivetéséhez pontosan meghatározzák.

Az állami feladatok költségigénye nem nélkülözhetette a földadó bevételeit, ezért az örökös tartományokban 1817-ben bevezették az állandó (vagyis hosszú időre megállapított adóalapként szolgáló) földadókatasztert. Tekintettel arra, hogy a földterület felmérése évekig eltartott, 1819-ben egy elsősorban becslésen alapuló ideiglenes földadó bevezetését is elrendelték. A kataszteri felmérések végeztével, annak alapján szabályozták a földadót 1869–1881 között.

A szabadságharc leverése után a Habsburg-államigazgatás Magyarországon is hasonlóképpen járt el: 1849. október 20-án császári nyílt parancs (pátens) rendelte el az állandó földadókataszter felállítását, és annak elkészültéig 1850. március 4-én egy újabb pátens az ideiglenes földadókataszter elkészítését rendelte el (1853-ra elkészült). Ez szolgált a földadó kivetésének alapjául 1883-ig.

A részletes kataszteri felmérés az 1853-ban megkezdett háromszögelési felmérések alapján, 1856-ban indult meg, és bár az ország egész területén nem, 1891-re már az állam 70,5%, 1916-ra közel 80%-ára vonatkozóan elkészült. A kataszteri felmérés szervezetét, az ott alkalmazott mérnököket számos egyéb szakmai feladattal terhelték, amik hátráltatták a felmérési munkálatokat. 1875-ben indult a földadó-szabályozás, de ezenkívül a mérnökök szerepet kaptak a telekkönyvi betétszerkesztésben, a birtokrendezéseknél, végezték a mérnöki felmérést, helyszínelést és nyilvántartást, bírósági eljárásoknál működtek közre és egyéb feladatokban is részt vettek (Budapest felmérése, Duna, Tisza hullámterének helyszínelése, erdőbirtokok háromszögelése, bányászati érdekű háromszögelési és felmérési munkák, határrendezés). A felmérés olyan részletességű volt, hogy eredményeit az adókivetésen túl is számos célra hasznosíthatták, ezért majd a szervezetet is átalakították. A felmérési tevékenység alapvető jelentőségét hangsúlyozza, hogy a szervezet új elnevezése előbb Országos Kataszteri Felmérés (1894), majd Állami földmérés (1919) lett.

Gyűjtemények. Az előkészületi, tisztázati, másolati térképek, valamint a kapcsolódó iratanyagok a kataszteri térképtárakba kerültek, de az anyag egyes másolatait hivatalból, a további adóügyi vagy ingatlan-nyilvántartási célokra a pénzügyigazgatóságok, a járásbíróságok (mint telekkönyvi hatóság) és a községek is őrizték, abból másolatot bárki rendelhetett. A „történeti” forrásanyag a vármegyei levéltárakba került (szerencsés esetben az iratképzők iratanyagával, illetékesség alapján), illetve a MOL-ba és az OSZK-ba is jutottak térképek és iratok. A Lechner Tudásközpont is őriz kataszteri térképeket és iratokat, továbbá a Néprajzi Múzeum korábbi gyűjteményének egy kis maradványát, az ún. mérőföldlapokat. Az öt kataszteri térképtár (Budapest, Pozsony, Kassa, Temesvár, Zágráb) térkép- és iratanyaga közül csak a felvidékiek maradtak meg jó állapotban, ezt Pozsonyban őrzik. Erdély jó részén és azon belül a Székelyföldön a kataszteri szervezet nem végzett felmérési munkát 1918-ig, a hiányzó kataszteri térképeket 1892 után a községek tagosítási munkálatai során készített térképekkel helyettesítették. Tudományos körökben éppen ezért vitatott, hogy vannak-e kataszteri térképek Erdély belső részeiről, a vitás kérdést az ottani gyűjtemények feldolgozása oldhatná meg.

Megoldandó problémák. A közgyűjteményekbe a forgalomból kivont, a napi ügyintézésben nem, csak a történeti-néprajzi kutatásban hasznosítható iratok kerültek, az átadás-átvétel részletessége, dokumentáltsága alacsony színvonalú vagy semmilyen sem volt. Ma a gyűjteménykezelők sokszor azal sincsenek tisztában, hogy mikor, milyen módon, kitől, mennyire teljesen és pontosan milyen dokumentumtípusok kerültek az intézményekbe. A gyűjteményi nyilvántartási előírások professzionalizálódásával azután – általában a dokumentumokra írt elnevezések alapján – leírták az egyes gyűjteményeket, de nem voltak, nem lehettek tekintettel az iratok pontos elnevezésére, rendszerben betöltött helyük szerinti csoportosítására.

A legfőbb megoldandó probléma tehát azon gyűjtemények meghatározása, amelyben a ka-

taszteri felmérésre vonatkozó dokumentumok találhatóak, továbbá az őrzött iratanyag egyes irattípusainak pontos feltárása, elhatárolása a többi irattól, a kataszteri felmérésben való helyük megállapítása. Különösen nehéz feladat az évtizedek alatt rögzült téves információk (pl. úrbérrendezési térképek kataszteri térképek közé sorolása) korrigálása. Mindezt követően pedig az irattípusokon belül a konkrét dokumentumok számbavétele (leírása, nyilvántartásba vétele) szükséges a további kutatások érdekében. Ez a hatalmas munka meghaladja jelen projekt lehetőségeit. A projekt csak a kataszteri felmérés során keletkezett iratanyag feltárásával kíván foglalkozni (az előző projektben a felmérési felügyelőségek iratanyagának, a mostani projektben a vármegyei kataszteri gyűjtemények feltárásával).

Előzmények. Az előző OTKA- és NKFIH-projektben rögzített általános előzményeken túl most csak saját – vezető és szenior kutatói – tevékenységünket ismertetjük: 2007–2009 folyamán a kataszteri térképek és oleáták (S 76, S 78) digitalizálásában közreműködtünk, 2008-ban módszertani tanulmányt készítettünk a kataszteri térképek tömeges digitalizálásáról. OTKA-projekt (2013–2015): MNL OL S 79 állag 1221 csomójában 1798 település kb. 14 500 iratát egyedileg feltártunk, kb. 45 000 felvételi előrajzot digitalizáltunk. NKFIH-projekt (2019–2023): 554 település 751 telekkönyve, 323 832 oldal (1,4 TB) közel 164 000 felvétele (az MNL által digitalizált 44 000 felvétellel kiegészítve). Az adatokat és a digitalizált térképállományt a Közgyűjteményi Portálon (www.hungaricana.hu) és az Adatbázisok Online (adatbazisokonline.mnl.gov.hu) is publikáljuk. A megyei levéltárakban őrzött kataszteri iratanyag feltárására benyújtott OTKA-pályázat (2016–2019 között) jó értékelést kapott, de forráshiány miatt nem támogatták. A futó NKFIH-projektben Baranya és Hajdú-Bihar (Vár) megye felmérési felügyelőségeinek teljes iratanyagát darabszinten feltárták a megyei kollégák (BaVL, VI.181. és HBVL, VI. 181.). Ugyanannak a keretében az adatvizualizációhoz készített poligontérképünket már használják tovább-

bi alap kutatások, így a GISa Hungarorum adatbázis és digitális atlasz, a most futó K 132475–K 132606 NKFIH-projekt (A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása), továbbá Dr. Timár Gábor egyetemi tanár a térinformatikai adatvizualizációihoz (pl. a határmegállapítások történetéhez). Alapkutatási eredményeink alap kutatásokhoz nyújtanak segítséget.

A katasztertörténeti kutatásokat az első OTKA-pályázathoz kapcsolódóan, de annak keretein kívül létrehozott *Catastrum. Évnyegyedes katasztertörténeti folyóirat* folyamatos megjelenése támogatja. A 2023-ban 10. évfolyamát kezdő szaklap évi négy számban 256 oldalon kb. 20-25 cikkel gyarapítja a katasztertörténeti irodalmat. A szerzők között ausztriai, szlovákiai, erdélyi, szerbiai és horvátországi kutatók is szerepelnek, emiatt a folyóirat nemzetközi ismertségű. A *Catastrumot* az MTA II. osztály Történettudományi Bizottsága 2018-ban, a X. Földtudományok Osztálya 2022-ben A típusú tudományos folyóiratként vette nyilvántartásba (<https://support.mtmt.hu/journalsearch?stext=Catastrum>). A lap főszerkesztője a projekt vezető kutatója, felelős szerkesztője a szenior kutató.

A korábbi évek folyamán végzett térkép-digitalizálás eredménye csak részben hozzáférhető, és az csak a digitalizálást és publikálást végző magáncégnak köszönhető, a levéltárak az anyaguk teljes közreadását mindmáig (!) nem végezték el. A kataszteri térképszelvények szelvény formában az OL esetében a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon vagy a megyei kataszteri DVD-ken érhetők el (Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém, Békés, Nógrád, Tolna megye), a többi vármegye anyaga csak mozaikolt (települési határ mentén körbevágott), georeferált és összeillesztett formában érhető el (www.mapire.eu), az egyes térképművekről és szelvényekről szabatos leírás nem készült, a levéltári nyilvántartórendszerben nem szerepelnek (kivéve most már Baranya és Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltár esetében). Továbbra is megoldandó feladat, hogy a vármegyei levéltárak anyagából készült digitá-

lis felvételeket feldolgozzuk (leírva pl. a keletkezés adatait, a készítőik neveit stb.).

A térképanyag a kapcsolódó iratanyag nélkül csak részben alkalmas a történeti forrásérték kiaknázására, sok esetben pusztán illusztrációként használható csak fel. Éppen ezért szükséges, hogy a kataszteri térképek mellett a kataszteri iratokat is feltárjuk.

2015 januárjában felmértük a megyei levéltárak kataszteri térképi és iratanyagát, amely közel 1200 ifm terjedelmű (az MNL OL-é: 140 ifm). E terjedelemnek egy része keletkezett 1850–1918 között. A kataszteri munkálatokra vonatkozó vagy azokhoz kapcsolódó dokumentumok többféle cím alatt kerültek be a nyilvántartásba. Jellemzően „kataszteri térképek”, „kataszteri birtokvázlatok”, „telek(jegyző) könyvi iratok”, „kataszteri iratok” cím vagy az iratképző/iratátadó alatt (felmérési felügyelőség, földmérési igazgatóság, megyei törvényszék, járásbíróház, Állami Földmérési és Térképészeti Hivatal, földhivatal) szerepelnek a fond- és állagjegyzékekben. A témához kapcsolódóként esetenként úrbéri, tagosítási és legezőtérképeket is megadtak.

A fondok/állagok jellemző segédlete a raktári jegyzék (papíralapon, elektronikus formában, kutatóteremben, online módon az e-levéltári portálon). Az iratanyag a települések ábécérendjében rendezett, azon belül kronológiai rendet követnek (keletkezés éve), a szelvények száma sokszor szerepel. Az iratok irattípusonkénti feltárása csak kevés helyen, de ott jó minőségben történt meg (HML, NML, VaML). Dokumentumszintű leírással iratok esetében a vármegyei levéltárak jellemzően nem rendelkeznek, legfeljebb a térképekről készült darab szintű jegyzék (Word- vagy Excel-formátumban).

A 2006–2014 között, szinte kizárólag az Arcanum Adatbázis Kft. által végzett digitalizálási tevékenység eredményeképpen inkább az jellemző, hogy a kataszteri térképeket már teljesen vagy legalább részben digitalizálták. A digitális állomány jellemzően a levéltár rendelkezésére áll (külső) merevlemezen vagy DVD-n, a fájlok paraméterei viszonylag egységesek.

A vármegyei levéltárak közül az anyagi lehetőségekre tekintettel az MNL Vas Vármegyei Levéltára és Zala Vármegyei Levéltára anyagát szeretnénk feldolgozni (Scope levéltári nyilvántartásba is felvenni). Az MNL VaVL-ban regionális digitalizáló műhely működik, ennek kapacitása részben a projekthez rendelhető az ottani anyagok (VaVL, ZVL) digitalizálásában.

Jelen pályázat a vezető és a szenior kutató másfél évtizedes, publikációkban – és a témát hatékonyan gazdagító projektekben – bőséges kutatómunkáján alapul, annak új irányokkal kibővített továbbfejlesztését jelenti.

2. Hipotézis, kulcskérdések, a projekt célkitűzései

Jelen pályázat célja szerves folytatása az előzőnek, vagyis hogy a kataszteri térképekhez az MNL OL-ban őrzött jegyzékeket, jegyzőkönyveket digitalizálja és online hozzáférhetővé tegye, ennek névindexelését nyílt hozzáférésű adatbázisban adja közre, két vármegyei tagintézményben őrzött kataszteri térképek és iratok iratszintű feltárását elvégezze, folytassa a kataszteri felmérések történetére vonatkozó forrásanyag feltárását. Kiemelt cél, hogy a kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának kataszterét („Négyzetkataszter”) tovább bővítsük. A vállalt feladatok jellegét és mennyiségét a korábbi tapasztalatok alapján, a túlvállalás elkerülésével határoztuk meg:

I. Kataszteri iratanyag digitalizálása és publikálása

- a) Az MNL OL kataszteri iratanyaga
- b) A kataszteri telekkönyvek MI-alapú, önkéntesek bevonásával végzett névindexelése

II. Iratanyagfeltárás

- a) a vármegyei levéltárakban a kataszteri térkép- és iratanyag feltárása
- b) külföldi (szlovén, osztrák) gyűjteményekben a kataszteri térkép- és iratanyag feltárása

III. Szervezettörténet

- a) Protopográfiai gyűjtemény, névtér továbbépítése (több mint 3000 személy)

IV. Kataszter². A kataszteri térkép- és iratanyag lelőhelykatasztere

- a) Adatbázis továbbépítése (OL és vármegyei intézmények anyagából)
- b) Kataszter² lelőhelykataszter (vizuális megjelenítéssel) továbbépítése

ad I.

Az MNL OL kataszteri telekkönyveinek összemennyisége közel 650 000 oldal, ennek digitalizálása szükséges, mert az (online elérhető) kataszteri térképek ezek nélkül csak részben értelmezhetők; online elérhetőségük a telekkönyvek használatát növelik. A nagyméretű ívek (4 oldal) adatai sokszor egymást követő ívek oldalpárjain szerepelnek, ezeket egy felvételen kell rögzíteni. A még futó projektben a gyűjtemény felét külső vállalkozóval digitalizáltattuk, de a tervezett ár már akkor tarthatatlan volt, a feladatot a kapcsolati tőke amortizálásával végezhetjük el. A jelen projektben 2024–2027 között tervezzük a legfeljebb 330 000 oldal (kb. 165 000 felvétel) digitalizálását (ez a teljes anyag), a tényleges mennyiséget a pénzügyi lehetőségek határozzák meg. Elsősorban külső vállalkozó által, alternatívaként saját eszközpark és személyzet fejlesztésével oldjuk meg ezt a feladatot, az árak függvényében (az infláció és egyéb körülmények miatt lehetetlen ma egy két év múlva két évig tartott árat pontosan meghatározni).

Az 1828. évi országos összeírás (közel 200 000 felvétel) MI-alapú, önkéntesek bevonásával elkészített személynév-indexelésének tapasztalatait felhasználva, a projekt 2. felében a kataszteri telekkönyvek teljes állományának digitalizálása után azok hasonló indexelését is elvégezzük, ez léptékében háromszoros mennyiség feldolgozását jelenti. A szükséges mintafájlokat (szövegeket) a projekt résztvevői állítják elő. A személynéveket tartalmazó állomány nyílt hozzáférésű adatbázisban (Open Access), adjuk közre. Egy oldalpáron 20 bejegyzéssel számolva kb. 6-6,5 millió parcellaszám szerepel. Lajoskomárom esetében 3133 parcellához 214 személynév kapcsolódik, vagyis kb. 400-450 000 személynév kalkulálható.

ad II.

A Vas Vármegyei Levéltár (XV.1.c. Vas Megyei Levéltár térképeinek gyűjteménye, VI. sz. Kataszteri Helyszínelési Felügyelőség B. Műszaki iratok /K 1-315/, 1850–1942, 39,13 ifm) és a Zala Vármegyei Levéltár (XV.4. Zala megye kataszteritérkép-gyűjteménye, 1850–1979, 15,82 ifm) nem pontos terjedelmű iratanyagának darabszintű feltárását később felveendő kutatóval dolgoztatjuk fel. Munkáját egy-egy tapasztalt levéltáros kolléga segíti, a munkát a senior kutató irányítja. A feladat nehézségét növeli a távolság, ugyanakkor kiemelendő, hogy a fővároscentrikus kutatóhely-létrehozással szemben vidéki intézményben segítjük a helyi tudományos és szakmai feldolgozó munkát. A tapasztalat szerint 1 FTE egy év alatt 20 ifm-t, 2000 rekordot (kb. 180 csomót) tud feldolgozni a digitalizálásra előkészítő munkálatok mellett. Digitalizálásra előkészítés nélkül, a lapszámok elhagyásával ennél több elvégezhető, ezért van remény arra, hogy a projekt futamideje alatt nem csak e két vármegyei anyagot, de a szomszédos megyék anyagát (pl. VeVL, SVL) is sikerül feldolgozni. ZVL-ben a munka befejeztével a kapacitás függvényében a *XV.3.a Zala megye levéltárának térképgyűjteménye, Törzsanyag* feldolgozását is megkezdik. A történeti vármegye területéhez tartozó települések külföldi (szlovén, osztrák) gyűjteményekben őrzött anyagát a projekt résztvevői ugyancsak feltárják és a „Négyzetkataszter” nyilvántartásában megjelenítik.

ad III.

A most futó projektben még 1600 személy adatainak gyűjtését terveztük, jelenleg több mint 3000 személy szerepel a kataszteri szervezetben, az életrajzi adatok teljessé tételéhez az adatbázis tartalmi bővítése szükséges. Az adattár a személynévtérhez szolgál adatokkal, amelyet a vármegyei anyag feldolgozása folyamán is kiegészítünk, illetve abból személyeket rögzítünk.

ad IV.

A most futó projekt egyik fő célkitűzése a kataszteri térkép- és iratanyag kataszterének elké-

szítése (A kataszter katasztere, „Négyzetkaszter”). Az adatbázis településszinten tartalmazza az arra vonatkozó irattípust (kaszteri térkép, birtokvázlat, telekkönyv, határleírás stb.), annak keletkezési idejét, az irat jelzetét, az őrző intézményt, valamint a hozzáférés szintjeit (csak helyszínen papír alapon, elektronikusan helyi hálózaton, CD-n, online módon kutatható). A jelen pályázat során feltárt adatokkal a „Négyzetkaszter” kiegészítése is megtörténik (két vármegye települései, magyar, osztrák, szlovén gyűjtemények adataival). Az adatokból több szempontú térkép állítható össze, amely vizuálisan is megjeleníti a gyűjteményeket.

3. Az alkalmazott kísérleti/kutatási módszer

a) A kaszteri iratok digitalizálását olyan külső partnerrel végeztetjük el, amelyik annak publikálását is megvalósítja, vagy az MNL saját digitalizáló műhelyének technikai és személyzeti fejlesztésével végezzük el, a publikálást pedig az Adatbázisok Online keretében oldjuk meg. A választás a 2024/2025-ben adott piaci áraktól függ.

b) A külföldi kutatásokat elsősorban levelezéssel és nemzetközi kapcsolati hálónk segítségével valósítjuk meg. Csak akkor kell kutatást folytatni, ha az anyagról jegyzék nem áll a rendelkezésre (mert bár van, de publikusan nem hozzáférhető).

c) A Személyi adattárat a K 132723 projektben elkészített Access programban vezetjük tovább.

d) A vármegyei anyagot a gyakran frissülő Scope levéltári nyilvántartásba betöltjük, és a rekordokhoz a digitálisan már rendelkezésre álló anyagokat hozzákapcsoljuk, a képeket online elérhetővé tesszük. A korábban digitalizált kaszteri térképek állományát – projektben kívül, de ahhoz kapcsolódóan – a levéltár szervereire feltöltjük, a digitális képállományból a Scope levéltári nyilvántartó rendszerbe az adatok rögzíthetők.

e) A Négyzetkaszter számára az adatokat Excel-formátumban készítjük el, az adatbázis és a GIS-alapú térképek elkészítéséhez külső vállalkozó bevonása lesz szükséges.

4. Valószínűsített eredmények

1. Az MNL OL kaszteri telekkönyvek teljes anyaga digitálisan rendelkezésre áll, az abban foglalt névanyag nyílt hozzáférésű adatbázisban elérhető.
2. A kaszteri felmérések térképei és iratai 2 vármegyei levéltárban darabszinten leírva bekerülnek a levéltári nyilvántartó rendszerbe.
3. A kaszteri térképek és iratok online elérhetősége mennyiségileg folyamatosan növekszik, tértől és időtől független kutatást téve lehetővé.
4. A kaszteri felmérésben részt vevő személyi állományból országos hasznosítású prozopográfiai adattár és névtér továbbépül.
5. A „Négyzetkaszter” adatbázis megteremti a lehetőségét annak, hogy településszinten lekérdezhető legyen a vonatkozó kaszteri térkép- és iratanyag, őrzőhellyel és hozzáférési lehetőségekkel együtt.
6. A kaszter történeti kutatások eredményeképpen újabb tanulmányok születnek.

5. Kutatási infrastruktúra (eszközök, személyi állomány)

A K 105886 OTKA-, továbbá a K 132723 NKFIH-projekt tapasztalatai alapján egy teljes munkaidős pályázati álláshely (= 1 FTE) 1 év alatt 20 ifm levéltári anyag feldolgozását végezheti el (kb. 180 csomó, 2000 rekord). A projektben a másképp nem elvégezhető adatfeltárás személyi költségeit kell biztosítani. A számítógépes feldolgozás (4 év!) zavartalan-sága érdekében az MNL OL infrastruktúráját meg kell erősíteni.

a) Eszközigény

- a1) A megyei levéltárakban folyó adatfeltárás számára összesen 2 laptop (540e Ft/db) és dokkoló (60e Ft/db), 2 nagy monitor (100-130e Ft/db).
- a2) Az MNL OL számára 2 laptop és dokkoló.

a3) A kommunikációs és informatikai háttér az MNL biztosítja (rezsiköltségben érvényesítve).

b) Személyi állomány

b1) A munka elvégzését a MOL két munkatársa, Reisz T. Csaba (projektvezető) és Török Enikő, a Térképtár referense (senior kutató) irányítja. Munkájukat munkaidejük 30%-ában végzik. A többletfeladat-ellátásért a vezető kutató havi 75 000 Ft-ot kap, a senior kutató 75-80-85-85 000 Ft-ot (48 hónap, inflációs korrekció az emelés oka).

b2) A kataszteri iratok feldolgozását 2 fő rész-munkaidős (0,2 FTE), később felveendő/megbízandó kutató végzi. E kutatókkal szembeni elvárás a történelem, levéltár, könyvtár, földrajz vagy térképész szakon szerzett legalább BA fokozatú egyetemi diploma megléte. E kutatók alkalmazása: 2024. február 1-jétől 2027. november 30-ig (46 hó). Tervezett költség 56-60-65-70 000 Ft (ZVL), illetve 70-75-80-85 000 Ft/hó (inflációs korrekció az emelés oka). ZVL azért alacsonyabb, mert ott a másik kutató nagyobb időben vesz részt a munkában.

b3) A megyei levéltárakban a kutató munkáját a levéltári nyilvántartás vezetésében és a levéltári feldolgozó munkában tapasztalt levéltáros kolléga segíti (0,1/0,2 FTE), ezért 28-30-33-35 000/56-60-65-70 000 Ft (ZVL)

/hó juttatásban részesülnek a projekt keretében (inflációs korrekció az emelés oka).

b4) Az MI-alapú névindexelés szakértői díjára a személyi költségeknél 640 000 Ft-ot terveztünk, amely egyúttal a bérfejlesztés tartaléka is kimagasló infláció esetére.

b5) A személyi költségekre 13% járulékot terveztünk.

c) Dologi költségek

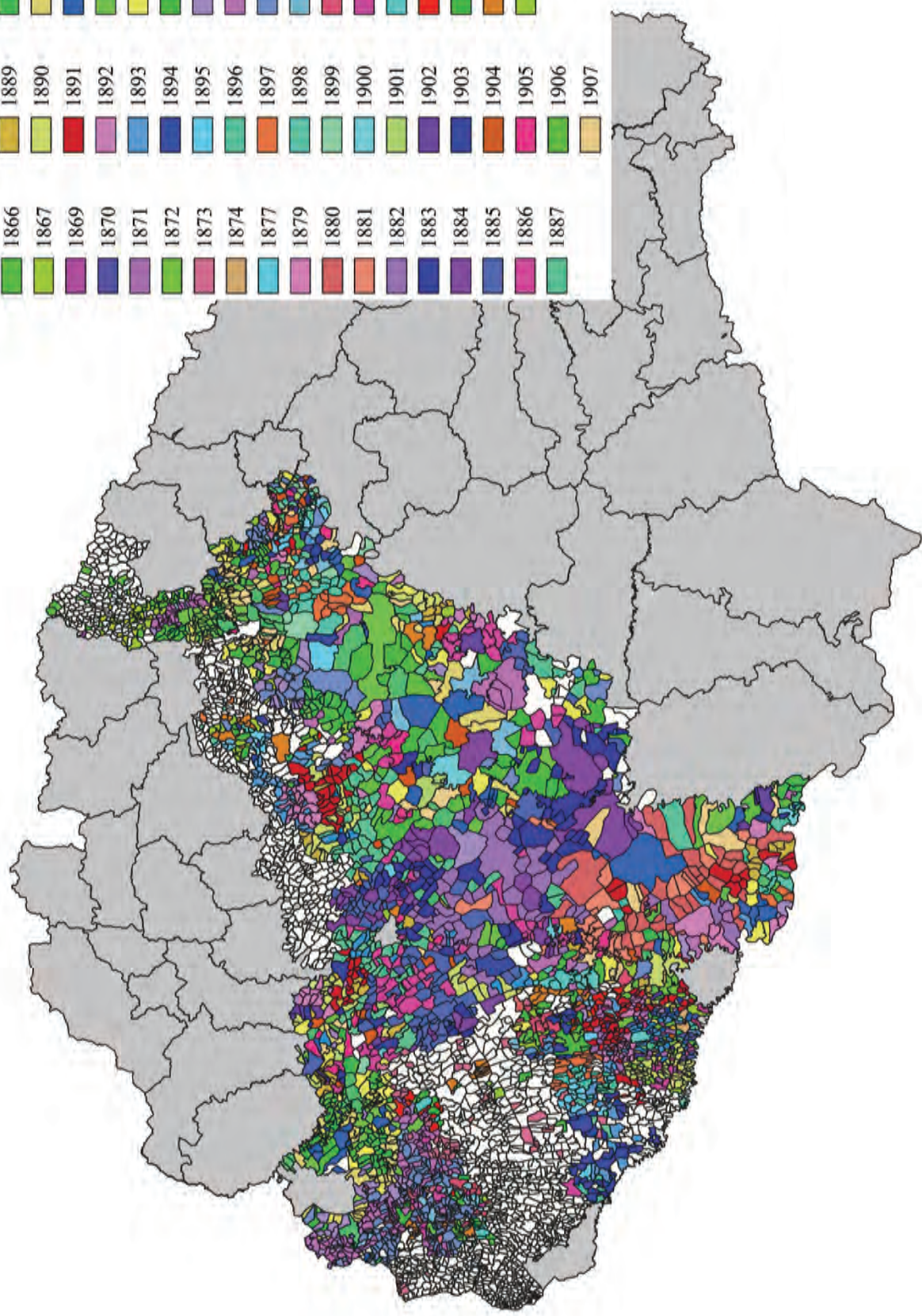
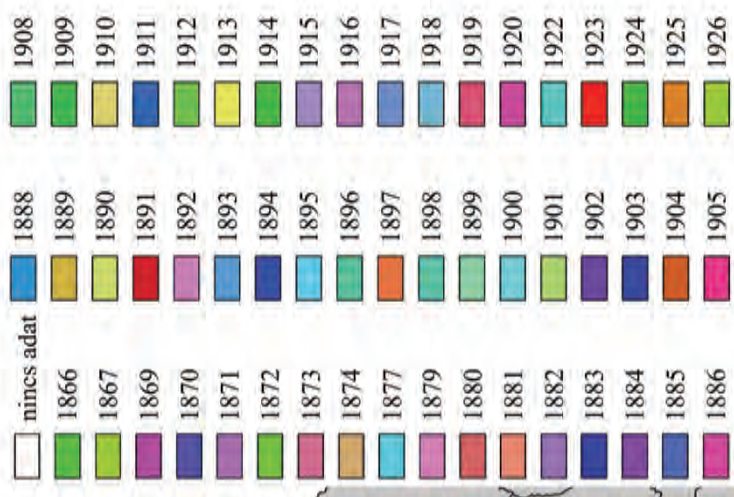
c2) A kataszteri iratok digitalizálásának költségeire (100 Ft/felvétel) 160–165 000 felvétel (330 000 oldal) digitalizálásával számolva kb. 16 000 000 Ft szükséges, erre 4 évre elosztva 15.8 millió Ft-ot terveztünk.

Várható társadalmi szintű hatás / innovációs lehetőség

A kataszteri térkép- és iratanyag a magán- és közérdekű (család-, hely-, társadalom-, gazdaságtörténeti) kutatások számára jelentős forrásértékkel bíró levéltári anyag. A kutatásukat megnehezíti, hogy sokszor nem ismert, hogy az egyes településekre vonatkozó térkép- és iratanyag melyik gyűjteményben és hogyan kutatható. A „Négyzetkataszter” adatbázisa ezt a kutatást teszi lehetővé, vagyis alapkutatást végez. A MI-alapú névindexelés egyrészt a hasonló típusú adatfeldolgozás számára nyújt mintát, másrészt megkönnyíti az iratanyagban való keresést.

Az NKFIA zsűri értékelése

A Reisz T. Csaba vezette vizsgálat egy nagyívű program része, amelynek célja a Magyarországon 1856-tól megkezdett részletes kataszteri felmérésnek a forrásfeltárása és digitalizálása. A pályázatban vázolt program ebbe illeszkedve egyfelől folytat már megkezdett feladatokat (1. a MNL OL-ban őrzött kataszteri iratanyag és kataszteri telekkönyvek teljes digitalizálását és indexelését, 2. a prozopográfiai adatbázis tovább építését a kataszteri felmérést végző szervezetre nézve), másfelől új vállalat is tesz Vas és Zala vármegye vonatkozó iratanyagainak összegyűjtésével, amit az osztrák és szlovén levéltárakból is kiegészítenek, majd ezek is bekerülnek az eddigi kataszteri térkép- és iratanyag-kataszterbe. A kutatási program legfontosabb előnye, hogy az itt elvégzett szakavatott forrásfeltárás jövőbeli kutatásokhoz ad majd kiindulópontot. A vezető kutató a kataszteri felmérések terén nagy szakmai tapasztalattal bír, amit a vonatkozó tudományos eredményein túl jelen pályázat kutatási és munkatervének kidolgozottsága is igazol. A kutatást végző csapat összeállításának tudatossága, a költségterv, a munkaterv és a kutatási terv összhangja egyaránt meggyőző volt a zsűri számára. A forrásfeltárás nem csak a hazai történeti kutatások számára fontos, de a volt Habsburg területekre tekintettel regionális jelentőséggel is bír. Éppen erre való tekintettel tartja fontosnak hangsúlyozni a zsűri, hogy kívánatos az eredmények nemzetközi szintű prezentálása is konferenciaelőadások és publikációk formájában, megfelelően az NKFIH pályázati kiírásába foglalt követelményeinek (ez szerződéskötés esetén fokozott figyelmet igényel).

■ A térképmásolatok készítésének ideje az MNL OL, S 92. No. 8. jelzetű iratanyag alapján. L. ehhez Török Enikő cikkét a felmérés állásáról

▪ A Dráva Barcs alatti szakaszán a Trianon utáni határmegállapításkor a folyó akkori középvonalára került a határ. Így a folyó északi oldalán levő, korábbi szlavóniai területek Magyarországhoz, a déli parton levő magyar hídfők a délszláv államhoz kerültek. A kép bal szélén a korábbi Adelinstan (ma: Majláthpuszta), tőle jobbra Badjevo (később: Imapuszta, mára lakatlan). A kép jobb szélén az elcsatolt hobogyi hídfő. L. ehhez Timár Gábor cikkét